

DET KONGELIGE
FINANSDEPARTEMENT

Ot.prp. nr. 42

(2002–2003)

Om lov om endringer i skatteloven m.m.

Innhold

0	Innledning	5	1.6	Departementets vurderinger og forslag	17
1	Skattlegging ved lån av verdipapirer	6	1.6.1	Departementets generelle vurderinger	17
1.1	Innledning og sammendrag	6	1.6.2	Verdipapirlån og realisasjonsbeskatning	18
1.2	Verdipapirlån og (dekket) shortsalg	7	1.6.2.1	Verdipapirlån uten realisasjonsbeskatning	18
1.2.1	Kjennetegn ved verdipapirlån	7	1.6.2.2	Krav til låneavtalen	18
1.2.2	Verdipapirlovgivningen	7	1.6.2.3	Krav til type verdipapir	19
1.2.2.1	Rettsstilstanden før lovendring 7. juni 1996	7	1.6.2.4	Krav om «registrering» som lånetransaksjon ved lån av verdipapirer som er registrert i norsk verdipapirregister	19
1.2.2.2	Rettsstilstanden etter lovendring 7. juni 1996	8	1.6.2.5	Avskjæring av tapsfradrag ved verdipapirlån	20
1.2.3	Behovet for et velfungerende marked for verdipapirlån	8	1.6.3	Tilordning av RISK-beløp	20
1.2.3.1	Innledning	8	1.6.3.1	Innledning	20
1.2.3.2	Effektivisere oppgjørsrutinene i verdipapirmarkedet	8	1.6.3.2	Forslaget i høringsnotatet	20
1.2.3.3	Styrke market-maker funksjonen	9	1.6.3.3	Høringsinstansenes merknader	21
1.2.3.4	Bedre likviditeten i verdipapirmarkedet	9	1.6.3.4	Departementets vurderinger og forslag	21
1.2.3.5	Shortsalg som handelsstrategi mv.	9	1.6.4	Utlånspremien	23
1.2.4	Lånemarkedet i dag	9	1.6.5	Kompensasjon for avkastning utdelt på utlånte verdipapirer	23
1.2.4.1	Generelt	9	1.6.6	Skattlegging av kompensasjon for utbytte	24
1.2.4.2	Automatisk låneordning (lånepool) i Verdipapirsentralen	10	1.6.6.1	Forslaget i høringsnotatet	24
1.2.4.3	Verdipapirlån clearert i Norsk Oppgjørssentral ASA (NOS)	10	1.6.6.2	Høringsinstansenes merknader	25
1.2.4.4	Verdipapirlån formidlet av verdipapirforetak	10	1.6.6.3	Departementets vurderinger og forslag	26
1.3	Gjeldende rett	11	1.6.7	Skattlegging av kompensasjon for renter	29
1.3.1	Om utlån av verdipapirer anses som realisasjon	11	1.6.8	Skattlegging av kompensasjon for annen avkastning	29
1.3.2	Realisasjonsbeskatning av utlåneren	11	1.6.8.1	Innledning	29
1.3.3	Beskatning av kompensasjoner i låneperioden	11	1.6.8.2	Fondsaksjer	29
1.3.4	Realisasjonsbeskatning av innlåneren	12	1.6.8.3	Tegningsretter	30
1.3.4.1	Sammenstilling av disposisjoner	12	1.6.9	Realisasjonsbeskatning av utlåneren	30
1.3.4.2	Beskatning av shortsalg	12	1.6.9.1	Utlåneren får tilbake identiske verdipapirer	30
1.3.4.3	Beskatning ved innfrielse av låneavtalen	13	1.6.9.2	Utlåneren realiserer kravet på å få tilbake identiske verdipapirer	31
1.4	Utenlandsk rett	13	1.6.9.3	Norske aksjer/grunnfondsbevis er ikke tilbakeført per 1. januar	31
1.4.1	Sverige	13	1.6.9.4	Utlåneren får ikke tilbake identiske verdipapirer	31
1.4.2	Finland	14	1.6.10	Beskatning av innlånerens (dekkede) shortsalg	32
1.4.3	England	14	1.6.10.1	Innledning	32
1.4.4	USA	14	1.6.10.2	Beregning av gevinst og tap	32
1.5	Høringsnotatet	15			
1.5.1	Innledning	15			
1.5.2	Hovedpunkter i forslaget	15			
1.5.3	Høringsinstansenes generelle merknader	16			

1.6.10.3	Tidfesting av gevinst og tap	32	2.6.2	Opphør av skattemessig bosted i riket	45
1.6.10.4	Forholdet til innlånerens egenbeholdning	33	2.6.2.1	Generelt om forslaget til utflyttingsbestemmelser	45
1.6.10.5	Særlige spørsmål ved unnlatt dekningskjøp	33	2.6.2.2	Nærmere om kravet til opphold	46
1.6.11	Formuesskatt	33	2.6.2.3	Nærmere om kravet til bolig	46
1.6.12	Skattyters opplysningsplikt og tredjemannsopplysninger	33	2.6.2.4	Nærmere om kravet til å disponere bolig	47
1.6.12.1	Skattyters opplysningsplikt	33	2.6.2.5	Nærmere om hvem som er nærstående	48
1.6.12.2	Opplysninger fra verdipapirregister	34	2.6.3	Opphør av bosted for personer som har vært bosatt i riket i mer enn ti år ..	48
1.6.13	Ikrafttredelse	34	2.6.3.1	Høringsutkastets forslag	48
1.7	Administrative og økonomiske konsekvenser	34	2.6.3.2	Synspunkter fra høringsinstansene	48
2	Skattemessig bosted ved inn- og utflytting	35	2.6.3.3	Departementets vurdering	49
2.1	Innledning	35	2.6.4	Forholdet mellom internrettens regler og skatteavtalene	49
2.1.2	Sammendrag	35	2.6.5	Skatteloven § 2–1 fjerde ledd annet punktum – fireårsregelen	50
2.2	Gjeldende rett	36	2.6.6	Nærmere om sjøfolk	51
2.2.1	Skattemessig bosted for fysiske personer	36	2.6.7	Forholdet til svalbardskatteloven	51
2.2.2	Etablering av skattemessig bosted i riket ved innflytting	36	2.6.8	Forhåndsligning ved utflytting	51
2.2.2.1	Immigrasjon	36	2.6.8.1	Høringsutkastet	51
2.2.2.2	Midlertidig opphold – seksmånedersregelen	37	2.6.8.2	Synspunkter fra høringsinstansene	52
2.2.3	Opphør av skattemessig bosted i riket	37	2.6.8.3	Departementets vurdering og forslag ..	52
2.2.3.1	Emigrasjon	37	2.6.9	Folkeregisterlovens bestemmelser	52
2.2.3.2	Skatteloven § 2–1 fjerde ledd annet punktum (fireårsregelen)	38	2.6.9.1	Høringsnotatet	52
2.2.4	Bosted i henhold til folkeregisterloven	38	2.6.9.2	Departementets vurdering	52
2.3	Behovet for endringer	39	2.7	Økonomiske og administrative konsekvenser	53
2.4	Fremmed rett	39	2.7.1	Økonomiske konsekvenser	53
2.4.1	Danmark	39	2.7.2	Administrative konsekvenser	53
2.4.2	Sverige	39	2.8	Ikrafttredelse	53
2.4.3	Finland	40	3	Omtale av ny praksis for skatte- og avgiftsmyndighetenes formidling av opplysninger om mistenkelige forhold til politi- og påtalemyndighet	54
2.4.4	Storbritannia	40	3.1	Innledning	54
2.4.5	Frankrike	40	3.2	Departementets vurdering og begrunnelse for å endre praksis	54
2.4.6	Tyskland	41	4	Oppretting av lovtekst	57
2.5	Høringen	41	4.1	Ligningsloven § 10–7	57
2.5.1	Høringsinstansene	41	4.2	Regnskapsloven § 2–2 og skatteloven § 14–40	57
2.5.2	Generelt om forslagene i høringsnotatet	41	4.3	Skatteloven § 5–15 første ledd bokstav b	57
2.5.3	Generelle synspunkter fra høringsinstansene	42	4.4	Skatteloven § 6–80	58
2.6	Departementets forslag og vurderinger	43	4.5	Skatteloven § 17–10 fjerde ledd	58
2.6.1	Etablering av skattemessig bosted i riket (innflytting)	43	4.6	Skatteloven § 18–5 fjerde ledd siste punktum	58
2.6.1.1	Generelt om forslaget til innflyttingsbestemmelser	43	Forslag til lov om endringer i skatteloven m.m.	60	
2.6.1.2	Ett eller flere opphold i riket på mer enn 183 dager i enhver tolv månedersperiode	43			
2.6.1.3	Ett eller flere opphold på mer enn 270 dager i løpet av enhver trettiseks månedersperiode	44			

DET KONGELIGE
FINANSDEPARTEMENT

Ot.prp. nr. 42

(2002–2003)

Om lov om endringer i skatteloven m.m.

*Tilråding fra Finansdepartementet av 28. februar 2003,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Bondevik II)*

0 Innledning

Finansdepartementet legger med dette frem forslag til lov om endringer i skatteloven m.m.

I denne proposisjonen inngår:

1. Forslag til nye regler om skattlegging ved lån av verdipapirer
2. Forslag til nye regler om skattemessig bosted ved inn- og utflytting
3. Omtale av ny praksis for skatte- og avgiftsmyndighetenes formidling av opplysninger om mistenkelig forhold til politi- og påtalemyndighet
4. Forslag til oppretting av lovtekst

1 Skattlegging ved lån av verdipapirer

1.1 Innledning og sammendrag

Departementet legger med dette fram forslag til nye regler for beskatning ved lån av verdipapirer. Det fremmes også forslag til regler for beskatning av shortsalg av verdipapirer som skattyteren har fått tilgang til ved lån (såkalt «dekket» shortsalg). Forslagene har sin bakgrunn i endringer som i 1996 ble gjennomført i verdipapirhandellovgivningen. Det ble da lagt til rette for et organisert norsk marked for lån og (dekket) shortsalg av finansielle instrumenter. Formålet var å bedre effektiviteten i verdipapirmarkedet.

Det har vært begrenset tilbud av verdipapirer for utlån i det norske markedet. En vesentlig årsak er trolig at utlån etter norske regler antas å innebære realisasjon av verdipapirer som lånes ut, og at skattereglene på området for øvrig er uklare. Dette medfører at intensjonene bak de nevnte endringene i verdipapirhandellovgivningen ikke fullt ut oppfylles. I de fleste andre land med et velutviklet verdipapirmarked kan verdipapirer lånes ut uten at dette leder til umiddelbar gevinstbeskatning. Etter departementets syn er det behov for endringer i skattereglene på dette området, for å bedre rammevilkårene i verdipapirmarkedet.

Ved verdipapirlån overdrar eieren (utlåneren) eiendomsretten til verdipapiret til en annen part (innlåneren), mot annet vederlag enn kjøpesummen for dette. Den annen part (innlåneren) er forpliktet til på et senere tidspunkt å tilbakeføre et identisk verdipapir til den opprinnelige eieren (utlåneren), mot annet vederlag enn kjøpesummen for dette. Det at det ikke utveksles noen kjøpesum for verdipapirene skiller verdipapirlån fra ulike typer «repurchase agreements».

Hovedpunktene i departementets forslag er:

- Gevinst skal ikke anses realisert ved etablering og innfrielse av verdipapirlån, forutsatt at visse vilkår er oppfylt.
- Tap skal ikke anses realisert ved etablering og innfrielse av verdipapirlån.
- Fritaket fra gevinstbeskatning omfatter utlån av aksjer, grunnfondsbevis eller ihendehaverobligasjoner, som er tatt opp til notering på børs som definert i lov 17. november 2002 nr. 80 om børsvirksomhet m.m. (børsloven) § 1–3 annet

ledd, eller tilsvarende notering på utenlandsk børs.

- Det er et vilkår for fritak fra gevinstbeskatning at det er inngått en skriftlig låneavtale, hvor innlåneren påtar seg en forpliktelse til å kompensere utlåneren for all avkastning som utdeles på de utlånte verdipapirene i låneperioden.
- For verdipapirer som er registrert i et verdipapirregister opprettet i medhold av lov 5. juli 2002 nr. 64 om registrering av finansielle instrumenter (verdipapirregisterloven) § 3–1, er det videre et vilkår for fritak fra gevinstbeskatning at verdipapirlånet «registreres» som lånetransaksjon i vedkommende verdipapirregister.
- Ved utlån av aksjer i aksje- og allmennaksjeselskaper hjemmehørende i Norge og grunnfondsbevis i sparebanker, er fritaket fra gevinstbeskatning ved utlånet betinget av at lånet er innfridd ved tilbakeføring av identiske verdipapirer til utlånerens verdipapirkonto 1. januar i året etter utlånsåret.
- Premie anses som ordinær kapitalinntekt/-utgift. Som premie behandles vederlaget innlåneren svarer for å få disponere verdipapirene, med unntak av kompensasjon som svares for utbytte, rente, eller annen avkastning, som er utdelt/tilstått på de utlånte verdipapirene i låneperioden.
- Kompensasjon for utbytte som er utdelt på utlånte aksjer i låneperioden (utbyttekompensasjon) anses som utbytte på de underliggende utlånte aksjer for den endelige mottakeren av utbyttekompensasjonen. Det gis ikke fradrag for betalt utbyttekompensasjon.
- Kompensasjon for renter som er utdelt på utlånte ihendehaverobligasjoner i låneperioden (rentekompensasjon) anses som renter på de underliggende utlånte obligasjoner.
- Innlåneren plikter å forestå forskuddstrekk av kildeskatt i kompensasjon for et utbytte som i låneperioden er utdelt på utlånte norske aksjer, og som svares til en utenlandsk kontraktsmotpart (utlåner). Innlåneren pålegges ansvar for at slik skatt blir betalt.
- Utlånerens inngangsverdi på utlånte verdipapirer videreføres på de identiske verdipapirer han får tilbakeført ved innfrielsen av låneavtalen.

- Innlåneren beskattes for gevinst og tap ved det (dekkede) shortsalg. Utgangsverdien settes til vederlaget ved realisasjonen. Inngangsverdien settes til kostnaden ved anskaffelsen av et identisk verdipapir, tillagt premie og kompensasjon for annen avkastning enn utbytte som er utdelt på det utlånte verdipapiret i låneperioden.

Departementets forslag er begrenset til å gjelde verdipapirlån. Det understrekes at departementet ikke har vurdert hvordan ulike typer «repurchase agreements» skal beskattes etter gjeldende regler.

1.2 Verdipapirlån og (dekket) shortsalg

1.2.1 Kjennetegn ved verdipapirlån

Avtaler om verdipapirlån kjennetegnes ved at eieren (utlåneren) overfører disposisjonsretten til et antall verdipapirer av en bestemt type til en annen part (innlåneren), mot at innlåneren på et senere tidspunkt plikter å tilbakeføre et tilsvarende antall identiske verdipapirer til utlåneren. Innlåneren betaler en godtgjørelse til utlåneren for å få disponere verdipapirene, og en kompensasjon for den avkastningen som utdeles på de utlånte verdipapirene i låneperioden.

Ved låneavtalen overføres alle rettigheter knyttet til verdipapirene, for eksempel stemmerett, tegningsrett og rett til utbytte, fra utlåneren til innlåneren. Utlåneren vil normalt ikke lenger være registrert i eierregistre, som for eksempel aksjeeierregisteret. Utlåneren kan heller ikke disponere over verdipapirene i låneperioden.

Innlåneren betaler en godtgjørelse (nedenfor kalt premie) til utlåneren for å få disposisjonsretten til verdipapirene. Premien utgjør normalt en pro-sentsats av verdipapirenes markedsverdi. Premien forfaller til betaling enten som et engangsvederlag ved tilbakelevering, eller i periodevis avregninger. I tillegg til premiebeløpet må innlåneren kompensere utlåneren for avkastning som utlåneren går glipp av i låneperioden. Dette kan dreie seg om utbytte- eller rentebetaling, eller andre fordeler, for eksempel i form av fondsaksjer eller tegningsretter. Det vil variere om kompensasjon for avledede rettigheter, som fondsaksjer og tegningsretter, skal gis i naturalia, eller om utlåneren må eller kan kompenseres i penger.

Innlåneren må stille sikkerhet for lånet, som regel i form av kontantdepot eller andre likvide verdipapirer. Sikkerheten beregnes med utgangspunkt i markedsverdien av de lånte verdipapirene, tillagt

en margin. Det kan være avtalt en bestemt låneperiode, men visstnok lånes verdipapirer vanligvis ut for en ubestemt tidsperiode. Normalt kan lån tilbakekalles av utlåneren, eller innfris av innlåneren, i låneperioden.

Innlåneren benytter normalt de lånte verdipapirene som grunnlag for å overdra samme antall verdipapirer til en tredjemann. Tredjemann vil som regel ikke vite at kjøpet av verdipapirer er mulig gjort ved at selgeren har skaffet verdipapirene til veie ved lån. For kjøperen er dette uansett uten betydning. Innlåneren plikter å levere identiske verdipapirer tilbake til utlåneren på et senere tidspunkt. Som regel må innlåneren kjøpe eller låne det nødvendige antallet verdipapirer i markedet, for å kunne oppfylle sin tilbakeleveringsforpliktelse etter låneavtalen. Kravet om at de tilbakeleverte verdipapirene skal være identiske med de lånte innebærer for eksempel for aksjer at de skal være utstedt av samme selskap, ha samme pålydende, tilhøre samme aksjeklasse og for øvrig være like med de aksjene som ble lånt.

Som regel oppretter partene en låneavtale (rammeavtale) som regulerer prinsippene for premiebe-regning, sikkerhetsstillelse, kompensasjoner for utbytte mv., mens de enkelte lån dokumenteres gjennom enklere tilleggsavtaler fra gang til gang.

Verdipapirlån etableres som regel under medvirkning av ett eller flere verdipapirforetak. Det er ikke uvanlig at verdipapirlån «cleares» i en oppgjørssentral, som for eksempel Norsk Oppgjørssentral ASA (NOS). Da trer oppgjørssentralen enten inn i avtalen, og blir motpart overfor både utlåneren og innlåneren, eller den garanterer på annen måte for partenes gjensidige forpliktelser etter låneavtalen. I praksis påtar ofte verdipapirforetaket eller oppgjørssentralen seg visse administrative funksjoner i forbindelse med lånearrangementet, som for eksempel etablering av sikkerhet og overføring av kompensasjoner mellom partene.

Utlånerens motiv for å låne ut verdipapirer er gjerne å oppnå en effektiv porteføljeforvaltning. Institusjonelle eller private investorer kan oppnå en økt avkastning på sin verdipapirportefølje, uten samtidig å gi fra seg den økonomiske interessen i verdipapirene. Utlånspremien sikrer utlåneren den meravkastningen.

1.2.2 Verdipapirlovgivningen

1.2.2.1 Rettstilstanden før lovendring 7. juni 1996

Private parter står etter norsk rett fritt til å inngå avtaler om salg av verdipapirer de ikke eier/disponerer. Slike salg er det vanlig å betegne shortsalg. Tidligere ble det ansett for å være i strid med god

meglere skikk at verdipapirforetak formidlet, eller for egen regning solgte, verdipapirer som kunden/foretaket ikke eide. Det forelå ingen verdipapirrettslig regulering av verdipapirlån. Verdipapirlån og shortsalg forekom likevel i en viss utstrekning.

I forbindelse med primærhandelssystemet for statsobligasjoner hadde primærhandlerne avtale med Norges Bank om lån av statsobligasjoner. Ved market-making i kredittforetaksobligasjoner hadde market-makere avtaler med kredittforetak om lån av obligasjoner.

Ved oppgjør av handler formidlet av fondsmeglerforetak, godtok Kredittilsynet at foretaket ved mislighold lånte verdipapirer for å dekke oppgjøret. Kredittilsynet forutsatte at verdipapirlånet skulle være regulert av skriftlig avtale, samt at lånet var nødvendig for å kunne foreta rettidig levering av verdipapirene. Det gjaldt minimumskrav til avtalens innhold. Norges Fondsmeglerforbund hadde utarbeidet en standardavtale for verdipapirlån i forbindelse med slike misligholdssituasjoner.

I tillegg til ovennevnte låneordninger, hadde Finansdepartementet gitt uttrykk for at det ikke hadde innvendinger mot en nærmere spesifisert låneordning for market-makere i opsjoner og terminer. Departementet åpnet dermed for at market-makere i opsjoner og terminer kunne sikre seg mot kursfallsrisiko på de underliggende aksjer eller obligasjoner ved å selge «short» aksjer eller obligasjoner som var lånt gjennom en særskilt låneordning.

1.2.2.2 *Rettsstilstanden etter lovendring 7. juni 1996*

Ved lovendring 7. juni 1996 nr. 25 ble det generelt åpnet for at verdipapirforetak kan formidle shortsalg av finansielle instrumenter for kunder, og at de for egen regning kan foreta shortsalg av finansielle instrumenter. Shortsalg må imidlertid være «dekket», det vil si at investoren som selger «short» må ha tilgang til de solgte verdipapirer, og at rettidig levering må være sikret på avtaletidspunktet. Det vises til §§ 8–5 fjerde ledd og 8–7 i lov 19. juni 1997 nr. 79 om verdipapirhandel (verdipapirhandelloven).

Ved nevnte lovendring ble det også gitt regler om lån av finansielle instrumenter, jf. § 8–8 i verdipapirhandelloven. Ved lån vil kunden/verdipapirforetaket kunne skaffe seg slik tilgang til finansielle instrumenter, som er nødvendig for at verdipapirforetaket kan formidle, eller for egen regning foreta, shortsalg av finansielle instrumenter.

Det følger av verdipapirhandelloven § 8–8, jf. forskrift av 14. oktober 1996 nr. 984, at verdipapirlån som inngås under medvirkning av et verdipapir-

foretak og lån fra verdipapirforetakets egen portefølje, bare kan gjennomføres på visse vilkår. Det er et vilkår at det stilles betryggende sikkerhet (marginssikkerhet) for lånet og at det benyttes standardiserte avtaler som er godkjent av Kredittilsynet. Alternativt kan låneavtalen inngås under medvirkning av en oppgjørssentral som enten garanterer for lånet, eller selv trer inn som part i låneavtalen.

Norsk Oppgjørssentral ASA (NOS) har utarbeidet standardavtaler som kommer til anvendelse ved clearing i NOS med tilhørende registrering i Verdipapirsentralen. I tillegg har Norges Fondsmeglerforbund utarbeidet standardavtaler for lån av verdipapirer som er godkjent av Kredittilsynet.

1.2.3 **Behovet for et velfungerende marked for verdipapirlån**

1.2.3.1 *Innledning*

De reformer i verdipapirhandellovgivningen som har vært gjennomført i Norge de seneste årene, har blant annet hatt som formål å bedre betingelsene for handelen i verdipapirmarkedet. Et viktig virkemiddel i denne sammenheng har vært å åpne for verdipapirlån. I forarbeidene til endringene i verdipapirhandelloven i 1996 (NOU 1995:1 Investeringsforetak og Ot.prp. nr. 15 (1995–96)) er det nevnt flere grunner til at verdipapirlån kan bedre rammebetingelsene for verdipapirhandelen.

1.2.3.2 *Effektivisere oppgjør rutinene i verdipapirmarkedet*

Mulighetene for verdipapirlån kan bedre situasjonen for avtaleparter som har forpliktet seg til å levere verdipapirer. En låneordning kan minske risikoen for at en kjøper ikke får verdipapirene til avtalt tid, når selgeren ikke er i stand til å levere. Verdipapirforetak som formidler en verdipapirhandel, er etter verdipapirhandelloven forpliktet til å levere til kjøperen selv om det oppstår en forsinkelse hos selgeren. Verdipapirforetaket må da søke å skaffe de aktuelle verdipapirer til veie på annen måte, typisk ved dekningskjøp i markedet. Gjelder handelen et lite likvid verdipapir kan dette være vanskelig innenfor oppgjørsperioden (antall dager fra en handel er meldt inn til verdipapirer og motsvarende betaling overføres), som i det norske markedet normalt er 4 dager. Dette kan avhjelpest ved at verdipapirforetaket låner inn verdipapirer i påvente av levering eller dekningskjøp.

Videre er det påpekt at oppgjørsperioden i ulike lands verdipapirmarkeder kan være forskjellig. Handel mellom aktører i land med ulike oppgjørsperioder kan forårsake problemer blant annet i

form av kurs- og valutarisiko. Så lenge forskjellige land ikke har innført en standardisering av oppgjørperioden, vil låneordninger kunne benyttes for å redusere oppgjørslrisikoen ved handel mellom to markeder med ulike oppgjørperioder.

Fravær av et velfungerende system for lån av verdipapirer anses som en stor oppgjørslrisiko i det internasjonale verdipapirmarkedet. Oppgjørslrisiko er et viktig parameter for investor i forbindelse med investeringsvurderinger. Innføring av en effektiv låneordning vil redusere denne oppgjørslrisikoen.

1.2.3.3 Styrke market-maker funksjonen

Market-makere i verdipapirer stiller bindende kurs og er forpliktet til å selge et visst volum til disse kursene. Det er store kostnader knyttet til å sitte med en stor egenbeholdning av de aktuelle verdipapirer. Låneordninger kan redusere disse kostnadene. Market-makeren kan låne inn verdipapirer på det tidspunkt han blir forpliktet til å levere. Gjennom lånet sikrer han levering samtidig som han unngår å presse markedskursene ved å måtte dekke inn hele leveringen på en gang. Market-makeren kan med andre ord redusere likviditets- og markedsrisikoen ved at han over tid kan kjøpe inn verdipapirene for å innfri lånet. Dette styrker market-maker funksjonen, noe som kan bidra til å bedre likviditeten og sikre prisdannelsen i markedet. Låneordninger gir også market-maker mulighet til å gjennomføre shortsalg for å sikre sin øvrige verdipapirportefølje, jf. verdipapirhandelloven § 8–5 fjerde ledd, hvor det fremgår at verdipapirforetak må ha tilgang til verdipapirer som selges «short».

1.2.3.4 Bedre likviditeten i verdipapirmarkedet

Likviditeten i verdipapirmarkedet kan forbedres når det er mulig å låne verdipapirer som det i alminnelighet er begrenset tilgang på. Dette kan medføre at antallet handler økes, hvilket kan resultere i en mer effektiv prisdannelse i markedet.

1.2.3.5 Shortsalg som handelsstrategi mv.

Mulighetene for å ta opp verdipapirlån innebærer at markedsaktørene mer effektivt kan dra nytte av hva de forventer om markedet, ettersom shortsalg kan gjennomføres uten at partene behøver å frykte selgerens evne til å foreta levering. Shortsalg gir investorer, herunder også verdipapirforetak, mulighet til å oppnå en positiv avkastning i et fallende marked, eventuelt å begrense tapet på deler av porteføljen. Shortsalg kan benyttes til sikringsformål, men også til spekulasjonsformål basert på et

bestemt kortsiktig markedssyn. Ved shortsalg er imidlertid markedsrisikoen ubegrenset i motsetning til ved kjøp av verdipapirer.

1.2.4 Lånemarkedet i dag

1.2.4.1 Generelt

I dagens lånemarked blir verdipapirlån til dekning av shortsalg normalt inngått under medvirkning av ett eller flere verdipapirforetak. Når en investor henvender seg til et verdipapirforetak med ønske om å selge et verdipapir «short», vil foretaket enten internt eller eksternt søke å finne en investor som er villig til å låne ut de etterspurte verdipapirene for den aktuelle tidsperioden. Verdipapirene kan lånes ut fra verdipapirforetakets egenbeholdning (for verdipapirforetakets egen regning og risiko), eller fra beholdninger som verdipapirforetaket forvalter på kundenes vegne. Alternativt kan de etterspurte verdipapirer skaffes fra eksternt hold, det vil si i praksis fra andre verdipapirforetak/banker og institusjonelle investorer.

Verdipapirlån som formidles gjennom meglerrapparatet er underlagt verdipapirhandellovens regler, herunder krav til standardiserte avtaler og betryggende sikkerhetsstillelse. Verdipapirlån er i dag ikke registreringspliktig. Det finnes derfor ingen offisiell informasjon over omfanget av verdipapirlån i det norske markedet.

Drivkraften i markedet for verdipapirlån er investorers ønske eller behov for å låne inn verdipapirer til dekning av leveringsforpliktelser, eller for å ta mer aktive posisjoner ved «egentlige» shortsalg. Lån som tas opp for å dekke leveringsforpliktelser vil typisk være kortsiktige, og innlånere vil typisk være verdipapirforetak/banker. Lån som tas opp med sikte på å ta mer aktive shortposisjoner kan være mer langsiktige, og her vil i praksis også institusjonelle investorer opptre som innlånere.

Etter alt å dømme står verdipapirforetak/banker og større institusjonelle investorer for det vesentlige av lånevolumet. Som utlånere opptre typisk store og langsiktige investorer, som forsikringsselskaper, verdipapirfond, pensjonskasser og andre institusjonelle investorer.

Markedet for verdipapirlån er av utpreget internasjonal karakter. Norske aktører opptre som avtaleparter/mellommenn ved lån av innenlandske og utenlandske verdipapirer, og i betydelig utstrekning involveres utenlandske avtalemotparter og mellommenn.

Det må antas at dagens skattesituasjon har medvirket til at norske skattepliktige subjekter bare i beskjeden grad har lånt ut verdipapirer, og at

utlendinger hittil har stått for en relativt stor andel av lånetilbudet i det norske markedet.

Verdipapirlån som avtales direkte mellom investorer uten medvirkning av verdipapirforetak, er ikke omfattet av reguleringen i verdipapirhandelloven. Det stilles ikke krav til standardiserte avtaler eller sikkerhetsstillelse ved slike lån. Departementet antar at omfanget av slike lån er meget begrenset.

1.2.4.2 *Automatisk låneordning (lånepool) i Verdipapirsentralen*

Verdipapirsentralen har fra og med høsten 1999, i samarbeid med Norsk Oppgjørssentral ASA (NOS), etablert en automatisk låneordning som skal besørge automatisk levering av verdipapirer når det på oppgjørsdagen ikke er dekning på selgerens verdipapirkonto. Blant de vanligste årsakene til at det ikke er dekning på selgerens verdipapirkonto på oppgjørsdagen, er forsinket frigivelse fra utenlandsk forvalter, eller at de solgte verdipapirene er registrert på en annen konto enn den salget er gjort fra.

Den automatiske låneordningen fungerer som en lånepool. Etter avtale med investor merkes/registreres verdipapirer som disponible for utlån på investors verdipapirkonto. De aktuelle verdipapirene fjernes ikke fra «utlånerens» verdipapirkonto før Verdipapirsentralen etablerer et utlån under dekningskontrollen. Utlåneren vil med andre ord være registrert som eier av verdipapiret helt til dette lånes ut. Når lånet etableres blir lånetransaksjonen «registrert» i Verdipapirsentralen, ved bruk av en egen funksjon for registrering av slike lån. Registreringen gjennomføres ved at verdipapirene på utlånerens konto erstattes med en beholdning i et eget «låne-ISIN», som er et speilbilde av de utlånte verdipapirene. Tilsvarende registreres det en negativ beholdning i et «låne-ISIN» på innlånerens verdipapirkonto, som viser at det påhviler innlåneren en forpliktelse til å levere tilbake de lånte verdipapirene.

Verdipapirlån som etableres gjennom låneordningen i Verdipapirsentralen er i hovedsak kortsiktige (normalt 2–3 dager), hvor innlånerens formål med lånet er å dekke leveringsforpliktelser. Den automatiske låneordningen omfatter aksjer og obligasjoner som er registrert i Verdipapirsentralen. I dag er det i all hovedsak børsnoterte aksjer som lånes gjennom poolen. Lån blir automatisk tilbakeført og kontiene blir sperret for nye lån ved utbyttedato eller andre spesielle selskapsbegivenheter (corporate actions). Noen automatisk lukking skjer ikke ved årsskiftet. Departementet har imidlertid fått

opplyst at i praksis sørger verdipapirforetakene for å kalle inn alle lån fra lånepoolen ved årsskiftet.

1.2.4.3 *Verdipapirlån clearet i Norsk Oppgjørssentral ASA (NOS)*

Norsk Oppgjørssentral ASA (NOS) har i samarbeid med Verdipapirsentralen etablert et system for registrering av bilaterale verdipapirlån i Verdipapirsentralen og clearing i NOS. Det er utarbeidet standardiserte avtaler og dokumentasjon for denne ordningen. Verdipapirforetakene kan benytte denne tjenesten, på egne eller kunders vegne, ved å tegne medlemskap i NOS. Selve formidlingen av verdipapirlånet skjer gjennom ett eller flere verdipapirforetak, men avtalen cleares gjennom NOS, som garanterer for lånet.

Som garantist for verdipapirlånet er NOS ansvarlig for at låneavtalen blir oppfylt etter sitt innhold overfor de involverte parter. NOS påtar seg visse agentfunksjoner, og er i henhold til avtalevilkårene forpliktet til å kreve sikkerhet og forestå oppgjør, samt til å igangsette tiltak ved mislighold. I tillegg forestår NOS beregning og formidling av kompensasjoner mellom partene.

Verdipapirlån som etter denne ordningen cleares i NOS, er basert på at lånetransaksjonen «registreres» i Verdipapirsentralen, ved bruk av den funksjonen for registrering av verdipapirlån i Verdipapirsentralen som er beskrevet i kapittel 1.2.4.2 foran. Verdipapirforetakene forestår registrering av lånet i Verdipapirsentralen. Denne ordningen er først og fremst beregnet på investorer, og omfatter alle børsnoterte norske aksjer. Både kortsiktige lån (fra et par dager til noen uker) og langsiktige (mer enn 30 dager) blir clearet. NOS går ikke inn som motpart, men er garantist. Lånene lukkes ikke ved utbyttedato eller årsskiftet. Eventuell utbyttegodtgjørelse vil normalt være reflektert i lånepremien. Alternativt formidler den opprinnelige megleren betaling fra innlåneren til utlåneren.

1.2.4.4 *Verdipapirlån formidlet av verdipapirforetak*

Verdipapirforetak kan foreta innlån og utlån av verdipapirer for egen regning og risiko. De formidler også bilaterale verdipapirlån på vegne av sine kunder, og vil i slike tilfeller normalt ha et oppfyllesansvar overfor motparten, jf. verdipapirhandelloven § 11–1. Det benyttes standardiserte avtaler. Verdipapirforetaket besørger den nødvendige sikkerhetsstillelse, og ofte påtar det seg andre agentfunksjoner, som å forestå utbetaling av kompensasjoner mellom partene i låneavtalen mv.

Det er i dag ingen særskilt registrering av lånet i Verdipapirsentralen for norske verdipapirer, som lånes bilateralt gjennom medvirkning av et verdipapirforetak. Rent teknisk «registreres» slike verdipapirlån i dag i Verdipapirsentralen ved at det utlånte verdipapiret flyttes fra utlånerens verdipapirkonto til innlånerens verdipapirkonto ved hjelp av en «konto til konto» funksjon. Det fremgår ikke av utlåneren sin verdipapirkonto at de aktuelle verdipapirene er utlånt, da disse er fjernet fra kontoen. Utlånet vil dermed utad fremtre som en ordinær overdragelse av verdipapirene.

Slike verdipapirlån blir ikke registrert som omsetning ved Oslo Børs. Normalt vil låneforholdet kun være dokumentert hos innlåneren, utlåneren og hos verdipapirforetaket.

1.3 Gjeldende rett

1.3.1 Om utlån av verdipapirer anses som realisasjon

Skatteplikt for gevinst og fradragrett for tap på finansielle instrumenter inntreder ved realisasjon, jf. skatteloven §§ 5–1 annet ledd, 5–30 og 6–2. Det skatterettslige hovedspørsmål for verdipapirlån som beskrevet i kapittel 1.2.1 foran, er om inngåelse av en slik låneavtale innebærer realisasjon av verdipapirene for utlåneren. Dette spørsmålet har ikke vært prøvd for norske domstoler, og det har heller ikke utviklet seg noen fast ligningspraksis på området.

Realisasjon omfatter overføring av eiendomsrett mot vederlag, og opphør av eiendomsrett, jf. skatteloven § 9–2. Verdipapirlån representerer et grensetilfelle ved fortolkning av realisasjonskriteriet. Det forhold at alle eierbeføyelser som til sammen utgjør eierrådigheten over verdipapirene blir overført til innlåneren mot vederlag, eller i det minste blir unyttbare for utlåneren, taler for å anse verdipapirutlånet som realisasjon, jf. ordlyden i skatteloven § 9–2. I motsatt retning trekker at utlåneren ikke oppgir den økonomiske interesse eller risiko i verdipapirene.

Finansdepartementet har i brev av 30. januar 1998 til Oslo Børs antatt at verdipapirlån med de foran beskrevne karakteristika må anses som realisasjon av verdipapirene for utlåneren. I forhold til tapsfradrag vil departementet bemerke at det i det konkrete tilfellet kan være relevant å trekke inn den ulovfestede omgåelsesnormen som et reelt hensyn med betydelig vekt ved lovtolkningen, eller som et selvstendig grunnlag, for å nekte tapsfradrag.

Nedenfor redegjør departementet for sitt syn på hvordan verdipapirlån og et etterfølgende (dekket) shortsalg skal beskattes etter gjeldende regler.

1.3.2 Realisasjonsbeskatning av utlåneren

Utlåneren beskattes for differansen mellom verdipapirenes markedsverdi på utlånstidspunktet og deres individuelle inngangsverdi. Etter departementets oppfatning skal det ikke på utlånerens hånd foretas noe separat gevinst- og tapsoppgjør for kravet (på identiske verdipapirer) når lånet blir innfridd. Kravet undergis i stedet integrert beskatning med de verdipapirene som utlåneren får tilbake. Inngangsverdien på de tilbakeleverte verdipapirene settes lik inngangsverdien på fordringen, det vil si lik markedsverdien av de utlånte verdipapirene på utlånstidspunktet. Verdiendringer som verdipapirene gjennomgår i låneperioden kommer da til beskatning eller fradrag ved senere realisasjon av de tilbakeleverte verdipapirene.

1.3.3 Beskatning av kompensasjoner i låneperioden

Premie anses som avkastning på kravet (på identiske verdipapirer), og beskattes som kapital-/virksomhetsinntekt på utlånerens hånd. Premien er fradragberettiget på innlånerens hånd, jf. nedenfor i kapittel 1.3.4.2 for så vidt gjelder tidfestingen av fradraget.

Kompensasjon som innlåneren etter låneavtalen skal svare for avkastning som er utdelt på de utlånte verdipapirene i låneperioden (utbytte- og rentekompensasjoner), beskattes som kapital-/virksomhetsinntekt på utlånerens hånd. Det er i utgangspunktet ikke hjemmel til å ilegge kildeskatt på en kompensasjon for utbytte som er utdelt på underliggende utlånte norske aksjer, når slik kompensasjon svares til en utenlandsk utlåner av slike aksjer. Unntaksvis, og særlig om innlåneren oppebærer utbyttet direkte fra selskapet og bare viderefremidler dette til den utenlandske utlåneren, kan hjemmel for kildeskatt statueres i omgåelsesbetraktninger. Kompensasjon for et utbytte som er utdelt på utlånte norske aksjer i låneperioden gir ikke rett til godtgjørelsesfradrag etter skatteloven § 10–12 for en norsk mottaker av kompensasjonen. Innlåneren har fradragrett for omkostninger til utbytte- og rentekompensasjoner mv., jf. nedenfor i kapittel 1.3.4.2 for så vidt gjelder tidfesting av fradraget.

1.3.4 Realisasjonsbeskatning av innlåneren

1.3.4.1 Sammenstilling av disposisjoner

Innlåneren vil normalt selge de lånte verdipapirene. Innlåneren har da foretatt et shortsalg av verdipapirer, som han har fått tilgang til ved lån (shortsalget dekkes ved lån). For å innfri sin tilbakeleveringsforpliktelse må innlåneren normalt kjøpe tilbake identiske verdipapirer i markedet (dekningskjøp). Shortsalg dekket ved verdipapirlån innebærer følgende disposisjoner:

- innlån av verdipapirer
- videresalg av innlånte verdipapirer
- dekningskjøp i markedet av identiske verdipapirer
- innfrielse av låneavtalen med identiske verdipapirer

Innlånet og videresalget foretas vanligvis tilnærmet samtidig. Det samme gjelder dekningskjøpet og innfrielsen av låneavtalen med dekningskjøpte verdipapirer.

Når verdipapirene anses realisert ved utlånet, kan det reises spørsmål ved hvordan ovennevnte disposisjoner skal sammenstilles ved beregning av gevinster og tap på innlånerens hånd.

Av skatteloven § 10–36 følger at den aksjen som først var anskaffet, anses for å være realisert først (FIFU-prinsippet). Strengt etter sin ordlyd angir denne regelen at den innlånte aksjen skal anses realisert ved videresalget, og at det skal foretas gevinst- og tapsoppgjør for denne. Da må en anse den dekningskjøpte aksjen for realisert når låneavtalen innfris med tilbakelevering av en identisk aksje.

Etter departementets oppfatning gir det bedre uttrykk for de økonomiske realiteter å betrakte shortsalg som en egen transaksjon, og beregne gevinst eller tap for dette. Dette innebærer at en ved gevinst- og tapsberegningen sammenstiller vederlaget ved videresalget av innlånte verdipapirer og kostnaden ved dekningskjøpet. Dette uttrykker også den økonomiske realitet som kjennetegner et shortsalg, nemlig at skattyteren selger verdipapirer han ennå ikke har ervervet. Regnskapsmessig sammenstilles inntekten ved videresalget av innlånte verdipapirer med kostnaden ved dekningskjøpet. Dette bør også legges til grunn skattemessig. Etter departementets oppfatning bør skatteloven § 10–36 tolkes slik at FIFU-prinsippet ikke er til hinder for at man ved resultatmålingen sammenstiller en inntekt og en kostnad som til sammen uttrykker en økonomisk transaksjon. Skattemessig skal det da foretas en resultatmåling (gevinst- og tapsberegning) for shortsalg som sådan.

1.3.4.2 Beskatning av shortsalg

Det skal foretas et gevinst- og tapsoppgjør for shortsalg. Vederlaget ved videresalget av de innlånte verdipapirer utgjør utgangsverdien ved gevinstberegningen. Kostnaden ved dekningskjøpet utgjør anskaffelsesverdien.

Når innlånte verdipapirer benyttes som grunnlag for å gjennomføre et shortsalg, er det etter departementets syn nærliggende å anse premie som innlåneren svarer for å få disponere verdipapirene for å være pådratt i tilknytning til shortsalg, og som en nødvendig kostnad for å kunne gjennomføre dette. Det samme gjelder etter departementets syn kompensasjon som innlåneren svarer til utlåneren for avkastning som er utdelt på de utlånte verdipapirene i låneperioden (kompensasjon for utbytte, renter mv.). Etter departementets oppfatning er det da best i samsvar med alminnelige beskatningsprinsipper at omkostninger som innlåneren har til premie og til kompensasjon for utdelt utbytte, renter mv., går til fradrag i forbindelse med gevinst- og tapsoppgjøret for shortsalg som sådan.

I det følgende behandles spørsmålet om på hvilket tidspunkt gevinst eller tap ved shortsalg av verdipapirer skal tas til beskatning. Av hovedregelen om tidfesting i skatteloven § 14–2 første ledd annet punktum fremgår at fordeler som innvinnes fra andre skal tas til inntekt når skattyteren får en «ubetinget rett til ytelsen». Realisasjonsprinsippet brukes som betegnelse på denne tidfestingsregelen.

For (fullt) regnskapspliktige skattytere følger det av skatteloven § 14–4 annet ledd at årsregnskapet skal legges til grunn for tidfesting av inntekter og fradrag, med mindre noe annet er bestemt. En slik særlig bestemmelse er gitt i skatteloven § 14–4 femte ledd, hvor det fremgår at gevinster og tap ved realisasjon av finansielle instrumenter som nevnt i verdipapirhandelloven § 1–2 annet ledd, skal inntekts- eller fradragsføres etter skatteloven § 14–2 første ledd annet punktum. Realisasjonsprinsippet skal derfor også for (fullt) regnskapspliktige skattytere legges til grunn ved beskatning av shortsalg av finansielle instrumenter, uavhengig av den regnskapsmessige behandlingen.

Etter departementets syn vil realisasjonsprinsippet i utgangspunktet lede til at gevinsten eller tapet ved shortsalg skal tas til beskatning i det året selgeren har fått en ubetinget rett til salgsvederlaget. Dette vil normalt være når de solgte finansielle instrumentene er stilt til rådighet for kjøperen, det vil i praksis si når disse er overført til hans verdipapirkonto.

Når dekningskjøpet gjennomføres i samme inntektsåret som shortsalg, kan, og skal, gevinsten

eller tapet ved transaksjonen beregnes og beskatnes i dette året. Særlige spørsmål oppstår når dekningskjøpet ikke er foretatt innen inntektsårets utgang. Inntil dekningskjøpet er foretatt er det ikke mulig med sikkerhet å anslå hvilken gevinst eller tap shortsalg vil lede til. Spørsmålet er hvilken betydning dette får for beskatningen av shortsalg i realisasjonsåret.

Den omstendighet at størrelsen av en gevinst ikke endelig kan beregnes i realisasjonsåret, anses normalt ikke å være til hinder for at realisasjonsbeskatning kan gjennomføres allerede i dette året. Det kan variere hvordan beskatningen da gjennomføres. Ved ordinære salg hvor vederlaget ikke er endelig klarlagt i realisasjonsåret, antar departementet at beskatning i praksis som regel gjennomføres i realisasjonsåret så langt en gevinst kan anses klarlagt og sikret, og at ytterlige vederlag beskattes etter hvert som det anses klarlagt og sikret.

Ved shortsalg av finansielle instrumenter er kostnaden ved å anskaffe de solgte finansielle instrumentene ikke kjent før dekningskjøpet foretas. Så lenge det mest sentrale kostnadselementet ennå ikke er klarlagt, og det ikke engang er mulig å fastslå om shortsalg vil lede til gevinst eller tap for skattyteren, er det etter departementets oppfatning best i samsvar med realisasjonsprinsippet at beskatningen skjer i det året da dekningskjøp blir foretatt. Departementets vurdering er dermed at gevinst eller tap ved shortsalg av finansielle instrumenter etter gjeldende rett skal beskattes i det året da dekningskjøp blir foretatt.

1.3.4.3 Beskatning ved innfrielse av låneavtalen

Ved etablering av låneavtalen pådrar innlåneren seg en forpliktelse til på et fremtidig tidspunkt å levere tilbake identiske verdipapirer til utlåneren.

Innlånerens tilbakeleveringsforpliktelse etter låneavtalen anses innfridd med tilbakeføring av de lånte verdipapirene, jf. foran i kapittel 1.3.4.1, hvor det fremgår at verdipapirene ervervet ved dekningskjøpet anses benyttet til shortsalg. Tilbakeføringen anses som realisasjon av de lånte verdipapirene på innlånerens hånd, på samme måte som utlånet anses å være realisasjon av verdipapirene på utlånerens hånd, jf. kapittel 1.3.1 foran.

Etter departementets syn er det i dette tilfellet ikke nærliggende å foreta noe eget gevinst- og tapsoppgjør for leveringsforpliktelsen, da denne innfris med verdipapirene som tilbakeføres. Det skal imidlertid foretas et gevinst- og tapsoppgjør på innlånerens hånd for de tilbakeførte (realiserte) verdipapirene. Ved dette gevinst- og tapsoppgjøret består innlånerens anskaffelseskostnad i en etablert

tilbakeleveringsforpliktelse, og vederlaget består i at denne forpliktelsen slettes. Etter departementets oppfatning skal både anskaffelseskostnaden og vederlaget verdsettes til verdien av leveringsforpliktelsen på tidspunktet for tidfesting av gevinsten eller tapet, det vil si på tilbakeleveringstidspunktet. Både anskaffelsesverdien og vederlaget svarer da til markedsverdien av de lånte verdipapirene på tilbakeleveringstidspunktet, og normalt vil det ikke bli utlignet gevinst eller tap på de tilbakeførte verdipapirene.

Ovennevnte må etter departementets oppfatning også legges til grunn for beskatning av innlåneren dersom han ikke benytter de lånte verdipapirene til å gjennomføre et shortsalg, men i stedet innfrir låneavtalen med tilbakeføring av de opprinnelig lånte verdipapirer.

1.4 Utenlandsk rett

1.4.1 Sverige

I Sverige betegnes shortsalg for «blankning». Det skilles mellom «ekte» og «uekte» blankning. Ekte blankning kan sammenlignes med dekket shortsalg. Etter svensk skattelovgivning er utlån av verdipapirer for «blankningsformål» ikke realisasjon. Utlån med annet formål enn at innlåneren skal videre selge verdipapiret, omfattes ikke av lovgrunnen.

Beskatningen av utlåneren baseres på et kontinuitetsprinsipp, hvor inngangsverdien på de utlånte verdipapirene videreføres på de identiske verdipapirene han mottar ved innfrielsen av låneavtalen. Lånepremien beskattes som kapitalinntekt, og er fradragsberettiget som kapitalutgift for utrederen. Kompensasjon for utbytte som er utdelt på utlånte verdipapirer i låneperioden, behandles som avkastning på den fordringen utlåneren har på å få tilbake verdipapirene. Utbyttekompensasjonen beskattes som kapitalinntekt, og ikke som utbytte, på utlånerens hånd. I utgangspunktet ilegges ikke kildeskatt på en kompensasjon som etter en låneavtale svares for et utbytte fra et svensk selskap, og som betales til en utenlandsk mottaker. Det foreligger imidlertid særskilte omgåelsesregler. Reglene innebærer at dersom innlåneren anses å inneha aksjene under slike omstendigheter at utlåneren uberettiget blir unntatt fra utbyttebeskatning, skal betalingen likevel anses som utbytte.

For fysiske personer gjelder realisasjonsskatefritaket ved utlån til blankning for alle formuesobjekter. For juridiske personer gjelder bestemmelsen ved utlån av «kapitalplasseringsaktier», men ik-

ke for utlån av «lageraktier». Banker kan likevel foreta utlån av «lageraktier» uten umiddelbar beskatning.

Innlåneren beskattes for inntekten ved shortsalg. Gevinst og tap beregnes til differansen mellom salgsinntekten ved videresalg og anskaffelseskostnaden ved dekningskjøpet. Utreddet kompensasjon for et utbytte utdelt på aksjer i låneperioden kommer til fradrag som en del av inngangsverdien ved beskatning av shortsalg. Dersom videresalg og dekningskjøpet gjennomføres i forskjellige inntektsår, er hovedregelen at salgsinntekten beskattes i det året den oppbæres, og at kostnaden til dekningskjøpet kommer til fradrag i det året den utredes.

Ved (dekket) shortsalg av aksjer gjelder en særlig tidfestingsregel. Dersom dekningskjøp ikke foretas samme år som salget, foretas ingen beskatning i salgsåret. Dersom dekningskjøp heller ikke foretas i det derpå følgende året, beskattes brutto salgsinntekt dette året.

1.4.2 Finland

Fra 1. januar 1998 er det i Finland innført nye regler for verdipapirlån, og såkalte «repurchase agreements», det vil si salg og tilbakekjøp av verdipapirer mellom de samme parter. Reglene innebærer at verdipapirlån og «repurchase agreements» ikke leder til gevinstbeskatning eller fradragsrett for tap dersom avtalen gjennomføres på visse vilkår.

Lånet må gjelde «börsvärdepapper eller marknadsvärdepapper i eget kapital, till värdandelssystemet överfört maskuldsbrevslån eller därmed jämförliga gäldendeförbindelser [...] som erbjuds allmänheten för teckning». Det er ellers et vilkår at utlåneren i henhold til avtalen skal få erstatning for avkastning som tilfaller innlåneren i avtaleperioden, at «finansinspeksjonen» har godkjent avtalevilkårene og at verdipapirene tilbakeleveres til utlåneren innen ett år etter det første låneopptaket. Låneavtalen må «cleares» i en clearingsentral eller hos et opsjonsforetak som i henhold til lov om handel med standardiserte opsjoner og terminer har tillatelse til det. Det er videre et vilkår at utlåneren ikke kan behandle transaksjonen som en overdragelse i regnskapet.

Utlåneren beskattes ikke ved utlånet av verdipapirene dersom de nevnte vilkårene er oppfylt. Gevinstbeskatning eller fradrag for tap inntreer først om låneavtalen ikke oppfylles, eller noen av de nevnte vilkårene ikke lenger tilfredsstilles. Utlåneren beskattes for mottatt premie og den kompensasjonen han får for avkastning som utdeles på de utlånte verdipapirene i låneperioden. Kompensasjon

for utdelt utbytte klassifiseres for skatteformål som utbytte. Utbetalt utbyttekompensasjon er ikke fradragsberettiget for innlåneren. Videre er utbyttekompensasjon gjenstand for kildeskatt på samme måte som et ordinært selskapsutbytte.

1.4.3 England

Fra 1. juli 1997 er de engelske reglene for verdipapirlån vesentlig endret. Med verdipapirlån forstås en avtale mellom to parter (utlåneren og innlåneren) som går ut på at:

- utlåneren overfører verdipapirene til innlåneren på en annen måte enn ved salg og
- innlåneren plikter å tilbakeføre identiske verdipapirer til utlåneren på en annen måte enn ved salg

Utlånet utløser ikke realisasjonsskatteplikt for verdipapirene. Premien er skattepliktig inntekt for utlåneren, og fradragsberettiget for innlåneren. Kompensasjon som utlåneren etter låneavtalen mottar for utbytte eller renter som er utdelt på de utlånte verdipapirene i låneperioden, klassifiseres for skatteformål på samme måte som avkastningen den erstatte.

Innlåneren realisasjonsbeskattes for gevinst og tap ved shortsalg. Gevinst og tap beregnes til differansen mellom salgsvederlaget og kostnaden ved dekningskjøpet. Dersom innlåneren ikke oppfylder sin tilbakeleveringsforpliktelse, skal verdipapirene anses realisert for utlåneren.

1.4.4 USA

Utgangspunktet i amerikansk rett er at verdipapirlån reguleres av de alminnelige regler for realisasjon av det aktuelle verdipapiret. Internal Revenue Code oppstiller imidlertid et viktig unntak for låneavtaler som er inngått etter 31. desember 1976. Unntaket innebærer at verdipapirer kan lånes ut uten at gevinst eller tap skal beregnes på utlåners hånd. Reglene får bare anvendelse når låneavtalen er skriftlig og i tillegg oppfylder følgende kriterier:

- Innlåneren må påta seg en forpliktelse til å levere tilbake identiske verdipapirer ved låneperiodens utløp.
- Innlåneren må påta seg en forpliktelse til å godtgjøre utlåneren for all avkastning, det være seg rente, utbytte eller annen utdeling på verdipapirene i låneperioden.
- Utlåneren skal oppbære den økonomiske risiko knyttet til de utlånte verdipapirer i låneperioden.
- Utlåneren skal ha rett til å terminere låneavtalen med 5 dagers varsel.

På utlånerens hånd gjelder kontinuitetsprinsippet, det vil si at inngangsverdien på de utlånte verdipapirene videreføres på de verdipapirene han får tilbake fra innlåneren ved låneperiodens utløp. Videre vil utlånerens «holding period» (eiertid) ikke avbrytes i låneperioden, slik at reglene for gevinstberegning ikke påvirkes av utlånet.

Kompensasjon for avkastning i form utbytte eller rente som er utdelt på verdipapirene i låneperioden, klassifiseres som ordinær kapitalinntekt når mottakeren er hjemmehørende i USA. I oktober 1997 kom det nye regler om «cross-border securities lending transactions». Etter dette klassifiseres kompensasjon for utbytte eller rente som i låneperioden er utdelt på de utlånte verdipapirene, som henholdsvis utbytte eller rente for kildeskatt- og skatteavtaleformål når mottakeren av kompensasjonen ikke er hjemmehørende i USA.

1.5 Høringsnotatet

1.5.1 Innledning

I en utredning datert 21. juni 1999 har advokatfirmaet Arthur Andersen & Co ANS utarbeidet et forslag til regulering av de skattemessige sider ved verdipapirlån. Oppdragsgivere var Norsk Oppgjørsentral ASA (NOS), Oslo Børs, Verdipapirsentralen, Den norske Bank, Kreditkassen og Sparebanken NOR.

Formålet med utredningen var at oppdragsgivernes kollektive innsikt i hvordan markedet for verdipapirlån fungerer og advokatfirmaet Arthur Andersens & Co ANS' skattekompetanse skulle gi forutsetninger for å komme frem til et regelverksforslag som Finansdepartementet kunne bearbeide til et lovforslag for Stortinget. Oppdragsgiverne har av denne grunn forutsatt at advokatfirmaet Arthur Andersen & Co ANS i sin utredning ivaretar de kontrollmessige og provenymessige hensyn som det forventes at myndighetene vil stille til et slikt regelverk.

Ved brev av 13. september 1999 sendte Finansdepartementet forslaget fra advokatfirmaet Arthur Andersen & Co ANS på alminnelig høring. Departementet hadde på dette tidspunktet ikke foretatt noen selvstendig vurdering eller bearbeiding av forslaget. Når det i det følgende refereres til høringsnotatet, siktes det til utredningen og forslagene utarbeidet av advokatfirmaet Arthur Andersen & Co ANS.

1.5.2 Hovedpunkter i forslaget

I høringsnotatet foreslås at verken utlånet eller tilba-

keleveringen skal anses som skattepliktig realisasjon av verdipapirene. Forslaget er begrenset til å omfatte utlån av følgende finansielle instrumenter:

- norske aksjer, grunnfondsbevis og obligasjoner registrert i Verdipapirsentralen
- aksjer og obligasjoner notert på utenlandsk børs
- derivater med ovennevnte verdipapirer som underliggende objekt
- verdipapirfondsandeler

For utlåneren er i hovedtrekk følgende foreslått:

- Utlånet anses ikke som realisasjon av verdipapirene. Inngangsverdiene, herunder tidligere tilordnede RISK-beløp, på de utlånte verdipapirene overføres på de verdipapirene utlåneren får tilbakeført.
- Utlånspremien er skattepliktig kapitalinntekt.
- Mottatt kompensasjon for utbytte, renter mv. utdelt på de utlånte verdipapirene i låneperioden, er i utgangspunktet skattepliktig for utlåneren. Mottatt kompensasjon for utbytte som er utdelt på utlånte norske aksjer i låneperioden, undergis særlige regler. En norsk endelig mottaker av slik kompensasjon har krav på godtgjøringsfradrag i utlignet skatt som om utbyttet var oppebåret direkte fra selskapet. En utenlandsk mottaker av slik kompensasjon skal svare kildeskatt til Norge. Det vises til nærmere omtale nedenfor i kapittel 1.6.6.1.
- For tilfeller hvor norske aksjer er utlånt over årsskiftet, foreslås en særlig ordning som sikrer at utlåneren tilordnes et RISK-beløp tilsvarende det RISK-beløp som tilordnes de registrerte eierne av aksjene per 1. januar. Det vises til nærmere omtale i kapittel 1.6.3.2 nedenfor.
- Ved utlån over årsskiftet skal en formuesskattepliktig utlåner beskattes for sitt krav på å få tilbake identiske verdipapirer. Kravet verdsettes etter samme regler som gjelder for de utlånte verdipapirene.

For innlåneren er i hovedtrekk følgende foreslått:

- Tilbakelevering av lånte verdipapirer anses ikke som realisasjon, og utløser ikke beskatning.
- Utlånspremien er fradragsberettiget.
- Det gis fradrag for kompensasjon innlåneren svarer for utbytte, renter mv. som er utdelt på underliggende lånte verdipapirer i låneperioden. Unntak gjelder dersom innlåneren selv har oppebåret et utbytte direkte fra selskapet og har fått godtgjøringsfradrag for dette i utlignet skatt.
- Det skal foretas et gevinst- og tapsoppgjør for det eventuelle (dekkede) shortsølget som innlå-

neren foretar med grunnlag i de lånte verdipapirene. Kostprisen på de «dekningskjøpte» verdipapirene utgjør inngangsverdien ved dette gevinst- og tapsoppgjøret. Dersom dekningskjøp ikke foretas i samme år som salget, foretas ingen beskatning dette året. Dersom dekningskjøp heller ikke foretas i det derpå følgende året, beskattes brutto salgsinntekt dette året. Kostnaden ved dekningskjøpet kommer da til fradrag i det året dekningskjøpet blir foretatt.

- Når innlåneren låner norske aksjer over årsskiftet, foreslås en særordning der innlåneren, i egenskap av å være innlåner, tilordnes et RISK-beløp like stort som det ordinære RISK-beløpet, men med motsatt fortegn. Det vises til nærmere omtale i kapittel 1.6.3.2 nedenfor.
- Ved utlån over årsskiftet skal en formuesskattepliktig innlåner gis rett til fradrag for forpliktelsen til å levere tilbake identiske verdipapirer. Denne forpliktelsen skal verdsettes til samme verdi som det motsvarende kravet verdsettes til på utlånerens hånd.

1.5.3 Høringsinstansenes generelle merknader

Følgende instanser har avgitt realitetsmerknader til utredningen som ble sendt på høring:

- Aksjespareforeningen i Norge
- Arbeids- og administrasjonsdepartementet
- Den norske Advokatforening
- Den norske Bankforening og Sparebankforeningen i Norge (fellesuttalelse)
- Den norske Revisorforening
- Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon (HSH)
- Norges Bank
- Norges Fondsmeglerforbund
- Norges Forsikringsforbund
- Norsk Oppgjørssentral ASA (NOS)
- Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO)
- Justis- og politidepartementet
- Konkurransetilsynet
- Kredittilsynet
- Landsorganisasjonen i Norge (LO)
- Ligningsutvalget
- Oslo Børs
- Skattedirektoratet
- Statistisk sentralbyrå
- Verdipapirfondenes Forening
- Verdipapirsentralen (VPS)

Med unntak av Landsorganisasjonen i Norge, stiller alle ovennevnte instanser seg positive til at det med utgangspunkt i forslaget i høringsnotatet etableres regler hvor verdipapirlån og innfrielsen av

dette fritas fra realisasjonsbeskatning. De fleste høringsinstansene gir uttrykk for at det er uheldig at Norge, i motsetning til en rekke andre land, ikke har regler som tillater utlån av verdipapirer uten at dette utløser skatteplikt.

Landsorganisasjonen i Norge (LO) finner det prinsipielt uheldig at Finansdepartementet sender saken ut på høring uten egen bearbeiding. Det uttales videre at «alvoret skjerpes av at oppdraget er utført av et firma som kan ha interesse i sakens utfall, og der oppdragsgiverene helt klart har det».

LO utelukker ikke at en smidigere adgang til verdipapirlån kan bedre markedets funksjonsmåte, men advarer samtidig sterkt mot bruk av verdipapirlån i spekulasjonsøyemed. Blant annet sies det at:

«LO er kjent med at utstrakt bruk av slike finansielle instrumenter var bakgrunnen for spekulasjon i finansmarkedene som bidro til å destabilisere valutamarkedene under Asia-krisen i 1998, og under raidet mot britiske pund i 1992...».

LO tilrår på denne bakgrunn at saken gis en bred gjennomgang av Finansdepartementet, Norges Bank og Kredittilsynet før saken sendes ut på ny ordinær høring. LO uttaler videre at:

«I betraktning av det som er kommet frem etter at Stortinget behandlet lov om verdipapirhandel, bør også selve lovreguleringen vurderes på nytt.»

Flertallet av høringsinstansene som representerer aktører i lånemarkedet gir i sine uttalelser utfyllende beskrivelse av behovet for et velfungerende lånemarked. De momentene som særlig er fremhevet er presentert foran i kapittel 1.2.3. Også *Kredittilsynet* fremhever behovet for et effektivt marked for lån av verdipapirer.

Flertallet av høringsinstansene som representerer markedsaktørene gir gjennomgående sin tilslutning til enkeltforslagene i høringsnotatet. Instansene som representerer ligningsmyndighetene har kritiske merknader til enkelte av forslagene i notatet. *Skattedirektoratet* og *Ligningsutvalget* fremhever at enkelte av forslagene, og dermed også helheten i det skisserte løsningsforslaget, fremstår som svært komplisert. Disse instansene gir uttrykk for at de foreslåtte reglene derfor vanskelig kan håndheves effektivt, og at de kan åpne for skattemessige tilpasninger.

Norges Bank uttrykker generelt at forslagene i høringsnotatet virker kompliserte, og uttaler at: «en viktig årsak til dette er at det i notatet er tatt utgangspunkt i at det er uheldig å lage et regelverk som begrenser mulighetene for utlån over årsskifter og selskapsbegivenheter».

I lys av dette peker Norges Bank på noen mulige forenklinger. *Finansnæringens Hovedorganisasjon* gir i brev til departementet av 26. juni 2001 tilleggsmerknader til den tidligere uttalelsen fra Den norske Bankforening og Sparebankforeningen.

I brevet heter det blant annet:

«Vi er kjent med at det i flere av høringssvarene er gitt uttrykk for at de foreslåtte reglene [...] fremstår som komplekse og vanskelige å holde oversikt over for både skattyter og ligningsmyndighetene. Da vi avga vår høringsuttalelse, var vi ikke fullt ut oppmerksomme på flere av disse praktiske og tekniske problemene som forslaget kunne avstedkomme, og stilte oss i all hovedsak positive til de foreslåtte løsningene. Vi nærer nå en viss frykt for at disse ankepunktene kan vanskeliggjøre den videre prosess med å gjennomføre nye skatteregler på grunn av blant annet nødvendige tilpasninger ved VPS-registreringen og kontrollmuligheter for skattemyndighetene.»

På denne bakgrunn kommer Finansnæringens Hovedorganisasjon med forslag til visse forenklinger i forhold til forslagene i høringsnotatet. De foreslåtte forenklingene innebærer et noe mindre fleksibelt regelverk for aktørene, og noe mindre grad av skattemessig likestilling mellom en utlåner og en eier av verdipapirene. Det vises til nærmere omtale nedenfor i kapitlene 1.6.3.3 og 1.6.6.2. I brev av 19. oktober 2001 slutter *Norsk Oppgjørssentral ASA (NOS)* seg til forenklingsforslagene fra Finansnæringens Hovedorganisasjon.

1.6 Departementets vurderinger og forslag

1.6.1 Departementets generelle vurderinger

Stortinget har gjennom endringer i verdipapirhandelloven ved lov av 7. juni 1996 nr. 25 lagt til rette for et organisert norsk marked for lån og (dekkede) shortsalg av finansielle instrumenter. Verdipapirforetak kan i dag formidle salg av finansielle instrumenter som kunden ikke eier, så fremt kunden har sikker tilgang til de finansielle instrumentene (dekket shortsalg). Verdipapirforetak står også fritt til for egen regning å foreta slike salg. Verdipapirforetak kan videre formidle lån av finansielle instrumenter og for egen regning oppta slike lån. Ved lån etableres tilgang til finansielle instrumenter, hvilket gir grunnlag for å gjennomføre et shortsalg i vedkommende finansielle instrument (shortsalget «dekkes» ved lån). Når en i 1996 åpnet for at verdipapirlån og shortsalg skulle kunne etableres gjen-

nom det organiserte meglerapparatet, var dette begrunnet i hensynet til å bedre rammebetingelsene for handelen i verdipapirmarkedet. Om vurderingene som lå til grunn for endringene i verdipapirhandelloven i 1996, vises det til Ot.prp. nr. 15 (1995–96), jf. også redegjørelsen i kapittel 1.2 foran.

De skattemessige rammebetingelsene har trolig virket begrensende på utviklingen av et norsk marked for verdipapirlån. Etter det departementet erfarer har tilbudet av verdipapirer for utlån vært begrenset. En vesentlig årsak til dette er trolig at et verdipapirutlån etter departementets uttrykte oppfatning normalt anses som en skattemessig realisasjon av verdipapirene, jf. kapittel 1.3.1 foran, og at det for øvrig er betydelig usikkerhet knyttet til de skattemessige konsekvensene av verdipapirlån. En må anta at disse forhold har medvirket til at norske investorer bare i beskjeden grad har tilbudt verdipapirer for utlån. Departementet har fått opplyst at det tidvis har vært stor underdekning av verdipapirer for utlån i den lånepoolen som Verdipapirsentralen og Norsk Oppgjørssentral ASA (NOS) har etablert, jf. kapittel 1.2.4.2 foran, og at oppgjørssystemet for verdipapirhandelen derfor fortsatt er mindre effektivt enn ønskelig. Etter det departementet erfarer er det i det vesentlige utenlandske investorer som hittil har tilbudt aksjer for utlån i lånepoolen.

Etter departementets vurdering er det uheldig at det norske markedet for verdipapirlån i dag tilføres begrenset likviditet fra norske investorer. Det fører til at intensjonene som lå til grunn for Stortingets vedtakelse av ovennevnte endringer i verdipapirlovgivningen i 1996, ikke fullt ut blir oppfylt. Videre er det etter departementets oppfatning uheldig at norske skatteregler i praksis er til hinder for at norske investorer kan øke avkastingen på langsiktige verdipapirinvesteringer ved å foreta midlertidig utlån av verdipapirene. Dette stiller også norske investorer i en dårligere situasjon enn mange utenlandske konkurrenter. Departementet viser til at verdipapirlån i de fleste andre land med velutviklede verdipapirmarkeder ikke leder til beskatning av latente gevinster på verdipapirene, jf. kapittel 1.4 foran. Med dagens regler er det også en risiko for at verdipapirlån søkes utnyttet til å få fradragsført latente tap på verdipapirer, uten at skattyteren avstår noen økonomisk interesse i verdipapirene.

Departementet ser derfor generelt gode grunner til å innføre regler som unntar et verdipapirutlån og innfrielsen av dette fra realisasjonsbeskatning (gevinster beskattes ikke og tap kommer ikke til fradrag), og det fremmes i proposisjonen forslag i samsvar med dette. Et slikt forslag må baseres på en grunntanke om skattemessig kontinuitet. Det

må sikres at latente skatteforpliktelser knyttet til utlånte verdipapirer kommer til beskatning senere, og at utlåneren ikke kommer i en bedret skattemessig stilling som følge av utlånet.

Etter departementets oppfatning er det også behov for å klargjøre andre sider ved den skattemessige behandlingen av verdipapirlån, da gjeldede regler for beskatning av verdipapirlån og (dekket) shortsalg er beheftet med usikkerhet og rettsstillingen i flere retninger er lite tilfredsstillende.

1.6.2 Verdipapirlån og realisasjonsbeskatning

1.6.2.1 Verdipapirlån uten realisasjonsbeskatning

På bakgrunn av vurderingene i foregående kapittel foreslår departementet at verdipapirlån på visse vilkår skal kunne gjennomføres uten realisasjonsbeskatning.

Med verdipapirlån forstås en avtale hvor eieren av et verdipapir (utlåneren), mot annet vederlag enn kjøpesummen for dette, overdrar (eiendomsretten til) verdipapiret til den annen avtalepart (innlåneren), og hvor den annen avtalepart på et senere tidspunkt er forpliktet til å tilbakeføre et identisk verdipapir til den opprinnelige eieren mot annet vederlag enn kjøpesummen for dette.

Det at det ikke utveksles noen kjøpesum for verdipapirene, skiller verdipapirlån fra ulike typer «repurchase agreements». Departementets forslag i denne proposisjonen omfatter ikke repurchase agreements.

Departementets forslag innebærer at verdipapirene ikke skal undergis realisasjonsbeskatning på utlånerens hånd på utlånstidspunktet. Videre skal det ikke foretas noen realisasjonsbeskatning verken på innlånerens eller utlånerens hånd som følge av at innlåneren innfrir verdipapirlånet med tilbakeføring av identiske verdipapirer til utlåneren. Det vises til forslag til ny § 9–11 første og annet ledd i skatteloven. Forslaget er basert på prinsippet om kontinuitet i beskatningen av utlåneren. Det vises til kapittel 1.6.9 for så vidt gjelder realisasjonsbeskatning ved en fremtidig realisasjon av de verdipapirene utlåneren får tilbakeført ved innfrielse av låneavtalen.

Departementet foreslår at fritaket fra *gevinstbeskatning* ved etablering og innfrielse av verdipapirlån bare skal gjelde med visse begrensninger og bare når bestemte vilkår er oppfylt. Disse gjennomgås i kapitlene 1.6.2.2 til 1.6.2.4 nedenfor. Departementet foreslår videre at det tas inn en uttrykkelig bestemmelse i skatteloven om at gevinst skal anses realisert ved etablering og innfrielse av verdipapirlån, dersom de angitte vilkårene ikke er oppfylt.

Det vises til forslag til ny § 9-11 første ledd annet punktum i skatteloven.

1.6.2.2 Krav til låneavtalen

Etter departementets vurdering tilsier kontrollhensyn at det stilles krav om at låneavtalen skal være skriftlig for at utlånet skal kunne godtas uten gevinstbeskatning. Departementet viser til at et krav om skriftlighet også følger av verdipapirhandelloven § 8–8. I tillegg skal det kreves at låneavtalen oppfyller følgende kriterier:

- Innlåneren må påta seg en forpliktelse til å levere tilbake et identisk verdipapir til utlåneren ved utløpet av låneperioden.
- Innlåneren må påta seg en forpliktelse til å kompensere utlåneren for all avkastning (i vid forstand) som utdeles/tilstås på et utlånt verdipapir i låneperioden.

At innlåneren påtar seg en forpliktelse til å levere identiske verdipapirer tilbake til utlåneren, må ses på som et begrepskjenne tegn ved verdipapirlån, jf. definisjonen i kapittel 1.6.2.1 foran, se også kapittel 1.1.2 foran. Innlånerens forpliktelse til å tilbakeføre identiske verdipapirer til utlåneren er en grunnleggende forutsetning for å unnlate gevinstbeskatning av selve utlånet, og i stedet gjennomføre beskatning etter et kontinuitetsprinsipp.

Med identiske verdipapirer menes verdipapirer i samme antall og type som de utlånte, med samme pålydende, eventuelt forfallsdato, og samme tilknyttede rettigheter. Det ovenstående må tillempes for situasjoner der verdipapirenes pålydende, antall mv. endrer seg i låneperioden, og hvor dette ikke innebærer noen (skattemessig) realitet, som for eksempel ved aksjesplitt/-spleis og skattefri fusjon eller fisjon. For slike tilfeller må låneavtalen sikre at utlåneren får tilbake verdipapirer som reelt «erstatte» de utlånte verdipapirene, det være seg det antall vederlagsaksjer som utlånte aksjer gir rett til ved en fusjon eller fisjon, eller det antall aksjer som de utlånte aksjer gir rett til ved en splitt eller spleis. Det kreves likevel ikke at utlåneren skal kompenseres *in natura* for fondsaksjer som er utstedt på de utlånte verdipapirene i låneperioden, jf. også nedenfor i kapittel 1.6.8.2.

Dersom låneavtalen ikke blir innfridd med tilbakelevering av identiske verdipapirer til utlåneren, får dette skattemessige følger for utlåneren, jf. fremstillingen i kapittel 1.6.9.4 nedenfor. Det presiseres at dersom det i låneperioden gjennomføres fusjoner eller fisjoner som ikke godtas uten beskatning etter reglene i skatteloven §§ 11–1 flg., blir dette på vanlig måte å anse som en skattepliktig re-

alisasjon også av aksjer som måtte være utlånt på fusjons- eller fisjonstidspunktet.

Innlåneren må videre påta seg en forpliktelse til å kompensere utlåneren for all avkastning som i låneperioden faktisk utdeles/tilstås på utlånte verdipapirer. Dette omfatter både ordinær avkastning på verdipapirene, som utbytte og renter, men også avkastning i videre forstand, som for eksempel tilbakebetaling av innbetalt aksjekapital, tilståtte fondsaksjer og tegningsretter. Innlåneren skal likevel ikke være forpliktet til å tilbakeføre in natura finansielle instrumenter som i låneperioden tilstås på utlånte verdipapirer. Det er tilstrekkelig at innlåneren påtar seg en forpliktelse til å kompensere utlåneren for verdien av disse, jf. nedenfor i kapittel 1.6.8 om den skattemessige behandlingen.

Kravet om at utlåneren skal kompenseres for all avkastning som utdeles på verdipapirene i låneperioden, sikrer at utlåneren fullt ut opprettholder den økonomiske interessen i verdipapirene i låneperioden. Kravet er også et utslag av det kontinuitetsprinsippet som begrunner fritaket fra gevinstbeskatning for selve utlånet. Uten et slikt krav kan utlåneren gjennom å etablere verdipapirlån overføre inntekt til andre subjekter, og selv få tilbakeført verdipapirer som ved en fremtidig realisasjon kan gi lavere skattepliktig gevinst.

1.6.2.3 *Krav til type verdipapir*

I høringsnotatet anbefales at det positivt defineres hvilke finansielle instrumenter som skal være unntatt fra realisasjonsbeskatning ved utlån. *Høringsnotatet* foreslår at fritaket fra realisasjonsbeskatning skal gjelde ved utlån av norske aksjer, grunnfondsbevis og obligasjoner, som er registrert i Verdipapirsentralen, utenlandske børsnoterte aksjer og obligasjoner, derivater med ovennevnte verdipapirer som underliggende objekt, samt verdipapirfundsandeler.

Kredittilsynet og *Norges Bank* uttaler at det prinsipielt kan være grunn til å likebehandle lån av alle finansielle instrumenter. Enkelte instanser anbefaler likevel et mer begrenset virkeområde enn det som foreslås i høringsnotatet. *Kredittilsynet* uttaler følgende:

«Prinsipielt sett kan det være grunn til å likestille lån av alle finansielle instrumenter. Det er i Norge i dag imidlertid ikke noe etablert marked for lån av verdipapirfundsandeler eller derivater. Kredittilsynet kan heller ikke se at utlån av disse instrumentene er nærmere kommentert i rapporten. Det er Kredittilsynets oppfatning at behovet for lån av verdipapirer er størst for aksjer, grunnfondsbevis og obligasjoner. Kredittil-

synet antar at skattereglene i første omgang bør kunne begrenses til de finansielle instrumenter som i dag er gjenstand for utlån, og at man inn tar en hjemmel til å utvide anvendelsesområdet dersom det oppstår et behov.»

Den norske Advokatforening ber departementet vurdere en avgrensning til verdipapirer som både er registrert i Verdipapirsentralen og som er notert på børs på utlånstidspunktet.

Departementet er av den oppfatning at utlån uten gevinstbeskatning bør forbeholdes finansielle instrumenter hvor det er særlige markedsmessige behov for lån, og hvor det også er utviklet et organisert lånemarked av et visst omfang. For andre finansielle instrumenter er det etter departementets syn ingen grunn til å legge til rette for utlån uten gevinstbeskatning, da dette kan lede til uønskede tilpasninger og vanskeliggjøre myndighetenes kontrollarbeide.

Departementet legger til grunn at verdipapirer med bred markedsbasis utgjør det organiserte lånemarkedet. Etter det departementet erfarer er det først og fremst aksjer som i dag gjøres til gjenstand for utlån. I noen grad foretas også utlån av grunnfondsbevis og ihendehaverobligasjoner. Departementet legger til grunn at det i dag er svært begrenset behov for utlån av andre finansielle instrumenter, jf. merknaden fra Kredittilsynet.

Etter departementets oppfatning bør virkeområdet for utlån uten gevinstbeskatning begrenses til å gjelde aksjer, grunnfondsbevis og ihendehaverobligasjoner, som omsettes i regulert marked og hvor det foreligger regelmessig og offentlig kursnotering. Departementet foreslår på denne bakgrunn at reglene om utlån uten gevinstbeskatning skal gjøres gjeldende for aksjer, grunnfondsbevis og ihendehaverobligasjoner, som er tatt opp til notering på børs som definert i lov 17. november 2002 nr. 80 om børsvirksomhet m.m. (børsloven) § 1–3 annet ledd, eller tilsvarende notering på utenlandsk børs. Det foreslås videre inntatt en hjemmel for departementet til i forskrift å utvide virkeområdet til også å omfatte andre finansielle instrumenter. Det vises til forslag til ny § 9–11 fjerde ledd bokstav a og syvende ledd i skatteloven.

1.6.2.4 *Krav om «registrering» som lånetransaksjon ved lån av verdipapirer som er registrert i norsk verdipapirregister*

Etter lov 5. juli 2002 nr. 64 om registrering av finansielle instrumenter (verdipapirregisterloven) med tilhørende forskrifter, foreligger det ikke noen plikt til å registrere lånetransaksjoner som en egen

transaksjonstype. Verdipapirsentralen har likevel utviklet en egen funksjon for «registrering» av låne-transaksjoner på investorenes konti, jf. omtalen av denne funksjonen foran i kapittel 1.2.4.2. Slik registrering benyttes i dag for lån som etableres i den lånepoolen som Verdipapirsentralen og Norsk Oppgjørssentral ASA (NOS) har etablert, jf. foran i kapittel 1.2.4.2, og for bilaterale lån som cleares i NOS, jf. foran i kapittel 1.2.4.3. Når lån etableres gjennom disse to låneordningene, fremgår det av investorenes konto i Verdipapirsentralen at de har etablert et inn- eller utlån i bestemte verdipapirer. Etter det departementet erfarer er dette ikke tilfellet når (bilaterale) verdipapirlån blir etablert gjennom andre låneordninger enn de foran nevnte. Et lån vil da i Verdipapirsentralens verdipapirregister fremstå som en ordinær overdragelse fra utlåneren til innlåneren. Departementet har imidlertid fått opplyst fra Verdipapirsentralen at det teknisk sett ikke er noe i veien for at samtlige lånetransaksjoner (som vedrører verdipapirer registrert i Verdipapirsentralen) kan undergis samme «registrering» som beskrevet foran i kapittel 1.2.4.2. Dette forutsetter at investors kontofører foretar slik registrering.

Av kontrollhensyn er det etter departementets oppfatning viktig at verdipapirregistre som er opprettet i medhold av verdipapirregisterloven § 3–1 kan gi opplysninger til skattemyndighetene om etablerte lånetransaksjoner, jf. kapittel 1.6.12 nedenfor. Dette forutsetter at lånetransaksjonene blir registrert som sådanne på investorenes konti. På denne bakgrunn foreslås at det for verdipapirer som er registrert i et verdipapirregister opprettet i medhold av verdipapirregisterloven § 3–1, skal være et vilkår for utlån uten gevinstbeskatning at lånetransaksjonen registreres som sådan, på slik måte at de inn- og utlånte verdipapirene kan identifiseres på avtalepartenes verdipapirkonto. Det vises til forslag til ny § 9–11 fjerde ledd bokstav c i skatteloven.

1.6.2.5 Avskjæring av tapsfradrag ved verdipapirlån

Kapitlene 1.6.2.2 til 1.6.2.4 foran angir vilkår som må være oppfylt for at etablering og innfrielse av verdipapirlån, som definert i kapittel 1.6.2.1, skal unntas fra gevinstbeskatning. De vilkårene som er nedfelt i forslaget til ny § 9–11 fjerde ledd i skatteloven representerer begrensninger i virkeområdet for regelen om fritak fra (umiddelbar) gevinstbeskatning. Departementet er av den oppfatning at forslaget ivaretar markedets behov for verdipapirutlån uten realisasjonsbeskatning. Det bør ikke være mulig å søke å oppnå (umiddelbart) tapsfradrag

ved å etablere et utlån der de ovennevnte vilkår ikke er oppfylt, for eksempel ved utlån av andre aksjer enn de som er omfattet av forslaget. Departementet forslår derfor lovfestet en generell regel om at tap ikke skal anses realisert ved etablering og innfrielse av verdipapirutlån. Det vises til forslag til ny § 9–11 annet ledd i skatteloven.

1.6.3 Tilordning av RISK-beløp

1.6.3.1 Innledning

Inngangsverdien på aksjer i selskaper hjemmehørende i Norge skal opp- eller nedreguleres med endring i selskapets skattlagte kapital (RISK) for det tidsrommet aksjonæren har eiet aksjene, jf. skatteloven §§ 10–34 og 10–30. Inngangsverdien på grunnfondsbevis i sparebanker RISK-reguleres etter særlige regler, jf. skatteloven § 10–34 syvende ledd. Formålet med RISK-reglene er å hindre (økonomisk) dobbeltbeskatning mellom selskapet og aksjonærene. Reglene skal hindre at tilbakeholdt skattlagt kapital i selskapet også blir beskattet ved realisasjon av aksjene.

RISK-regulering foretas en gang i året, med virkning fra 1. januar i året etter inntektsåret. Eierne av aksjene per denne dato blir tilordnet RISK-beløpet. Uten særlige regler vil utlåneren ikke bli tilordnet RISK-beløp på utlånte aksjer/grunnfondsbevis om utlånet går over årsskiftet. Da sikres ikke full skattemessig kontinuitet i beskatningen av utlåneren.

1.6.3.2 Forslaget i høringsnotatet

Høringsnotatet forutsetter at det vil være meget hemmende for markedet dersom det innføres regler som begrenser mulighetene for å foreta utlån over årsskiftet. Høringsnotatet baserer seg derfor på at utlån skal kunne foretas over årsskiftet uten skattemessige konsekvenser. En la til grunn at de ordinære RISK-reglene ikke vil være egnet for slike tilfeller. De ordinære RISK-reglene vil tilordne RISK-beløpet til den som er registrert eier av aksjen per 1. januar, det vil si innlåneren eller en tredjemann som aksjene er videresolgt til. Utlåneren får i utgangspunktet ikke tilordnet RISK-beløp når lånet går over årsskiftet. Det foreslås derfor i høringsnotatet en særlig ordning (i det følgende benevnt som «låne-RISK»), som fremstår som et supplement til de ordinære RISK-reglene.

Etter forslaget skal RISK-beløp på vanlig måte tilordnes den registrerte innehaveren per 1. januar. Samtidig skal et like stort RISK-beløp tilordnes utlåneren, og et like stort RISK-beløp med motsatt fortegn, skal tilordnes innlåneren. De to RISK-beløp

pene som tilordnes henholdsvis utlåneren og innlåneren, og som kommer i tillegg til det ordinære RISK-beløpet til den registrerte innehaveren, betegnes i høringsnotatet som «låne-RISK». Den samlede tilordnede RISK påvirkes ikke, i og med at «låne-RISK»-beløpene nøytraliserer hverandre. Forslaget bygger på at Verdipapirsentralen etablerer et system for registrering av «låne-RISK» og informerer partene i låneavtalen om «låne-RISK»-beløpene.

Forslaget innebærer at utlåneren stilles i samme skattemessige posisjon som om aksjene ikke var utlånt. Dersom innlåneren er registrert innehaver av aksjen per 1. januar, tilordnes han et ordinært RISK-beløp i egenskap av å være eier, og et «låne-RISK»-beløp med motsatt fortegn i egenskap av å være innlåner. Disse to RISK-beløpene oppveier hverandre, og gevinstberegningen blir ikke påvirket om innlåneren deretter benytter de lånte aksjene som grunnlag for å gjennomføre et shortsalg. Har innlåneren solgt aksjene før årsskiftet (og lånet ikke er innfridd/dekningskjøp ikke er foretatt ved årsskiftet), blir han tilordnet et «låne-RISK»-beløp i egenskap av å være innlåner. Dette «låne-RISK»-beløpet inngår i gevinstberegningen for shortsalg som innlåneren har foretatt.

1.6.3.3 Høringsinstansenes merknader

Kredittilsynet, Den norske Advokatforening, Norges Bank, Den norske Bankforening og Sparebankforeningen i Norge støtter i prinsippet en ordning med «låne-RISK». Det fremheves som viktig at (også) utlåneren blir tilordnet RISK når lånet går over årsskiftet, slik at utlånet ikke påvirker utlånerens skatteposisjon.

Skattedirektoratet ber departementet vurdere alternativer til forslaget om «låne-RISK». Etter Skattedirektoratets syn vil en «låne-RISK»-ordning som foreslått åpne for store muligheter for skatteplanlegging. Skattedirektoratet peker videre på at ordningen vil bidra til å forsterke eksisterende problemer med dagens RISK-system, fordi det da blir tre, og ikke som nå en, skattyter som skal få tilordnet RISK-beløp på aksjen, og som i ettertid må holde oversikt over dette. I den forbindelse vises det særlig til når det i ettertid, ved fondsemisjon, aksjesplitt- og spleis, fusjon og fisjon, skal foretas omfordeling av tidligere fastsatte RISK-beløp. Det fremheves at gjeldende regler i en del tilfeller ikke gir klar anvisning på om omfordeling skal foretas eller ikke, og/eller hvordan omfordelingen skal foretas. En «låne-RISK»-ordning vil etter Skattedirektoratets oppfatning innebære at eksisterende svakheter ved RISK-regelverket forsterkes.

Norges Bank uttaler at skattereglene alternativt

kan utformes slik at det ikke legges til rette for lån over årsskiftet. Norges Bank anser dette som et mindre problem for verdipapiroppkjøret. *Finansnæringens Hovedorganisasjon* uttaler i brev av 26. juni 2001 at de er blitt oppmerksom på tekniske og praktiske problemer ved den foreslåtte «låne-RISK»-ordningen, som antas å vanskeliggjøre det videre arbeidet med utforming av skatteregler for lån av verdipapirer. De foreslår derfor at det innføres en regel om at utlån av verdipapirer over et årsskifte skal regnes som realisasjon. Finansnæringens Hovedorganisasjon antar at en slik løsning kan legge en demper på utlånsaktiviteten over årsskifter, men at den vil være enklere å praktisere enn en ordning med «låne-RISK».

Verdipapirsentralen antar i brev av 30. oktober 2001 til Finansdepartementet at markedet kan innrette seg etter en ordning som innebærer at utlån av verdipapirer over årsskiftet anses som realisasjon. De uttaler at en slik løsning ikke vil skape problemer for lånepoolen som Verdipapirsentralen og Norsk Oppgjørssentral ASA (NOS) har etablert.

1.6.3.4 Departementets vurderinger og forslag

Fritaket fra realisasjonsbeskatning for verdipapirlån hviler på et prinsipp om skattemessig kontinuitet, i den forstand at utlåneren ved etterfølgende realisasjon av de tilbakeførte verdipapirer skal undergis samme beskatning som om utlånet ikke hadde funnet sted, jf. kapittel 1.6.2.1 foran. Det vil representere et brudd med dette prinsippet om verdipapirer som er gjenstand for RISK-regulering skal kunne lånes ut over årsskiftet uten at utlåneren blir tilordnet RISK-beløpet per 1. januar. Utlåneren vil da mangle RISK-beløp for det aktuelle inntektsåret. Videre vil det åpne for uheldige tilpasningsmuligheter dersom verdipapirlån over årsskiftet kan benyttes til å «flytte» tilordningen av skatteposisjonen RISK-beløp fra ett subjekt (utlåneren) til et annet (innlåneren). Departementet viser til at verdipapirlån innbyr til skattemotivert handel med RISK-beløp i større grad enn for eksempel salg og gjenkjøp av aksjer. Ved lån påløper det ingen skatteomkostninger, og samtidig vil transaksjonskostnadene være minimale når partene har opprettet en rammeavtale for lån, der det enkelte lån dokumentertes gjennom enkle prosedyrer. Hvor aksjer lånes over et årsskifte og tilbakeføres til utlåneren uten mellomliggende shortsalg, kan det reises spørsmål om det er utlåneren eller innlåneren som skal tilordnes RISK-beløpet. For praktiske formål er det imidlertid grunn til å anta at RISK-beløpet vil bli tilordnet en innlåner som står som registrert eier av aksjen per 1. januar.

Skattemotivert «flytting» av RISK-beløp vil først og fremst være aktuelt hvor det forventes et negativt RISK-beløp på aksjen. Et eksempel kan være at norske aksjonærer låner ut aksjer over årsskiftet til en utlending eller en skattefri institusjon. Negative RISK-beløp øker gevinsten/minsker tapet ved en fremtidig realisasjon for norske skattytere, men er uten betydning for utlendinger og skattefrie institusjoner.

Hvor det foreventes et positivt RISK-beløp på aksjen vil verdipapirlån trolig i mindre grad innby til skattemotiverte transaksjoner. Norske skattepliktige aksjonærer vil, i motsetning til utlendinger og skattefrie institusjoner, oppnå en skattereduserende effekt av positive RISK-beløp. En norsk skattepliktig utlåner vil da være tjent med å tilbakekalle utlånte aksjer før årsskiftet. Innlån over årsskiftet av aksjer som det forventes et positivt RISK-beløp på, for eksempel fra en utenlandsk utlåner som ikke vil få utnyttet RISK-beløpet, vil neppe kunne utnyttes for skatteformål. Er aksjene innlånt før årsskiftet og ikke videresolgt per 1. januar, vil RISK-beløp riktignok bli tilordnet på de innlånte aksjene. Et positivt RISK-beløp som er tilordnet på innlånte aksjer kommer imidlertid ikke til fradrag ved noe senere gevinstoppgjør på innlånerens hånd. Dette skyldes at det er de innlånte aksjene som anses tilbakeført ved innfrielsen av lånet, jf. kapittel 1.3.4.3 foran, og tilbakeføringen av aksjene er fritatt fra realisasjonsbeskatning, jf. forslag til ny § 9–11 første og annet ledd i skatteloven.

Når det er foretatt verdipapirlån over årsskiftet vil det imidlertid være en fare for at utlåneren ved en etterfølgende realisasjon av de tilbakeleverte aksjer vil få lagt til grunn en inngangsverdi regulert med alle RISK-beløp i eiertiden, også et positivt RISK-beløp for det året aksjene var utlånt og som han ikke har krav på. Dette kan lede til at to subjekter (utlåneren og den tredjemann som har kjøpt aksjene fra innlåneren) i praksis får utnyttet et positivt RISK-beløp på samme aksje. Dette medfører provenytap, og det antas å kreve en betydelig kontrollinnsats fra ligningsmyndighetenes side for å avverge slike feil.

Ovennevnte tilsier etter departementets vurdering at det ikke bør åpnes for verdipapirlån uten realisasjonsbeskatning over årsskiftet, med mindre en kan sikre at utlånerens skattemessige stilling ikke endres samtidig som det hindres at to skattytere får utnyttet et positivt RISK-beløp på samme aksje.

Ordningen med «låne-RISK» som skissert i høringsnotatet, innebærer at utlåneren blir tilordnet samme RISK-beløp som om aksjene ikke var blitt utlånt. Ordningen sikrer dermed kontinuitet i beskatningen av utlåneren, og gir stor grad av fleksio-

bilitet for aktørene i lånemarkedet. Etter departementets oppfatning er det likevel flere sider ved ordningen som taler imot at den innføres. Departementet vil særlig fremheve at en «låne-RISK»-ordning vil øke kompleksiteten i RISK-systemet ytterligere. For at ordningen skal kunne fungere må det etableres egne registreringssystemer for dette formålet. Videre må det etableres rutiner for melding om «låne-RISK»-beløp til innlånere og utlånere, samt rutiner for melding om etterfølgende retting av «låne-RISK»-beløp og omfordeling av disse ved justeringstilfeller som nevnt i skatteloven § 10–34 tredje ledd. Det vil medføre et betydelig administrativt arbeid å etablere og drifte en slik ordning. Ved lån i flere ledd (kjedelån), hvor det opptrer flere utlånere og innlånere som alle skal tilordnes egne «låne-RISK» beløp, blir dette særlig fremtredende. Departementet slutter seg til Skattedirektoratets antagelse om at en ordning med «låne-RISK» trolig vil forsterke eksisterende problemer med RISK-systemet. Departementet antar også at ordningen vil gi opphav til nye feilkilder ved ligningen og medføre økt behov for kontroll.

Ordningen med «låne-RISK» har også systemmessige svakheter som kan lede til skattetilpasning og misbruk. Det kan vises til en situasjon der det forventes et positivt RISK-beløp på aksjen, og en norsk skattyter låner ut aksjen over årsskiftet til en utenlandsk forvalterbank som deretter selger aksjen inn på det norske markedet før årsskiftet. To norske skattytere (utlåneren og den tredjemann som har kjøpt aksjene) vil da få tilordnet et positivt RISK-beløp på grunnlag av en og samme aksje, hvilket reduserer deres respektive aksjegevinster. Den motsvarende negative «låne-RISK» som tilordnes den utenlandske forvalterbanken, får i praksis ingen betydning. De ovennevnte grunner tilsier etter departementets vurdering at ordningen med «låne-RISK» ikke bør innføres.

Etter departementets syn bør det i stedet innføres regler som gir utlåneren incentiv til å tilbakekalle lån av RISK-regulerte verdipapirer før årsskiftet, slik at RISK-beløpet på aksjen blir tilordnet ham etter ordinære regler. Det foreslås på denne bakgrunn at fritaket fra beskatning for en *gevinst* ved utlån av verdipapirer skal være betinget av at lånet er innfridd ved årsskiftet, og at identiske verdipapirer er tilbakeført til utlånerens verdipapirkonto per 1. januar i året etter utlånsåret. Forslaget innebærer at den fritatte gevinsten, det vil si differansen mellom markedsverdien av de utlånte verdipapirene på utlånstidspunktet og deres inngangsverdi, skal tas til beskatning dersom innlåneren ikke har innfridd lånet med tilbakeføring av identiske verdipapirer til utlåners verdipapirkonto per 1. januar i året etter ut-

lånsåret. En slik regel skal ikke gjelde når det knytter seg et latent *tap* til verdipapirene på utlånstidspunktet. Dersom skattefritaket ble gjort betinget i slike tilfeller, kan det realiseres et skattemessig tap på aksjer og grunnfondsbevis ved å etablere et utlån over årsskiftet, uten at aksjonæren (utlåneren) i realiteten har endret sin økonomiske interesse i aksjen.

Forslaget gjøres bare gjeldende for verdipapirer som er gjenstand for RISK-regulering, det vil si aksjer i norske aksje- og allmennaksjeselskaper og grunnfondsbevis i sparebanker. For andre verdipapirer skal fritaket fra gevinstbeskatning for selve utlånet ikke være betinget av at lånet er innfridd ved årsskiftet. Det vises til forslag til ny § 9–11 femte ledd i skatteloven og til nærmere redegjørelse i kapittel 1.6.9.3 nedenfor om inntektsføring av den (betinget) fritatte gevinsten.

Departementet legger til grunn at den negative virkningen av forslaget vil være mindre enn forutsatt i høringsnotatet. En viser i den forbindelse til at Finansnæringsens Hovedorganisasjon i brev av 26. juni 2001 har gått inn for en tilsvarende løsning og til merknadene fra Norges Bank og Verdipapirsentralen. Forslaget har for øvrig ingen innvirkning på lånepoolen som Verdipapirsentralen og Norsk Oppgjørssentral ASA (NOS) har etablert, da lån i poolen i praksis blir tilbakeført ved årsskiftet, jf. kapittel 1.2.4.2 foran.

1.6.4 Utlånspremien

Innlåneren vil normalt være forpliktet til å svare en premie til utlåneren for retten til å disponere verdipapirene (betaling for å komme i innlåns- eller shortsalgposisjon). Premien uttrykkes normalt som en prosentsats av verdipapirenes markedsverdi på utlånstidspunktet, eventuelt markedsverdien over lånets løpetid. Premien betales i terminer eller på forfallstidspunktet for lånet.

Premien er skattepliktig som kapital-/virksomhetsinntekt (leiebetaling) for utlåneren. Premien skal tas til inntekt i samsvar med regelen i skatteloven § 14–2 første ledd annet punktum (realisasjonsprinsippet). For (fullt) regnskapspliktige er den regnskapsmessige behandlingen i årsregnskapet avgjørende, jf. skatteloven § 14–4 annet ledd. For innlåneren er premien fradragsberettiget som kapitalkostnad, eller som kostnad ved virksomhet (leiebetaling). Når det gjelder tidfestingen av fradraget for premien, vises det til nærmere omtale i kapittel 1.6.10.2 nedenfor.

Som premie i skattemessig forstand regnes alle ytelser som innlåneren plikter å yte til utlåneren for å få disponere verdipapirene, med unntak av ytelser

som kompenserer for avkastning som er utdelt/tilstått på de utlånte verdipapirene i låneperioden.

1.6.5 Kompensasjon for avkastning utdelt på utlånte verdipapirer

Avkastningen på verdipapirene i låneperioden tilfaller den registrerte eieren av verdipapirene, det vil si enten innlåneren eller en tredjemann som verdipapirene er overdratt til. En utlåner oppbeholder ikke avkastningen på verdipapirene direkte. Etter låneavtalen har han imidlertid normalt krav på kompensasjon for avkastningen som har blitt utdelt på verdipapirene i låneperioden, og dette er et vilkår for at selve utlånet skal være fritatt fra gevinstbeskatning, jf. foran i kapittel 1.6.2.2.

Ved å låne ut verdipapirene får utlåneren transformert sitt krav på avkastning på utstedte verdipapirer til et krav på kompensasjon for slik avkastning. Dette reiser særlige skattemessige problemstillinger og tilpasningsmuligheter. I dagens norske marked er det bare ved bilaterale lån at lån over utbyttedato vil forkomme. I lånepoolen som er etablert av Verdipapirsentralen og Norsk Oppgjørssentral ASA (NOS) tilbakeføres lån og kontiene for nye lån sperres, ved utbyttedato eller andre spesielle selskapsbegivenheter.

Departementet har vurdert om fritaket fra realisasjonsbeskatning bør gjøres betinget av at lånet innfris forut for utbytte- eller rentedato, eventuelt også forut for andre selskapsbegivenheter, som kapitalnedsettelse, fusjon og fisjon. Departementet har kommet til at slike begrensninger ikke bør gjelde. Departementet viser til at de fleste andre land ikke har slike begrensninger, og at norske regler vil fremstå som lite fleksible om det i tillegg til begrensningen over årsskiftet som de særnorske RISK-reglene nødvendiggjør, jf. kapittel 1.6.3 foran, også skal være begrensninger over bestemte selskapsbegivenheter. Departementet viser dessuten til at det uansett er behov for regulering av hvordan kompensasjon for avkastning som er utdelt på utlånte verdipapirer i låneperioden skal beskattes.

I dette og de følgende kapitlene vurderer departementet hvordan kompensasjonsytelser for avkastning som faktisk er utdelt/tilstått på de underliggende utlånte verdipapirene i låneperioden skal beskattes på henholdsvis mottakerens (utlånerens) og yterens (innlånerens) hånd.

Sentralt i vurderingen står spørsmålet om hvordan slike kompensasjoner skal klassifiseres for skatteformål. Etter departementets oppfatning blir det spørsmål om slike kompensasjoner skal betraktes som en ordinær kapitalinntekt/-utgift, eller om

den for skatteformål skal klassifiseres på samme måte som den avkastningen den erstatter (typisk utbytte eller renter). Etter departementets oppfatning kan ytelser etter en avtale om verdipapirlån som kompenserer for en avkastning utdelt på utlånte verdipapirer i låneperioden, ikke klassifiseres som rente på selve kravet om å få tilbakeført identiske verdipapirer. En slik klassifisering vil etter departementets syn heller ikke være forenlig med rentebegrepet slik det er definert i skatteavtalene, jf. OECDs mønsteravtale artikkel 11 punkt 3. Som det fremgår av kapittel 1.3.3 foran, er departementet av den oppfatning at kompensasjon for en utdelt avkastning må klassifiseres som en ordinær kapitalinntekt/-utgift dersom ikke annet er særskilt bestemt.

Klassifikasjonen har betydning fordi det gjelder ulike regler for beskatning av utbytte, renter og ordinære kapitalinntekter/-utgifter. Mottatt utbytte kan gi rett til fradrag i utlignet skatt etter reglene om godtgjørelse i skatteloven § 10–12 eller om fradrag (kredit) for underliggende selskapsskatt i skatteloven §§ 16–30 flg. I motsetning til en ordinær kapitalutgift eller rentebetaling, er utbytte ikke fradragsberettiget for utrederen. Videre skal det svares kildeskatt av utbytte til en aksjonær som er hjemmehørende i utlandet, jf. skatteloven §§ 2–3 første ledd bokstav c og 10–13. Renter behandles i utgangspunktet som ordinær kapitalinntekt/-utgift. Fradrag for gjeldsrenter er imidlertid underlagt særlige fordelingsregler, jf. blant annet regelen i skatteloven § 6–91.

Det kan sondres mellom to ulike situasjoner når en for skatteformål skal klassifisere kompensasytelser fra en innlåner til en utlåner for utdelt avkastning på underliggende utlånte verdipapirer.

Det ene typetilfellet er at avkastning på verdipapirene ikke oppbevares av innlåneren, men av en tredjemann som verdipapirene er videresolgt til. Dette vil være normalsituasjonen, da verdipapirer vanligvis lånes inn for å gjennomføre et (dekket) shortsalg i det aktuelle verdipapiret. Her vil den tredjemann som har kjøpt verdipapirene oppbevare avkastningen på verdipapirene, og beskattes for den etter de ordinære regler som gjelder for vedkommende type avkastning. Den innlåneren som har foretatt shortsalg må av egne midler kompensere kontraktspartnern (utlåneren) for avkastningen som er utdelt på de underliggende lånte verdipapirene. Er verdipapirene lånt ut i flere ledd (kjedelån) før en innlåner har benyttet dem som grunnlag for et shortsalg, vil kompensasjonen gå flere ledd bakover i lånekjeden, inntil den tilfaller den utlåneren som opprinnelig lånte ut verdipapirene.

Det kan også forekomme at innlåneren selv op-

pebærer avkastningen på verdipapirene i egenskap av å være registrert eier på utdelingstidspunktet. Dette vil bare unntaksvis forekomme, da innlåneren normalt overdrar innlånte verdipapirer til en tredjemann nokså umiddelbart etter at de er blitt tilgjengelige på deres verdipapirkonto. Etter gjeldende rett må en i denne situasjonen vurdere konkret om avkastningen på verdipapirene skattemessig skal tilordnes utlåneren eller innlåneren. Det at innlåneren ikke har opptrådt som låntakere flest, det vil si benyttet de innlånte verdipapirer som grunnlag for å gjennomføre et shortsalg, vil være et moment for å tilordne avkastningen til utlåneren. Også etter de endringene som foreslås i denne proposisjonen må en foreta en slik vurdering. Etter departementets oppfatning vil en måtte legge til grunn at utbytte oftest må tilordnes utlåneren i de tilfellene innlåneren selv oppbærer avkastningen på verdipapirene.

I kapitlene 1.6.6 til 1.6.8 nedenfor vurderes hvordan kompensasjoner som svares mellom partene i en låneavtale skal beskattes når avkastningen er utdelt til en tredjemann som har ervervet verdipapirene på annen måte enn ved lån. I kapittel 1.6.6 behandles kompensasjon for utbytte på aksjer. Kompensasjon for renter på grunnfondsbevis skal behandles tilsvarende, jf. at renter på grunnfondsbevis behandles som utbytte i skattemessig sammenheng. I kapittel 1.6.7 behandles kompensasjon for renter på rentebærende verdipapirer, og i kapittel 1.6.8 behandles kompensasjon for annen avkastning (i vid forstand) enn utbytte og renter.

Forslagene til regler for beskatning av kompensasjon for avkastning som utdeles på underliggende utlånte verdipapirer i låneperioden, skal få anvendelse for alle verdipapirlån som definert i forslaget til ny § 9–11 tredje ledd i skatteloven.

1.6.6 Skattlegging av kompensasjon for utbytte

1.6.6.1 Forslaget i høringsnotatet

Høringsnotatet bygger på en klassifisering av utbyttekompensasjonen som ordinær kapitalinntekt/-utgift, med fradragsrett for utrederen (innlåneren) og skatteplikt for mottakeren (utlåneren). Det er imidlertid forslått regler som skal sikre at mottakeren av en utbyttekompensasjon skattemessig blir likebehandlet med mottakeren av et ordinært utbytte.

Det foreslås at den endelige mottakeren av en kompensasjon for et utbytte på norske aksjer (den opprinnelige utlåneren hvis lån i flere ledd) skal ha rett til godtgjørelsesfradrag i utlignet skatt når vilkårene i skatteloven § 10–12 er oppfylt. Videre fore-

slås at kompensasjon for utbytte på aksjer i norske selskaper skal ilegges norsk kildeskatt dersom kompensasjonen svares til en utlending. Det foreslås at kildeskattesatsen i skatteavtalen med mottakerens hjemstat skal benyttes, uavhengig av om mottakeren er den endelige mottakeren av utbyttekompensasjonen eller bare er en mellomliggende innlåner/utlåner. Dersom den endelige mottakeren av utbyttekompensasjonen er hjemmehørende i Norge, forutsettes i høringsnotatet refusjonsrett for eventuell norsk kildeskatt ilagt i tidligere ledd i lånekjeden.

I høringsnotatet foreslås at plikten til å foreta trekk av kildeskatt legges på det subjektet som instruerer utbetaling av utbyttekompensasjonen til en utlending, det være seg innlåneren eller en mellommann, og at vedkommende også skal være ansvarlig for at skatten blir innbetalt til norske myndigheter.

1.6.6.2 Høringsinstansenes merknader

Om godtgjørelsesfradrag for utbyttekompensasjon

Skattedirektoratet viser til at forslaget om godtgjørelsesfradrag for den endelige mottakeren av utbyttekompensasjonen kan gi vridningseffekter ved at to subjekter kan få rett til godtgjørelsesfradrag for utbytte på en og samme aksjepost (utlåneren og den tredjemann som innlåneren har solgt aksjene til). Det uttales videre at den foreslåtte regelen kan bli vanskelig å administrere. Skattedirektoratet foreslår derfor at utbyttekompensasjonen behandles som en ordinær kapitalinntekt/-utgift.

Den norske Bankforening og Sparebankforeningen i Norge gir uttrykk for at utbyttekompensasjonen i størst mulig grad bør beskattes som et ordinært utbytte, og at forslaget synes som et fornuftig kompromiss i den sammenheng.

I brev av 26. juni 2001 til Finansdepartementet går *Finansnæringens Hovedorganisasjon* av forenklingssyn inn for at utbyttekompensasjonen behandles som en ordinær kapitalinntekt/-utgift, det vil si at den endelige mottakeren av utbyttekompensasjonen ikke skal ha rett til godtgjørelsesfradrag. Finansnæringens Hovedorganisasjon peker på at dette kan føre til at det blir dyrere å låne aksjer over utbyttedato, da innlåneren trolig må kompensere utlåneren for den skattefordelen han da mister. Finansnæringens Hovedorganisasjon bemerker imidlertid at dette kan reguleres mellom partene, og at et slikt forslag vil være enklere så vel for ligningsmyndighetene som for avtalepartene.

Ligningsutvalget gir uttrykk for at forslaget reiser betydelige utfordringer med hensyn til rappor-

tering, da den samlede kompensasjonen vil bestå av flere komponenter som undergis ulik skattemessig behandling.

Om kildeskatt på utbyttekompensasjonen

Skattedirektoratet uttaler at det må avklares hvorvidt en intern hjemmel for kildeskatt på utbyttekompensasjon vil ha gjennomslagskraft i forhold til eksisterende skatteavtaler. Til forslaget om at utbyttekompensasjonen skal belastes med den kildeskattesatsen som følger av skatteavtalen med bostedsstaten til innlånerens kontraktspart, anfører Skattedirektoratet flere merknader. De uttaler at en slik regel vil stride mot utbyttebestemmelsene i skatteavtalene, med mindre kontraktsparten er den endelige mottakeren av kompensasjonen. Skattedirektoratet viser videre til at reglene om kildeskatt på utbytte praktiseres slik at skatteavtalesatsen bare kan anvendes når utbetaleren kjenner den reelle eierens identitet, og at den interne satsen på 25 prosent skal anvendes i andre tilfeller, for eksempel ved utbetaling til utenlandsk forvalter eller megler. Skattedirektoratet bemerker at dersom det åpnes for en lavere kildeskattesats på utbyttekompensasjonen når mottakeren ikke er reell eier av aksjene, vil reglene om kildeskatt på utbytte og praktiseringen av kravet om at det kun er den reelle eieren som har krav på refusjon, med letthet kunne unngås ved at det etableres et låneforhold hvor betalingen av utbytte til utlendingen tar form av utbyttekompensasjon i stedet for et ordinært utbytte.

Skattedirektoratet gir også uttrykk for at forslaget om at en norsk endelig mottaker av utbyttekompensasjonen skal kunne søke refusjon for norsk kildeskatt på utbyttekompensasjonen, vil reise langt større krav til dokumentasjon og kontroll enn tilfellet er for den nåværende ulovfestede ordningen med refusjon av for mye betalt kildeskatt på ordinært utbytte.

I brevet av 26. juni 2001 uttaler *Finansnæringens Hovedorganisasjon* at forslaget om kildeskatt på utbyttekompensasjon synes komplisert, og i sitt forslag til et enklere regelsett anbefaler de at utbyttekompensasjonen ikke blir ilagt kildeskatt. Dette begrunnes slik:

«Vi kan ikke se at forslaget om at utlån av verdipapirer ikke skal anses som realisasjon, egentlig har noe med spørsmålet om kildeskatt å gjøre. Forslaget innebærer ingen endring i utlendingers rettsstilling. De kan jo normalt allerede låne ut verdipapirer uten at det utløser gevinstbeskatning grunnet realisasjon. Forslaget om at

utlån av verdipapirer ikke skal anses som realisasjon, vil bare innebære realitetsendringer for norske skattepliktige, som ikke skal betale kildeskatt til Norge. Den ønskede reformen vil således ikke ha noen betydning for problemstillingen vedrørende kildeskatt. Dersom myndighetene vil effektivisere innkrevningen av kildeskatt, bør det skje uavhengig av den skattemessige behandlingen av utlån av verdipapirer.»

Trekkplikt og ansvar for kildeskatt

Den norske Bankforening og Sparebankforeningen i Norge uttaler at kostnadene for banker og verdipapirforetak vil øke ved lånetransaksjoner med utenlandske utlånere, dersom trekkplikt og ansvar for kildeskatten legges til den som instruerer utbetaling av kompensasjonen. Foreningene går inn for at ansvaret for innbetaling av kildeskatt pålegges den enkelte utenlandske skattyter, men uttaler likevel at «hvis Finansdepartementet ikke finner å kunne akseptere en slik løsning vil foreningene trolig likevel kunne slutte seg til den løsning som er skissert i utredningen med tilbakeholdelses- og innbetalingsplikt, for ikke å legge hindringer i veien for de øvrige forslagene».

Skattedirektoratet fremhever at ovennevnte plikter bare effektivt kan pålegges norske subjekter. De uttaler videre at forslaget reiser mange problemstillinger av lignings-, innkrevings- og kontrollmessig karakter, og at det vil kreve en rekke lovendringer ut over det som er foreslått i høringsnotatet.

1.6.6.3 Departementets vurderinger og forslag

For aksjeutbytte gjelder særlige beskatningsregler. Aksjeutbytte kan gi mottakerne krav på særlige «tax credits» som godtgjørelsesfradrag, fradrag (kredit) i Norge og refusjon i utlandet for utenlandsk kildeskatt, og etter omstendighetene også fradrag (kredit) i Norge for underliggende selskapskatt betalt i utlandet. Utbytte skiller seg videre fra andre inntektstyper ved at Norge ilegger kildeskatt på slik inntekt ved utdeling fra norsk selskap til utenlandske aksjonærer.

En aksjelånsavtale sikrer i realiteten utlåneren det utbyttet som utdeles på de underliggende utlånte aksjer. Etter departementets syn bør det sikres at en aksjonær ved å etablere en utlånsavtale ikke kan overføre fordelaktige skatteposisjoner knyttet til utbyttet (rett til godtgjørelsesfradrag mv.) til en avtalemotpart (innlåner) som bedre kan utnytte disse. Videre vil det etter departementets syn medføre en uheldig og dårlig begrunnet forskjellsbehand-

ling om en ytelse som tar form av en kompensasjon for et utbytte, men som i realiteten sikrer en utenlandsk aksjonær en andel av utbyttet fra et norsk selskap, ikke ilegges kildeskatt. I så fall vil det bli enkelt for utenlandske aksjonærer å omgå norsk kildeskatt på utbytte fra norske selskaper ved å tilby aksjene for utlån i det norske markedet over utbyttedatoen.

Disse utgangspunkter gir føringer for hvordan utbyttekompensasjonen kan klassifiseres for skatteformål. Når utlåneren er hjemmehørende i et land Norge har skatteavtale med, må norsk kildeskatt også ha hjemmel i skatteavtalen med vedkommende land. I skatteavtalene med andre stater har Norge gjennomgående frafalt retten til å ilegge kildeskatt av annen inntekt enn utbytte. OECDs mønsteravtale, som de norske skatteavtalene bygger på, har i artikkel 10 punkt 3 en definisjon av utbytte (dividends). Departements oppfatning er at skatteavtalenes dividendebestemmelser ikke stenger for å ilegge kildeskatt av en kompensasjon for utbytte fra et norsk selskap til en utenlandsk utlåner, så fremt kompensasjonen i norsk intern skatte Lovgivning defineres som utbytte og dessuten beskattes på samme måte som et ordinært selskapsutbytte.

Departementet fremmer derfor forslag om at kompensasjon for utbytte i henhold til en aksjelånsavtale for skatteformål skal klassifiseres som utbytte på de underliggende utlånte aksjer. Det vises til forslag til nytt tredje ledd i skatteloven § 10–11, og til nærmere omtale av forslaget nedenfor.

Den endelige mottakeren av utbyttekompensasjonen beskattes for denne som utbytte på de underliggende utlånte aksjene. Ved lån i flere ledd er dette den opprinnelige utlåneren, altså ikke en mellomliggende utlåner/innlåner i en kjede av lån. Den endelige mottakeren av utbyttekompensasjonen (den virkelige rettighetshaveren til utbyttekompensasjonen) har rett til de samme «tax credits» for et slikt utbytte som en virkelig rettighetshaver har til ordinære selskapsutbytter.

For skattytere hjemmehørende i Norge gir således en utbyttekompensasjon etter en aksjelånsavtale rett til godtgjørelsesfradrag i utlignet skatt etter reglene i skatteloven § 10–12, dersom de utlånte aksjene er aksjer i norske aksje- og allmennaksjeselskaper. Skattytere hjemmehørende i Norge, som beskattes i Norge for en mottatt kompensasjon for et utbytte utdelt på utlånte utenlandske aksjer, har krav på fradrag (kredit) i norsk skatt for utenlandsk kildeskatt etter alminnelige regler i skatteloven §§ 16–20 flg. og skatteavtalen. Norge plikter bare å kreditere utenlandsk kildeskatt i den utstrekning inntekten har kilde i den annen stat og er ilagt

i overensstemmelse med en eventuell skatteavtale mellom Norge og den annen stat. Departementets oppfatning er at kildeskatt på kompensasjon for et utbytte bare lovlig kan ilegges etter skatteavtalenes dividendebestemmelser, og at kildeskatt som eventuelt er ilagt utbyttekompensasjon i medhold av skatteavtalenes rentebestemmelser, ikke pliktes kreditert i Norge, jf. også foran i kapittel 1.6.5. For praktiske formål vil det være kildeskatt som er ilagt i den staten hvor de underliggende utlånte aksjene er utstedt (kildestaten), som skal krediteres i Norge.

Mottatt utbyttekompensasjon anses som utbytte i forhold til reglene i skatteloven §§ 16–30 flg. En mottaker av utbyttekompensasjon kan da også ha krav på fradrag (kredit) i norsk skatt for underliggende selskapsskatt betalt i utlandet dersom eierkravene i skatteloven § 16-30 er oppfylt. Departementet ser dette som svært lite praktisk. I forhold til eierkravene i skatteloven § 16–30, foreslås det lovfestet at verken utlånte eller innlånte aksjer skal medregnes. Departementet viser til at utlånte aksjer normalt selges til tredjemann, som kan medregne aksjene til sin eierbeholdning. Det ville også, og særlig ved bilaterale lån, åpne for tilpasninger dersom eierkravet skal kunne oppfylles med innlånte aksjer. Det vises til forslag til nytt niende ledd i skatteloven § 16–30. For et tilfelle hvor både en utlåner og en tredjemann som innlåner har videregitt aksjene til begge skulle oppfylle eierkravene i skatteloven § 16–30, legger departementet til grunn at gjennomskjæringsbetraktninger lett vil lede til at begge partene ikke kan gis kredit for underliggende selskapsskatt for (i realiteten) ett og samme utbytte.

På samme måte som et selskap ikke har fradragsrett for et utdelt utbytte, skal en innlåner ikke ha fradragsrett for en utredet utbyttekompensasjon. Dette er motstykket til at utbyttekompensasjon kan gi rett til godtgjørelsesfradrag i utlignet norsk skatt for den endelige mottakeren, og det sikrer at utbyttekompensasjonen ikke blir undergitt asymmetrisk skattemessig behandling i Norge. Departementet antar at manglende fradragsrett for en utredet utbyttekompensasjon kan gjøre det noe dyrere å låne aksjer over utbyttedatoen enn om fradrag blir innrømmet, slik det ble foreslått i høringsnotatet. Departementet viser imidlertid til at en tilsvarende virkning vil oppstå om det ikke gis godtgjørelsesfradrag for mottatt utbyttekompensasjon, slik Finansnæringens Hovedorganisasjon i brevet av 26. juni 2001 til departementet har gått inn for. Departementet slutter seg til vurderingen fra Finansnæringens Hovedorganisasjon om at dette er et forhold som avtalepartene kan regulere seg imel-

lom. Det vises til forslag til ny § 6–23 i skatteloven.

Som ubyttekompensasjon, som altså kan gi rett til godtgjørelsesfradrag for den endelige mottakeren og ikke er fradragsberettiget for utrederer, anses et beløp lik det utbytte som faktisk er utdelt på de underliggende utlånte aksjer i låneperioden. Slik utbyttekompensasjon skal anses for å ha blitt betalt selv om låneavtalen ikke har noen separat bestemmelse om denne typen kompensasjoner. Det vises til forslag til ny § 10–11 tredje ledd i skatteloven.

Mellomliggende innlånere/utlånere som plikter å overføre mottatt utbyttekompensasjon til en bakenforliggende utlåner i en kjede av lån, anses ikke for å oppebære utbyttekompensasjonen, og denne skal ikke komme til beskatning (verken som inntekt eller som fradrag) for dem. Da mellomliggende avtaleparter ikke beskattes for utbyttekompensasjonen, har disse heller ikke krav på godtgjørelsesfradrag i utlignet norsk skatt etter skatteloven § 10–12, eller fradrag (kredit) i Norge for kildeskatt som utbyttekompensasjonen eventuelt måtte være ilagt i utlandet.

Om en mellomliggende avtalepart imidlertid, for et faktisk utdelt utbytte på 100, mottar en utbyttekompensasjon på 100 fra sin kontraktsmotpart, men selv bare plikter å overføre for eksempel 85 til den bakenforliggende utlåneren (kan for eksempel være brutto utdelt utbytte med fradrag for 15 prosent utenlandsk kildeskatt), anses den mellomliggende innlåner/utlåner for å ha oppebåret en fortjeneste på 15 ved sin deltakelse i lånearrangementet. Dette beløpet beskattes som en ordinær virksomhetsinntekt.

Når den endelige mottakeren av en kompensasjon for utbytte fra norske aksje- eller allmennaksjeselskaper er hjemmehørende i utlandet, skal det svares kildeskatt til staten etter bestemmelsene i skatteloven § 2–3 første ledd bokstav c, jf. § 10–13. I det følgende redegjøres for beregning og innfordring av norsk kildeskatt på slik utbyttekompensasjon.

Det må gis særlige regler om innfordring av og ansvaret for skatten. Av ordinært utbytte som utdeles til en utenlandsk aksjonær har det utdelende selskapet plikt til å foreta forskuddstrekk, jf. lov 21. november 1952 nr. 2 om betaling og innkreving av skatt (skattebetalingsloven) § 5A, og til å foreta innbetaling til staten etter nærmere regler i skattebetalingsloven. Selskapet er også ansvarlig for kildeskatten som faller på utenlandske aksjonærer, jf. skatteloven § 10–13. Selskapet fritas for disse pliktene når det gjelder kildeskatt på utbyttekompensasjonen. Når de lånte aksjene er videregitt før utbyttedatoen, vil selskapet forholde seg til den tredjemann som har ervervet aksjene. Selskapet har or-

dinære forpliktelser for så vidt gjelder ordinært utbytte utdelt til ham.

Departementet finner det ikke tilrådelig å etterkomme anmodningen fra Den norske Bankforening og Sparebankforeningen i Norge, om at ansvaret for betaling av skatten legges på den utenlandske mottakeren av utbyttekompensasjonen. En effektiv innfordring av skatteforpliktelsene til utenlandske skattesubjekter som ikke har noen tilknytning til Norge, fordrer at norske rettssubjekter står for innbetaling av skatten og holdes ansvarlig for at den blir betalt. Etter departementets syn er en forskuddstrekkordning den eneste praktiske løsningen.

Departementet foreslår at plikten til å foreta forskuddstrekk og innbetaling av kildeskatt på utbyttekompensasjon skal tilligge innlåneren, og at han skal være ansvarlig for skatten som faller på den utenlandske (endelige) mottakeren av utbyttekompensasjonen. For verdipapirlån som inngås under medvirkning av et verdipapirforetak, og/eller som «cleares» i en oppgjørssentral, er det etter det departementet erfarer vanlig at verdipapirforetaket/oppgjørssentralen beregner og forestår overføring av kompensasjoner mellom partene. Departementet antar at aktørene vil innrette seg slik at verdipapirforetaket/oppgjørssentralen da i praksis også forestår forskuddstrekket og innbetalingen av kildeskatten på vegne av innlåneren.

Departementets forslag innebærer at det skal svares kildeskatt av kompensasjon for utbytte på aksjer i norske aksje- og allmennaksjeselskaper, med den satsen som følger av skatteavtalen med den staten hvor den endelige mottakeren av utbyttekompensasjonen (den opprinnelige utlåneren) er hjemmehørende. Har Norge ikke skatteavtale med vedkommende stat, eller innlåneren ikke kjenner identiteten til den endelige mottakeren av utbyttekompensasjonen, skal det trekkes kildeskatt med den satsen som følger av Stortingets årlige skattevedtak, og som for tiden er 25 prosent.

Aksjelån kan etableres i mange ledd (kjedelån). Praktiske hensyn tilsier da at trekk- og innbetalingsplikten, samt ansvaret for skatten, plasseres hos ett subjekt. Departementet foreslår at disse pliktene bare skal tilligge innlånere som forestår utbetaling av utbyttekompensasjonen til en utenlandsk kontraktsmotpart (utlåner). Dette innebærer at en norsk innlåner som står i et kontraktsforhold til en norsk utlåner dermed fritas for de ovennevnte plikter. Dette skal gjelde selv om han er kjent med at hans norske kontraktsmotpart ikke er den endelige mottakeren av utbyttekompensasjonen. Trekk-/ og innbetalingsplikten, og ansvaret for skatten, påligger imidlertid alle innlånere som

etter en aksjelånsavtale forestår utbetaling av en kompensasjon for utbytte fra norske aksje- eller allmennaksjeselskaper til en utenlandsk kontraktsmotpart. Dersom vedkommende ikke kjenner identiteten til den endelige mottakeren av utbyttekompensasjonen, må det trekkes 25 prosent kildeskatt av brutto utbyttekompensasjon.

Når utbyttekompensasjonen defineres som utbytte på de underliggende utlånte aksjene, er Norge forpliktet til å refundere kildeskatt innbetalt til Norge utover det beløp som følger av skatteavtalen med bostedsstaten til den endelige mottakeren av utbyttekompensasjonen. For kildeskatt på ordinært utbytte er det, på ulovfestet grunnlag, etablert en sentral refusjonsordning som administreres av Sentralskattekontoret for utenlandssaker. Departementet legger til grunn at denne ordningen må utvides, med nødvendige tilpasninger, til også å omfatte refusjon av for mye innbetalt kildeskatt på utbyttekompensasjoner.

Gjeldende refusjonsordning er basert på at aksjonæren dokumenterer reelt eierskap til aksjer som i aksjeeierregisteret/-boken står oppført på et annet subjekt, og sitt bostedsland. Ved å sammenholde mot kildeskatt trukket på en bestemt investorkonto i Verdipapirsentralen, kan myndighetene kontrollere at det ikke blir refundert større beløp enn det som er trukket i kildeskatt på de aktuelle aksjene ved utdeling av utbytte fra selskapet. Denne kontrollmekanismen kan ikke anvendes for utbyttekompensasjon, hvor kildeskatten skal trekkes av et subjekt som ikke selv mottar utbytte fra selskapet. Departementet ser det imidlertid som påkrevet at det kan etableres tilsvarende betryggende rutiner for å kontrollere at det ikke gis refusjoner utover trukket kildeskatt, og uten at dette i urimelig grad belaster administreringen av refusjonsordningen. Departementet legger derfor til grunn at det må oppstilles strenge krav til dokumentasjon ved søknad om refusjon av kildeskatt på utbyttekompensasjon. I tillegg til dokumentasjon av reelt eierskap og bostedsland, må det etter departementets oppfatning kreves at søkeren dokumenterer beløpet som er trukket i kildeskatt på kompensasjonen, og hvilket subjekt som har forestått trekket. Ved lån i mange ledd (kjedelån) vil dette som regel forutsette at hele lånekjeden blir dokumentert.

Godtgjøres det at den endelige mottakeren av utbyttekompensasjonen er hjemmehørende i Norge, skal eventuell innbetalt kildeskatt refunderes. Det vises til forslag til endring i skatteloven § 10–13, samt forslag til endringer i skattebetalingsloven §§ 5A, 10 nr. 1 første ledd og 12 nr. 1 første ledd.

1.6.7 Skattlegging av kompensasjon for renter

Det foreslås at en kompensasjon som i henhold til en låneavtale svares for renter som i låneperioden er utdelt på utlånte rentebærende verdipapirer for skatteformål klassifiseres på samme måte som den avkastningen de erstatter, det vil si som renter på de underliggende utlånte verdipapirene. Løsningen er prinsipielt lik det som foran er foreslått for utbyttekompensasjon. Det vises til forslag til nytt syvendeledd i skatteloven § 6–40.

Skattesubjekt for rentekompensasjonen, det vil si et beløp lik faktisk utdelte renter på de utlånte verdipapirene, er den som endelig mottar kompensasjonen (den virkelige rettighetshaver til rentekompensasjonen). Mellomliggende innlånere/utlånere anses ikke for å oppebære rentekompensasjonen, og den skal ikke tas til beskatning eller fradragsføres på deres hånd. Da mellomliggende innlånere/utlånere ikke anses å oppebære rentekompensasjonen, innebærer dette at de ikke vil ha rett til fradrag (kredit) i norsk skatt for kildeskatt ilagt rentekompensasjonen i utbetalingsstaten. En norsk endelig mottaker av rentekompensasjonen (den virkelige rettighetshaveren til rentekompensasjonen) vil ha krav på kreditfradrag i norsk skatt for utenlandsk kildeskatt på rentekompensasjonen i samsvar med reglene i skatteloven §§ 16–20 flg. og skattavtalen.

Eksempel:

En svensk eier av britiske obligasjoner låner disse til en norsk bank. Den norske banken låner disse videre til en britisk bank som så selger disse. Det utdeles 100 i renter på de underliggende utlånte obligasjonene. I samsvar med låneavtalen yter den britiske banken en rentekompensasjon til den norske banken på 100, som den norske banken er forpliktet til å betale videre til den svenske (opprinnelige) utlåneren av obligasjonene. Her anses den svenske parten (etter norsk rett) for å ha oppebåret 100 i renter på (utlånte) britiske obligasjoner. Den norske banken har, som mellomliggende part, ikke oppebåret noen inntekt eller pådratt seg noen utgift, og beskattes ikke. Han har da ikke krav på fradrag (kredit) i norsk skatt for eventuell kildeskatt ilagt rentekompensasjonen i utbetalingsstaten.

Det kan tenkes at den norske banken etter låneavtalen med den svenske avtalemotparten kan gjøre fradrag for eventuell ilagt britisk kildeskatt, for eksempel på 10. Om den norske banken mottar 100 fra utbetalingsstaten, vil banken ha oppebåret en fortjeneste på 10 (100–90) ved sin deltakelse i arrangementet, og denne beskattes som en ordinær virksomhetsinntekt.

1.6.8 Skattlegging av kompensasjon for annen avkastning

1.6.8.1 Innledning

Nedenfor behandles kompensasjon for annen avkastning (i vid forstand) som utdeles/tilstås på underliggende utlånte verdipapirer i låneperioden enn utbytte og renter. Mest praktisk er det antakelig at fondsaksjer eller tegningsretter utstedes på verdipapirene, men det kan også dreie seg om andre økonomiske fordeler. Etter låneavtalen har utlåneren normalt krav på kompensasjon også for slike tilståtte rettigheter/fordeler, enten i naturalia eller pengers verdi, og dette er også et vilkår for at selve utlånet skal være fritatt fra gevinstbeskatning, jf. foran i kapittel 1.6.2.2.

Med mindre innlåneren kan eller skal oppfylle ved å yte en økonomisk erstatning for verdien av rettighetene, vil finansielle instrumenter som (fonds)aksjer og tegningsretter normalt måtte skaffes tilveie ved dekningskjøp i markedet. Unntaksvis kan det tenkes at innlåneren kan oppfylle leveringsforpliktelsen med instrumenter fra sin egenbeholdning.

Utgangspunktet vil være at en kompensasjon etter en avtale om verdipapirlån for annen avkastning enn utbytte og renter, skal behandles som en ordinær kapital/-virksomhetsinntekt for den endelige mottakeren av kompensasjonen, og som en ordinær kapitalutgift for utrederer (innlåneren). Mellomliggende utlånere/innlånere anses ikke å oppebære kompensasjonen. På samme måte som for utbytte- og rentekompensasjoner skal det derfor ikke knytte seg noen skattemessige virkninger (verken skatteplikt eller fradragsrett) til kompensasjonen for mellomliggende utlånere/innlånere som bare overfører kompensasjonen til et bakenforliggende ledd i lånekjeden. Nedenfor redegjøres for hvordan beskatningen etter departementets syn skal gjennomføres for to praktiske typetilfeller.

1.6.8.2 Fondsaksjer

En fondsemisjon gjennomført med økning av antall aksjer innebærer at aksjonærene i selskapet tilstås nye aksjer i selskapet, uten innbetaling av ny kapital til selskapet. En fondsemisjon med utstedelse av aksjer fører til at den underliggende selskapsverdien fordeler seg på et større antall aksjer, uten at de relative eierandelene endres. Fondsaksjer anses ikke som skattepliktig inntekt for mottakeren.

Etter departementets vurdering er det nærliggende å se det slik at når et aksjelån innfris med antallet lånte aksjer, med tillegg for det antall aksjer som svarer til det antallet fondsaksjer som i låneperioden er utstedt på de utlånte aksjene, så innebæ-

rer dette en oppfyllelse av forpliktelsen til å innfri lånet med identiske aksjer.

Til innfrielsen av lånet med identiske aksjer knytter det seg ingen skattemessige virkninger, jf. kapittel 1.6.2.1 foran. Dette innebærer at en kompensasjon in natura (aksjer i samme selskap) for fondsaksjer utstedt i låneperioden ikke skal anses som skattepliktig inntekt for den endelige mottakeren av kompensasjonen. Videre innebærer det at opprinnelige inngangsverdier, herunder RISK-beløp, som utlåneren har på de utlånte (stam)aksjene må omfordeles på det samlede antallet aksjer som utlåneren får tilbake, jf. skatteloven §§ 10–32 tredje ledd og 10-34 tredje ledd. Dette medfører at utlåneren stilles i samme stilling som om fondsaksjene var mottatt direkte fra selskapet.

Dersom utlåneren blir kompensert på annen måte enn aksjer (i samme selskap), må inntekten tas til beskatning ut fra et syn om at utlåneren har avstått en eierandel i selskapet mot vederlag.

Uavhengig av om kompensasjonen ytes in natura eller i pengers verdi vil innlåneren ha rett til fradrag for kostnaden ved å erlegge denne.

1.6.8.3 Tegningsretter

Tegningsretter representerer en økonomisk verdi lik differansen mellom markedsverdien av aksjen og tegningsbeløpet. Tegningsretter beskattes ikke som inntekt på mottakerens hånd ved tildelingen.

Når tegningsretter overføres in natura for å innfri forpliktelser etter en låneavtale, er det etter departementets oppfatning mindre naturlig å anse dette som en del av forpliktelsen til å innfri lånet med identiske aksjer.

Etter departementets syn vil overføring av tegningsretter in natura derfor utgjøre en skattepliktig overføring av verdier fra innlåneren til utlåneren.

I høringsnotatet ble det foreslått at verdien av tegningsrettene ikke skal undergis umiddelbar beskatning, og at en i stedet sikrer kontinuitet i beskatningen ved å sette inngangsverdien på tegningsrettene til null på mottakerens (utlånerens) hånd. Etter departementets vurdering er det i bedre samsvar med alminnelige prinsipper å gjennomføre ordinær beskatning av fordelene, samtidig som inngangsverdien på tegningsretten settes lik det skatlagte beløpet.

En økonomisk kompensasjon for verdien av tegningsrettene beskattes som ordinær kapital-/virksomhetsinntekt på mottakerens hånd. Innlåneren gis fradrag for kostnadene ved erverv av tegningsretter eller ved å yte en økonomisk kompensasjon.

1.6.9 Realisasjonsbeskatning av utlåneren

1.6.9.1 Utlåneren får tilbake identiske verdipapirer

Fritaket fra realisasjonsbeskatning for verdipapirlån er basert på at det opprettholdes full kontinuitet i beskatningen av utlåneren. Dette innebærer at skattemessige inngangsverdier (herunder RISK-beløp) som utlåneren har på de utlånte verdipapirene skal videreføres på de (identiske) verdipapirene han får tilbake ved innfrielsen av lånet.

Om det i låneperioden har inntruffet selskapsbegivenheter som fondsemisjon, aksjesplitt eller -spleis, skattefri fusjon eller fisjon, vil innfrielse med identiske aksjer innebære at utlåneren får tilbake et annet antall aksjer enn han lånte ut, jf. foran i kapittel 1.6.2.2. Da må inngangsverdiene på de utlånte aksjene, herunder også tidligere tilordnede RISK-beløp, etter alminnelige regler omfordeles på det antall aksjer utlåneren får tilbake, jf. skatteloven § 10–34 tredje ledd og forskrift 19. november 1999 nr. 1158 § 10–34-1.

Kompensasjon som utlåneren mottar for utdelt utbytte på utlånte norske aksjer, skal anses som utbytte på de utlånte aksjene, jf. kapittel 1.6.6 foran. Utbyttekompensasjon vil også anses som utbytte i forhold til reglene i skatteloven § 10–32 fjerde og femte ledd. Ved senere realisasjon av aksjer som har vært utlånt over utbyttedatoen, er utlåneren derfor ikke berettiget til oppregulering av inngangsverdien etter skatteloven § 10–32 femte ledd når han er blitt kompensert av innlåneren for utbytte som er utdelt på de utlånte aksjene. Tilsvarende skal inngangsverdien på utlånerens hånd nedreguleres etter skatteloven § 10–32 fjerde ledd, når utbyttet ikke er kommet til fradrag gjennom tilordning av RISK-beløp på utlånerens hånd, og han har mottatt kompensasjon for utbyttet etter låneavtalen.

Det kan reises spørsmål ved hvordan det såkalte FIFO-prinsippet, som er nedfelt i skatteloven § 10–36, skal praktiseres hvor skattyteren har foretatt aksjeutlån uten realisasjonsbeskatning. Problemstillingen aktualiseres når en utlåner i låneperioden foretar en skattepliktig realisasjon av aksjer i samme selskap som utlånet gjelder. Skatteloven § 10–36 angir at den aksjen som først var anskaffet, skal anses for å være realisert først. Etter departementets oppfatning samsvarer det best med ordlyden i skatteloven § 10–36, og med kontinuitetsprinsippet som ligger til grunn for å fritta utlånet fra realisasjonsbeskatning, at en ved praktiseringen av skatteloven § 10–36 ser bort fra aksjeutlån som er fritatt fra realisasjonsskatteplikt. Det er da inngangsverdien på den først anskaffede aksjen som skal benyttes ved gevinst- og tapsoppgjøret, der-

som utlåneren i låneperioden skattemessig realiserer (en annen) aksje i det samme selskapet.

1.6.9.2 *Utlåneren realiserer kravet på å få tilbake identiske verdipapirer*

Dersom utlåneren realiserer kravet på å få tilbake identiske verdipapirer, utløser dette skatteplikt etter alminnelige regler. De kontinuitetsbetraktninger som ligger til grunn for å fritta selve utlånet fra realisasjonsbeskatning, tilsier at kravets inngangsverdi ved dette gevinst- og tapsoppgjøret settes lik inngangsverdien på de utlånte verdipapirene.

1.6.9.3 *Norske aksjer/grunnfondsbevis er ikke tilbakeført per 1. januar*

Fritaket fra gevinstbeskatning ved utlån av aksjer i aksje- og allmennaksjeselskaper hjemmehørende i Norge og grunnfondsbevis i sparebanker, er betinget av at lånet er innfridd ved tilbakeføring av identiske verdipapirer til utlåneren sin verdipapirkonto per 1. januar i året etter utlånsåret, jf. kapittel 1.6.3.4 foran. Konsekvensen av at slike verdipapirer ikke er blitt tilbakeført til utlåneren per 1. januar, er at den fritatte realisasjonsgevinsten skal tas til beskatning på utlåneren sin hånd. Den fritatte realisasjonsgevinsten utgjør differansen mellom inngangsverdien på utlånte aksjer/grunnfondsbevis og markedsverdien av disse på utlånstidspunktet. Beskatning skal skje med virkning for det forløpne inntektsåret.

De videre skattemessige konsekvenser for utlåneren beror på om lånet senere blir innfridd med identiske verdipapirer. Når lånet blir innfridd med identiske verdipapirer etter årsskiftet, er det etter departementets syn best i samsvar med alminnelige prinsipper å gjennomføre en samlet (integrert) beskatning av kravet (på å få tilbake identiske verdipapirer) og verdipapirene som utlåneren får tilbakeført, jf. foran i kapittel 1.3.2. Det skal derfor ikke foretas noen separat beskatning av (det innfridd) kravet på utlånerens hånd. I stedet overføres inngangsverdien på kravet til de verdipapirene utlåneren får tilbake. Denne inngangsverdien er lik verdipapirenes markedsverdi på utlånstidspunktet, og identisk med utgangsverdien som legges til grunn ved inntektsføring av den (betinget) fritatte gevinsten. Dermed sikres kontinuitet i beskatningen av utlåneren.

Eksempel:

En aksje med inngangsverdi på 100 lånes ut. På utlånstidspunktet 1. september i år 1 har aksjen en verdi på 120. Det betingede skattefritaket er 20. Ak-

sjen blir ikke tilbakeført til utlånerens konto før 2. januar i år 2, for eksempel på grunn av forsinkelse i oppgjørssystemet. Utlåneren blir da ikke tilordnet årets RISK-beløp. Utlåneren skal inntektsføre den (betinget) fritatte gevinsten på 20 i år 1. Utlånerens inngangsverdi på kravet (på å få tilbake aksjen) er 120. Per 2. januar i år 2 har aksjen en verdi på 90. Det skal da ikke gjennomføres noe gevinst- og tapsoppgjør for kravet i år 2 (utlåneren får ikke fradrag for 30). I stedet settes inngangsverdien på den tilbakeleverte aksjen til 120 (og ikke til 90).

Dersom utlåneren senere ikke får tilbakeført identiske verdipapirer, men i stedet kompenseres på annen måte, må det foretas et ordinært gevinst- og tapsoppgjør for kravet som sådan. Det vises til omtalen i neste avsnitt.

1.6.9.4 *Utlåneren får ikke tilbake identiske verdipapirer*

Departementet antar at det bare unntaksvis vil forekomme at identiske verdipapirer ikke blir tilbakelevert til utlåneren. Departementet viser til at fritaket fra gevinstbeskatning er forbeholdt lån av børsnoterte verdipapirer, og at verdipapirlån i det alt vesentlige inngås av/under medvirkning av et verdipapirforetak eller en oppgjørssentral som enten garanterer for lånet eller trer inn som part i låneavtalen. Manglende tilbakelevering forutsetter normalt at verken innlåneren eller verdipapirforetaket/oppgjørssentralen er i stand til å oppfylle leveringsforpliktelsen. De praktiske tilfellene antas å være der hvor verdipapirene ikke er tilgjengelige i markedet, typisk fordi de er strøket fra børsnotering eller selskapet har gått konkurs. Da innløses sikkerheten, som normalt består av kontanter eller andre likvide verdipapirer. Det kan imidlertid forekomme at partene avtaler oppfyllelse i andre formuesgoder.

Dersom identiske verdipapirer ikke tilbakeføres til utlåneren i samsvar med låneavtalen, og han i stedet kompenseres på annen måte, leder dette til realisasjonsbeskatning av utlåneren. Hvilket objekt som skal beskattes, og den nærmere gjennomføring av beskatningen, vil imidlertid bero på om utlåneren allerede i utlånsåret har måttet inntektsføre en betinget skattefri gevinst på utlånte verdipapirer fordi verdipapirene ikke var tilbakeført ved årsskiftet, jf. kapittel 1.6.9.3 foran. Er dette tilfellet, vil det være utlånerens krav (på tilbakelevering av identiske aksjer) som er gjenstand for realisasjonsbeskatning. Realisasjonsbeskatning for kravet gjennomføres da etter alminnelige regler. Inngangsverdien settes lik den utgangsverdien som ble lagt til grunn ved inntektsføring av den (betinget) fritatte gevinsten.

I andre tilfeller, hvor det ikke er foretatt noen inntektsføring av betinget skattefri gevinst, er det de utlånte verdipapirene som er gjenstand for beskatning. Departementet foreslår at de utlånte verdipapirene skal anses realisert, og at gevinst- eller tapsoppgjør skal finne sted, når det avtales, eller på annen måte må anses klargjort at identiske verdipapirer ikke vil bli tilbakeført til utlåneren. Det vises til forslag til ny § 9–11 sjette ledd i skatteloven. Gevinsten eller tapet beregnes da til differansen mellom verdien av det vederlaget utlåneren har krav på eller mottar, og inngangsverdien på de utlånte verdipapirene.

1.6.10 Beskatning av innlånerens (dekkede) shortsalg

1.6.10.1 Innledning

Med (dekket) shortsalg av et verdipapir forstås et verdipapirsalg som gjennomføres med grunnlag i et verdipapir skattyteren har fått tilgang til ved lån, hvor skattyteren deretter anskaffer et identisk verdipapir (ved dekningskjøp) til innfrielse av låneavtalen. Av kapittel 1.3.4.1 foran fremgår at shortsalgget anses som en egen «transaksjon», hvor en skal sammenstille vederlaget innlåneren får ved salget av det innlånte verdipapiret og kostnaden ved anskaffelsen av et identisk verdipapir (dekningskjøpet).

Shortsalget anses som realisasjon av det verdipapiret som anskaffes ved det etterfølgende dekningskjøpet, jf. kapittel 1.3.4.1 foran. Skatteplikt for gevinst er hjemlet i skatteloven §§ 5–1 annet ledd og 5–30, jf. også § 10–31 for så vidt gjelder verdipapirer nevnt i § 10–30. Fradragsrett for tap følger av skatteloven § 6–2, jf. også § 10–31. Beskatningen av gevinst og tap ved shortsalg av verdipapirer vil i utgangspunktet følge av de alminnelige reglene som gjelder for vedkommende type verdipapir. Departementet ser behov for å redegjøre nærmere for hvordan beskatningen av et (dekket) shortsalg av verdipapirer skal gjennomføres, og vil også vurdere behovet for å gi avvikende regler i forhold til det som følger av alminnelige regler. Det foreslås at det innføres en ny bestemmelse i skatteloven § 9–12 om skattlegging av verdipapirsalg dekket ved lån (dekket shortsalg). De alminnelige regler for skattlegging av gevinst og tap ved realisasjon av vedkommende verdipapir utfyller reglene som foreslås innført i skatteloven § 9–12.

Når verdipapirlånet er etablert i samsvar med forslaget til ny § 9–11 i skatteloven, og senere innfris med tilbakelevering av identiske verdipapirer, er det ingen skattemessige virkninger knyttet til innfrielsen av lånet, jf. kapittel 1.6.2.1 foran.

1.6.10.2 Beregning av gevinst og tap

Ved gevinst- og tapsberegningen settes utgangsverdien til vederlaget ved salget. Kostnaden ved senere anskaffelse (dekningskjøp) av et identisk verdipapir går til fradrag som inngangsverdi. Dette innebærer at om det i tiden etter salget, men før dekningskjøpet, for eksempel gjennomføres en splitt eller spleis i det aktuelle verdipapiret, må inngangsverdien settes til kostnaden ved å anskaffe et tilsvarende antall verdipapirer som de solgte har gitt opphav til ved splitten/spleisen.

Som redegjort for i kapittel 1.3.4.2 foran, anser departementet premie som innlåneren etter låneavtalen svarer for å få disponere verdipapiret som en nødvendig omkostning for å kunne gjennomføre shortsalgget. Det samme gjelder etter departementets oppfatning kompensasjon som innlåneren etter låneavtalen skal svare for avkastning som i låneperioden er utdelt på utlånte verdipapirer. Som det fremgår av kapittel 1.6.6.3 foran, er kompensasjon for utdelt utbytte ikke fradragsberettiget overhodet. Etter departementets oppfatning bør betalt premie og kompensasjon for annen avkastning enn utbytte, i samsvar med alminnelige regler, tillegges inngangsverdien og komme til fradrag ved gevinst- og tapsoppgjøret for shortsalgget.

De alminnelige reglene i skatteloven §§ 10–30 flg. om gevinstbeskatning av aksjer mv. får i utgangspunktet anvendelse, herunder også reglene i § 10–34 om RISK-regulering av aksjenes inngangsverdi. Det vil trolig sjelden forekomme at RISK-beløp skal tilordnes på dekningskjøpte aksjer. Det forutsetter at innlåneren ikke benytter de dekningskjøpte aksjene til å innfri låneavtalen før årsskiftet. For å hindre uheldig skattetilpasning, jf. kapittel 1.6.3 foran, foreslår departementet at inngangsverdien på en dekningskjøpt aksje ikke skal oppreguleres med positivt RISK-beløp etter skatteloven § 10–34. Det vises til forslag til ny § 9–12 annet ledd bokstav c i skatteloven.

1.6.10.3 Tidfesting av gevinst og tap

Etter gjeldende regler skal gevinst og tap ved et (dekket) shortsalg av et verdipapir tas til beskatning etter regelen i skatteloven § 14–2 første ledd annet punktum (realisasjonsprinsippet). Dette gjelder både i og utenfor virksomhet, jf. kapittel 1.3.4.2 foran. Som beskrevet i kapittel 1.3.4.2 er departementets oppfatning at realisasjonsprinsippet leder til at gevinst og tap ved shortsalgget skal beskattes i det året et identisk verdipapir (først) blir anskaffet ved dekningskjøp. Departementet antar at et markedsverdi prinsipp på sikt kan vurderes som en tid-

festingsregel for gevinst og tap ved (dekket) shortsalg av børsnoterte verdipapirer i virksomhet, og at dette bør ses i sammenheng med utviklingen av regnskapsreglene på området. Det foreslås ikke et markedsverdi prinsipp for skatteformål nå. Departementet foreslår at realisasjonsprinsippet, som beskrevet foran, fortsatt skal gjelde som tidfestingsregel for gevinst og tap ved (dekket) shortsalg av verdipapirer. Regelen foreslås lovfestet i ny § 14–24 i skatteloven.

1.6.10.4 Forholdet til innlånerens egenbeholdning

Det kan forekomme at innlåneren har egenbeholdning i de aksjer som lånes inn. Det følger da av skatteloven § 10–36 at den aksjen som først var anskaffet skal anses realisert først (FIFU-prinsippet). Dette innebærer at egenbeholdningen skal anses realisert, og undergis ordinær realisasjonsbeskatning, før innlånte aksjer anses benyttet til et (dekket) shortsalg. Beskatningen av ordinære salg fra skattyters egenbeholdning blir dermed ikke utsatt om skattyteren foretar innlån av samme aksje.

1.6.10.5 Særlige spørsmål ved unnlatt dekningskjøp

Det kan forekomme at innlåneren, etter å ha solgt innlånte verdipapirer, unnlater å foreta dekningskjøp av identiske verdipapirer. I stedet gjør innlåneren opp sin forpliktelse overfor utlåneren etter låneavtalen på annen måte, for eksempel i form av et kontantvederlag for verdien av verdipapirene.

Også i slike tilfeller må imidlertid shortsalg beskattes. Inngangsverdien ved gevinst- og tap-soppgjøret må i utgangspunktet settes lik det vederlaget innlåneren betaler til utlåneren for å bli kvitt sin tilbakeleveringsforpliktelse. Det understrekes likevel at den delen av vederlaget som eventuelt utgjør kompensasjon for et utbytte utdelt på det utlånte verdipapiret i låneperioden, ikke skal inngå i inngangsverdien, jf. foran i kapittel 1.6.6, hvor det fremgår at slik kompensasjon ikke er fradragsberettiget. Det vises til forslag til ny § 9–12 annet ledd i skatteloven.

I tilfeller som her beskrevet, må gevinsten ved salget komme til beskatning i det året innlåneren gjør opp sin forpliktelse overfor utlåneren, jf. forslag til ny § 14–24 i skatteloven.

1.6.11 Formuesskatt

Verdipapirlån vil sjelden reise spørsmål ved formuesskatteligningen. Slike spørsmål vil bare oppstå når utlåneren eller innlåneren har selvstendig skatteplikt for formue, eller når eierandeler i utlåner-/inn-

lånerselskapet ved formuessligningen skal verdsettes på annen måte enn til markedsverdi. Formuesskattespørsmål aktualiseres derfor ikke når børsnoterte aksje- eller allmennaksjeselskaper eller deres datterselskaper opptrer som innlånere eller utlånerne.

Videre aktualiserer verdipapirlån bare særlige formuesskattespørsmål når lånet går over et årsskifte. Dette vil normalt ikke forekomme ved utlån fra norske skattytere av norske aksjer og grunnfondsbevis i sparebanker, i og med at lånet da må være innfridd ved årsskiftet for å opprettholde fritaket fra gevinstbeskatning. Lån over årsskiftet kan være mer praktisk der låneobjektet er ihendehaverobligasjoner eller utenlandske aksjer, eller der en norsk skattyter låner norske aksjer eller grunnfondsbevis fra en utenlandsk utlåner.

Departementet legger til grunn at de utlånte verdipapirene etter skattelovens alminnelige regler skal inngå i formuesskattegrunnlaget til den som har faktisk/juridisk råderett over verdipapirene ved årsskiftet, det vil si enten innlåneren eller en tredjemann som verdipapirene måtte være videresolgt til.

I låneperioden er utlåneren ikke (privatrettslig) eier av de utlånte verdipapirene, men har et krav mot innlåneren på å få tilbakelevert identiske verdipapirer. Dette kravet er et skattepliktig formuesobjekt for utlåneren. Det følger av skatteloven § 4–1 at kravet skal verdsettes til omsetningsverdien per 1. januar i ligningsåret. Dette vil normalt svare til omsetningsverdien av de utlånte verdipapirene per dette tidspunkt.

For å opprettholde symmetri i beskatningen, bør innlåneren gis fradrag ved formuesskatteligningen for forpliktelsen til å levere verdipapirene tilbake i samsvar med låneavtalen. Etter gjeldende rett er det usikkert om en forpliktelse til å levere en naturalytelse (verdipapirer) kan anses som fradragsberettiget gjeld etter skatteloven § 4–1 første ledd. Departementet foreslår at en uttrykkelig hjemmel for fradragsrett inntas i ny § 4–4 i skatteloven. Forpliktelsen skal i samsvar med den alminnelige hovedregelen for ansettelse av nettoformue verdsettes til virkelig verdi per 1. januar, det vil normalt si markedsverdien av de lånte verdipapirer per dette tidspunkt.

1.6.12 Skattyters opplysningsplikt og tredjemannsopplysninger

1.6.12.1 Skattyters opplysningsplikt

Etter lov av 13. juni 1980 nr. 24 om ligningsforvaltning (ligningsloven) § 4–1 har enhver skattyter som skal levere selvangivelse plikt til å bidra til at

hans skatteplikt i rett tid blir klarlagt og oppfylt. Enhver skattyter må også være forberedt på å kunne dokumentere forhold som har betydning for hans skatteplikt, jf. ligningsloven §§ 4–8 og 4–10. Dette gjelder også for partene i en avtale om verdipapirlån.

Etter ligningsloven § 4–3 nr. 2 kan departementet gi forskrift om plikt til å gi ytterligere opplysninger og legitimasjoner for bestemte poster i vedlegg til selvangivelsen. Departementet vil vurdere å gi regler i forskrift om en nærmere spesifikasjons- og dokumentasjonsplikt for parter i avtaler om verdipapirlån. Dette har sammenheng med at departementets forslag angir forskjellig skattemessig behandling for ulike vederlagskomponenter som betales fra innlåneren til utlåneren. Behovet for spesifisering av vederlagets ulike bestanddeler aktualiseres når lånet løper over utbyttedatoen, hvor innlåneren skal yte en kompensasjon lik det utbyttet som i låneperioden faktisk er utdelt på de utlånte aksjene. Det vises til at slik utbyttekompensasjon ikke er fradragsberettiget for innlåneren, mens annet vederlag (premien) er fradragsberettiget. Videre kan mottakeren ha rett til godtgjøringsfradrag for skatt ilagt utbyttekompensasjon, mens annet vederlag (premien) ikke gir rett til et slikt fradrag.

1.6.12.2 Opplysninger fra verdipapirregister

Ved utlån av verdipapirer som er registrert i et verdipapirregister opprettet i medhold av verdipapirregisterloven § 3–1, er det et vilkår for unnlatt gevinstbeskatning at transaksjonen «registreres» som en lånetransaksjon i verdipapirregisteret, jf. kapittel 1.6.2.4 foran. Verdipapirsentralen har utviklet en egen funksjon for «registrering» av lånetransaksjoner på investorenes konti. Det vises til omtale av denne i kapittel 1.2.4.2 foran.

En korrekt skattemessig behandling forutsetter at skattemyndighetene har kunnskap om partene og de ulike elementene i lånetransaksjonen. Etter departementets vurdering er det av kontrollhensyn nødvendig at Verdipapirsentralen, og eventuelt også annet verdipapirregister opprettet i medhold av § 3–1 i verdipapirregisterloven, pålegges å innrapportere til ligningsmyndighetene lånetransaksjoner som er registrert i vedkommende verdipapirregister.

Med hjemmel i ligningsloven § 6–5 nr. 2, jf. § 6–16, er Verdipapirsentralen ved forskrift 13. desember 1995 nr. 1090 pålagt å levere diverse kontrolloppgaver til ligningsmyndighetene vedrørende fondsaktiver som er registrert der. Etter departe-

mentets oppfatning bør Verdipapirsentralens rapporteringsplikt utvides til også å omfatte relevante opplysninger vedrørende lånetransaksjoner. Departementet vil i forskrift fastsette nærmere regler for Verdipapirsentralens rapporteringsplikt vedrørende lånetransaksjoner, men antar at denne bør omfatte:

- samlet registrert beholdning av innlånte og utlånte verdipapirer ved utgangen av inntektsåret
- samtlige lånetransaksjoner i inntektsåret
- antall og type verdipapirer som er gjenstand for utlån/innlån
- registreringsdato for etableringen av lånet
- registreringsdato for tilbakeføring av verdipapirer

Høringsnotatet foreslår en tilsvarende rapporteringsplikt for Verdipapirsentralen. Ingen høringsinstanser har innvendinger mot dette, og flere instanser fremhever viktigheten av at Verdipapirsentralen leverer kontrollopplysninger om låneforholdet til ligningsmyndighetene.

1.6.13 Ikrafttredelse

Departementet foreslår at forslagene i dette kapitlet trer i kraft fra den tid Kongen bestemmer.

1.7 Administrative og økonomiske konsekvenser

Verdipapirlån og (dekkede) shortsalg er finansielle transaksjoner som er relativt nye i Norge. Som andre nye finansielle produkter reiser behandlingen av dem utfordringer for ligningsmyndighetene. Forslaget legger til rette for at denne typen transaksjoner vil tilta i det norske markedet. Samtidig innebærer forslaget en klargjøring av rettsstillingen på områder hvor det har hersket stor usikkerhet om denne. Enkelte av de forslåtte reglene kan (som gjeldende regler) fremstå som komplekse, og vanskelig håndterbare. Dette gjelder særlig regler som får anvendelse når låneperioden strekker seg over årsskiftet eller spesielle selskapsbegivenheter, som for eksempel utbyttedato. Det antas imidlertid at dette vil forekomme i nokså beskjeden utstrekning. Totalt sett antas forslagene ikke å ha vesentlige administrative konsekvenser for skatteetaten, og det vil representere en klargjøring av rettsstillingen for skattyterne. Forslagene antas ikke å ha vesentlige provenyvirksomheter.

2 Skattemessig bosted ved inn- og utflytting

2.1 Innledning

Departementet legger frem forslag til nye regler om etablering og opphør av skattemessig bosted i forbindelse med flytting til og fra riket. Departementet foreslår at reglene i skatteloven § 2–1 annet ledd (innflytting) oppheves og erstattes av nye bestemmelser om skattemessig inn- og utflytting.

Forslaget fremmes blant annet på bakgrunn av en henvendelse fra Skattedirektoratet hvor Finansdepartementet ble bedt om å vurdere endringer i bostedsbestemmelsene i skatteloven og folkeregisterforskriften (forskrift av 4. mars 1994 nr. 161).

2.1.2 Sammendrag

Etter gjeldende regler om skattemessig innflytting vil en person som tar fast opphold i Norge og har til hensikt å bli her ikke bare midlertidig (varig opphold), anses som skattemessig bosatt her, jf. skatteloven § 2–1 annet ledd første punktum (immigrasjonsregelen). Selv om oppholdet er midlertidig, vil en person anses som skattemessig bosatt hvis vedkommende oppholder seg sammenhengende i Norge i minst seks måneder, jf. § 2–1 annet ledd annet punktum (seksmånedersregelen).

Skatteloven regulerer ikke uttrykkelig når skattemessig bosted i Norge opphører i forbindelse med utflytting. For skatteformål formuleres utflytting i praksis som det motsatte av innflytting: en persons skattemessige bosted i Norge opphører når vedkommende tar fast opphold i utlandet og har til hensikt å bli der ikke bare midlertidig (varig opphold i utlandet/emigrasjon). Hensikt om å ta varig opphold i utlandet foreligger når vedkommende har brutt sin faste tilknytning til Norge.

En person som er skattemessig bosatt i Norge, er skattepliktig hit for all formue og inntekt vedkommende har både i Norge og i utlandet (alminnelig skatteplikt), jf. skatteloven § 2–1 syvende ledd.

Departementet foreslår nye regler om skattemessig bosted både ved innflytting og utflytting. Etter forslaget skal inn- og utflytting reguleres hver for seg, da de to situasjonene er såpass ulike at de ikke egner seg for regulering gjennom en fellesregel.

Departementet foreslår nye regler om etablering av skattemessig bosted i Norge i forbindelse med innflytting. Etter disse reglene etableres skattemessig bosted i Norge utelukkende på grunnlag av oppholdets lengde i Norge. Departementet foreslår at en person skal regnes som bosatt hvis vedkommende oppholder seg i Norge i mer enn 183 dager i løpet av enhver tolv månedersperiode. Videre foreslås det at en person som oppholder seg i Norge i en eller flere perioder som til sammen utgjør mer enn 270 dager i løpet av enhver trettiseksmånedersperiode, skal anses som skattemessig bosatt her.

Departementet foreslår at opphør av skattemessig bosted i Norge uttrykkelig reguleres i skatteloven. Det foreslås at skattemessig bosted opphører for en person som tar fast opphold i utlandet og godtgjør at vedkommende eller hans nærstående verken eier, leier eller på annen måte disponerer bolig i Norge eller oppholder seg her i mer enn 61 dager i det inntektsåret vedkommende tar fast opphold i utlandet. Departementet foreslår også at det blir særskilt definert hva som skal anses som bolig, hva det vil si å disponere bolig og hvem som skal regnes som nærstående. Denne regelen vil gjelde for en person som ikke har vært skattemessig bosatt i Norge i minst ti år, før vedkommende tar fast opphold i utlandet.

Det foreslås særregler for en person som har vært skattemessig bosatt i Norge i minst ti år før vedkommende tar fast opphold i utlandet. For slik person opphører den skattemessige bostedstilknytningen først etter det tredje inntektsåret etter det inntektsåret vedkommende tok opphold i utlandet. Personen må godtgjøre i forbindelse med selvangivelsen for hvert av de tre inntektsårene etter utflyttingen, at vedkommende eller hans nærstående verken eier, leier eller på annen måte disponerer bolig i riket eller oppholder seg her utover 61 dager i inntektsåret.

Etter gjeldende regler kan skatteplikten til Norge også opphøre ved midlertidig opphold i utlandet. Skatteplikten opphører dersom vedkommende oppholder seg sammenhengende i mer enn fire år i utlandet, jf. skatteloven § 2–1 fjerde ledd annet punktum (fireårsregelen). Fireårsregelen innebærer en presumpsjon for at det foreligger en emigrasjons-

lignende situasjon på grunn utenlandsoppholdets lengde. Departementet foreslår å oppheve denne bestemmelsen.

Opphør av skattemessige bosted for sjøfolk reguleres av skattelovens § 2–1 femte ledd. Bestemmelsen fastsetter strengere krav til skattemessig emigrasjon for sjøfolk enn for andre personer. Etter denne bestemmelsen opphører det skattemessige bostedet i Norge for en norsk sjømann som arbeider på norsk eller utenlandsk, skip hvis han tar fast opphold i utlandet og godtgjør skatteplikt for hele hyreinntekten i oppholdsstaten. Departementet foreslår å oppheve denne bestemmelsen.

I svalbardskattelovens § 2–1 første ledd siste punktum er det fastsatt at skatteplikten til Svalbard faller bort når den skattepliktige tar fast opphold utenfor Svalbard og vedkommende blir skattepliktig som bosatt på fastlandet eller i fremmed stat. Departementet foreslår at den nye trettiseksmånedersregelen ved innflytting ikke skal få anvendelse på personer som er bosatt på Svalbard.

Finansdepartementet foreslår å oppheve ligningsloven § 4–7 nr. 6 første punktum om forhåndsligning for personer som tar varig opphold i utlandet, men bare for personer som før utflyttingen har vært skattemessig bosatt i Norge.

Finansdepartementets forskrift av 4. mars 1994 nr. 161 om folkeregistrering § 1 gir nærmere bestemmelser om når en person skal anses som bosatt i riket for folkeregisterformål. Personer som kommer fra land utenfor Norden, regnes som bosatt i Norge når de har tatt opphold her og har til hensikt å bli her ikke bare midlertidig. Opphold av minst seks måneder regnes som bosettelse, selv om oppholdet er midlertidig. For person som flytter til og fra land i Norden, gjelder tilsvarende regler som ved bosettelse internt i Norge.

I forbindelse med vedtakelsen av folkeregisterloven sluttet Stortinget seg til en målsetting om at skattelovens og folkeregisterlovens bostedsbegreper så langt som mulig skal være sammenfallende. Departementet er etter en nærmere vurdering kommet til at en slik samordning av bostedsreglene i de to regelverkene ikke er hensiktsmessig og forslår at målsettingen om samordning ikke opprettholdes. Det vises til punkt 2.6.9 nedenfor.

2.2 Gjeldende rett

2.2.1 Skattemessig bosted for fysiske personer

Skatteloven definerer ikke begrepene «bosted» eller «bosettelse». Begrepene gir visse holdepunkter

for at bosted og bosettelse krever opphold i riket av en viss fasthet. Her gir reglene om varig og midlertidig opphold i Norge i forbindelse med innflytting veiledning, jf. skatteloven § 2–1 annet ledd.

Plikt til å svare skatt har enhver som er bosatt i riket, jf. skatteloven § 2–1 første ledd. Bestemmelsen oppstiller en subjektiv skatteplikt for fysiske personer. Bostedsskatteplikten omfatter all formue og inntekt både i Norge og i utlandet, jf. skatteloven § 2–1 syvende ledd (globalskatteplikt / alminnelig skatteplikt). For en person som er bosatt i Norge, består den alminnelige skatteplikten selv om vedkommende midlertidig oppholder seg i utlandet, jf. skatteloven § 2–1 fjerde ledd første punktum.

En person som ikke er skattemessig bosatt i Norge, er skattepliktige hit for nærmere angitte inntektsarter og formuesposter med stedsmessig tiknytning til Norge, jf. skatteloven §§ 2–3 og 10–13 (begrenset skatteplikt / kildeskatteplikt). I motsetning til den subjektive skatteplikten som gjelder for bosatte personer, er den begrensede skatteplikten avhengig av om skatteobjektet har en særlig tilknytning til riket. De skattepliktige inntektsobjektene er særskilt angitt i skatteloven (for eks. arbeid utført i Norge, utøvelse av næringsvirksomhet i Norge, fast eiendom i Norge, aksjeutbytte fra norske selskaper osv).

2.2.2 Etablering av skattemessig bosted i riket ved innflytting

2.2.2.1 Immigrasjon

En person som har tatt opphold i Norge og har til hensikt å bli her ikke bare midlertidig, anses som bosatt, jf. skatteloven § 2–1 annet ledd første punktum. Dette er den formelle hovedregelen om etablering av bosted ved innflytting. Etter denne bestemmelsen blir en person bosatt selv om vedkommende ikke oppholder seg i Norge seks måneder i sammenheng.

Med opphold menes fysisk tilstedeværelse i Norge. Opphold i Norge er ikke i seg selv tilstrekkelig til at det kan etableres skattemessig bosted i Norge. I tillegg må en person ha til i hensikt å bli i Norge ikke bare midlertidig. En persons subjektive hensikt kan vanskelig fastslås uten å se på ytre objektivt konstaterbare omstendigheter.

Alle objektive momenter som kan klarlegge en persons hensikt, er relevante. Ved en skjønsmessig helhetsvurdering av slike momenter, skal imidlertid noen av dem tillegges større vekt enn andre. De to momentene som skal tillegges størst vekt når det skal avgjøres hvilken hensikt en person har, er hvorvidt vedkommende disponerer bolig i Norge og hvor lenge vedkommende oppholder seg her.

Det tillegges også vekt at en person har nær familie, lønnsarbeid, næringsinteresser eller styreverv i Norge. At vedkommende eier annen fast eiendom enn boligeiendom, eller tidligere har vært bosatt i riket, kan det også tas hensyn til.

Etter dagens regler kan det ikke angis eksakt hva som kreves for at en person skal anses å ha til hensikt å bli i riket ikke bare midlertidig. Seks månedersregelen i skattelovens § 2–1 annet ledd annet punktum gir imidlertid en viss veiledning. Anskaffelse av helårsbolig som ikke leies ut til andre, er en type disposisjon som indikerer en hensikt om å bo i landet, men som regel må en vite mer om bakgrunn og omkringliggende omstendigheter for å kunne trekke en klar slutning om hva som er skattyterens hensikt med hensyn til fremtidig opphold i Norge.

2.2.2.2 Midlertidig opphold – seks månedersregelen

Selv om et opphold i Norge er ment å være midlertidig, vil en person som har et seks måneders sammenhengende opphold her, anses som skattemessig bosatt i Norge. Seks månedersregelen er i praksis den faktiske hovedregelen om etablering av skattemessig bosted.

Oppholdet i Norge må være sammenhengende, men kortvarige fravær fra riket tillates uten at seks månedersfristen blir avbrutt. Som kortvarig fravær regnes i praksis bare alminnelig feriefravær. Oppholdet kan anses som sammenhengende selv om det strekker seg over mer enn ett inntektsår.

En person bosatt i utlandet, som daglig reiser mellom hjemmet i utlandet og et arbeidssted i Norge, blir etter ligningspraksis ikke ansett som bosatt i riket. Daglig fravær fra Norge medfører at oppholdet i Norge aldri blir sammenhengende. En person som ukependler mellom hjemmet i utlandet og arbeidssted i Norge, blir derimot ansett for å ha et sammenhengende opphold i Norge og vil bli skattemessig bosatt her når oppholdet overstiger seks måneder.

En person anses som skattemessig bosatt i Norge, selv om seks månedersfristen overskrides på grunn av et ufrivillig opphold i Norge, for eks egen sykdom, sykdom i familien, krig eller uroligheter i hjemlandet, fengselsopphold o l.

2.2.3 Opphør av skattemessig bosted i riket

2.2.3.1 Emigrasjon

Skatteloven har ingen bestemmelser om opphør av skattemessig bosted i forbindelse med utflytting. Skattemessig utflytting formuleres i praksis som

det motsatte av innflytting: en persons skattemessige bosted i Norge opphører når vedkommende tar fast opphold i utlandet og har til hensikt å bli der ikke bare midlertidig (varig opphold i utlandet/emigrasjon). Hensikt om å ta varig opphold i utlandet foreligger når vedkommende har brutt sin faste tilknytning til Norge. I Ot. prp. nr 86 (1997–98) side 33 er det i omtalen av emigrasjon uttalt at:

«... det i hvert enkelt tilfelle må vurderes om vedkommende etter en helhetsvurdering har brutt tilknytningen til Norge. Ved vurderingen legges det blant annet vekt på om vedkommende beholder eiendom som kan tjene som bolig i Norge, hvor familien bor og lengden og hyppigheten av opphold i Norge.»

Det er en forutsetning for emigrasjon at vedkommende oppholder seg i utlandet. En person vil normalt ikke anses som emigrert dersom vedkommende oppholder seg i Norge i løpet av året. Som opphold regnes ikke tilfeldige og kortvarige opphold som ikke indikerer bostedstilknytning, for eksempel feriebesøk.

Dersom vedkommende beholder disposisjonsadgang til en bolig, anses personen normalt ikke som emigrert.

Videre er det et vesentlig moment hvor en person har sin familie. Det legges betydelig vekt på at den nære familien fortsatt bor i Norge.

Det skal mye til før en person som beholder sin arbeidsmessige tilknytning til Norge, anses som emigrert, særlig hvis tilknytningen medfører at vedkommende regelmessig utfører arbeid i riket. Det samme gjelder hvis vedkommende har et tidsavgrenset arbeidsopphold i utlandet for en norsk eller utenlandsk arbeidsgiver.

Hvorvidt det foreligger en reell emigrasjon, kan sjelden avgjøres på det tidspunktet vedkommende tar fast opphold i utlandet. I rettspraksis er det fastslått at hvordan en person innretter seg tiden etter utenlandsoppholdet er påbegynt, kan tillegges vekt.

Av andre relevante tilknytningsmomenter kan nevnes: næringsinteresser i Norge, hvordan vedkommende har innrettet seg i forhold til andre norske myndigheter enn skattemyndighetene (folkeregisteret, trygdemyndighetene, biltilsynet osv), hvordan vedkommende generelt har innrettet seg i oppholdslandet, forholdet til myndighetene i oppholdslandet (skatte-, trygde- og folkeregistermyndigheter osv).

Hvorvidt en person er emigrert, beror på en skjønnsmessig helhetsvurdering av alle relevante forhold som kan belyse om vedkommende tar sikte på å ta varig opphold i utlandet. Det er ingen av de

omtalte momentene som i seg selv er avgjørende. Enkelte av tilknytningsmomentene (opphold og bolig i Norge) tillegges imidlertid såpass mye vekt at det skal det mye til før noen av de andre momentene enten hver for seg eller samlet tilsier at en person likevel har godtgjort sin emigrasjonshensikt.

2.2.3.2 Skatteloven § 2–1 fjerde ledd annet punktum (fireårsregelen)

Skatteplikten til Norge kan også opphøre ved midlertidig opphold i utlandet. Etter gjeldende regler opphører skatteplikten til Norge dersom vedkommende oppholder seg sammenhengende i mer enn fire år i utlandet, jf. skatteloven § 2–1 fjerde ledd annet punktum (fireårsregelen).

Fireårsregelen innebærer en presumpsjon for at det foreligger en emigrasjonslignende situasjon på grunn utenlandsoppholdets lengde. Den medfører derfor at en person som har et slikt langvarig og uavbrutt opphold i utlandet, for skatteformål kommer i samme stilling som om vedkommende hadde vært emigrert. I motsetning til emigrasjon, hvor skatteplikten opphører når tilknytningen til Norge er brutt, opphører skatteplikten etter fireårsregelen først når utenlandsoppholdet har vart i fire år.

Etter fireårsregelen opphører skatteplikten utelukkende på grunnlag av oppholdets lengde i utlandet. Det stilles de samme krav til tillatte opphold i Norge som ved emigrasjon, men ellers må ingen av de øvrige kravene som stilles i forbindelse med emigrasjon, være oppfylt, for eksempel kravet om å ikke disponere bolig i Norge.

Fordi oppholdet i utlandet er midlertidig, anses personen fortsatt som skattemessig bosatt i Norge selv om skatteplikten opphører. Det innebærer at når en person returnerer til Norge etter det midlertidige oppholdet i utlandet, er det i forbindelse med innflyttingen ikke er nødvendig å godtgjøre at vilkårene for skattemessig bosted i Norge er oppfylt etter skatteloven § 2–1 annet ledd, for at vedkommende igjen skal bli alminnelige skattepliktig til Norge.

2.2.4 Bosted i henhold til folkeregisterloven

Etter folkeregisterloven § 1 skal det for hver herreds- og bykommune føres folkeregister over enhver som er bosatt i kommunen, jf. første ledd. Det skal også føres et sentralt register over de personer som er eller har vært bosatt i Norge, og andre som det er fastsatt fødselsnummer eller D-nummer for, jf. annet ledd.

Folkeregisterloven med forskrifter regulerer nærmere i hvilken kommune en person skal folke-

registreres, herunder om vedkommende skal folkeregistreres i Norge.

Folkeregisterreglene om bosted er i stor grad utformet på samme måten som skattelovens regler om bosted, men de er uten betydning for om en person skal anses som skattemessig bosatt i Norge eller ikke.

§ 1 i Skattedirektoratets forskrift av 4. mars 1994 nr. 161 om folkeregistrering (folkeregisterforskriften) gir nærmere regler om når en person skal anses som bosatt i Norge. Personer som melder flytting fra land utenfor Norden, regnes som bosatt i Norge når de har tatt opphold i Norge og har til hensikt å bli her ikke bare midlertidig. Opphold av minst seks måneders varighet regnes som bosetelse, selv om oppholdet er midlertidig.

Ved flytting fra land i Norden gjelder tilsvarende regler som ved bosettelse internt i Norge, jf. nr. 1 tredje ledd. En person skal regnes som bosatt der vedkommende regelmessig har sin døgnhvile, med mindre annet følger av øvrige bestemmelser i § 2. Tidsbegrensede (midlertidig) opphold på under seks måneder regnes ikke som bosetting på oppholdsstedet, med mindre oppholdsstedet er persons eneste bostedsmessige tilknytning i dette tidsrommet, jf. annet ledd. Forskriften § 2 nr. 2 bokstavene a) til e) fastsetter nærmere regler om hvor pendlere og personer som har skiftevis døgnhvile skal regnes som bosatt.

Når en person flytter til land utenfor Norden for å bosette seg der, skal vedkommende anses som utflyttet, jf. § 1 nr. 8 første punktum. Om personen skal anses som utflyttet, beror på en helhetsvurdering hvor det blant annet legges vekt på om vedkommende har egen selvstendig bolig i innflyttingslandet, om vedkommende ikke lenger disponerer fast bolig i Norge, ikke lenger har arbeidsmessig tilknytning til Norge, ikke lenger har ektefelle og/eller barn i Norge eller ikke har annet enn sporadiske opphold i Norge i løpet av året, jf. annet punktum. Som utflyttet anses også norske statsborgere som i fem år ikke har hatt kjent oppholdssted i Norge, samt utenlandske statsborgere som ikke lenger har adgang til å oppholde seg i Norge eller i to år ikke har hatt kjent oppholdssted i Norge, jf. nr. 8 annet ledd.

Ved flytting fra Norge til et annet nordisk land gjelder innflyttingslandets regler jf. overenskomst av 8. mai 1999 mellom de nordiske land om folkeregistrering artikkel 3.

2.3 Behovet for endringer

Generelt er det grunn til å anta at en persons bosted var av mer fast karakter da bestemmelsene ble utformet, enn hva som er tilfellet i dag. Dagens muligheter for mobilitet og kommunikasjon over landegrensene har satt skattelovens bostedsbegrep på prøve. Høy velstand og gode kommunikasjoner har gjort det enklere å oppholde seg i Norge og nyte godt av offentlige tjenester på linje med bosatte personer, men uten at det etableres en tilknytning hit som medfører at vedkommende bidrar til fellesskapet.

Når det gjelder kravene til hensikt om å ta (ikke bare midlertidig) opphold i Norge eller utlandet, for henholdsvis etablering og opphør av bosted i Norge, kan det være et problem at det i dag er vanlig å tilbringe lengre eller kortere perioder av livet i andre land enn Norge, uten at det nødvendigvis foreligger noen klar hensikt m h t hvor lenge eller hvor mye vedkommende skal være det ene eller annet sted.

På grunn av velstandsøkning er det flere som flytter oftere. I tillegg er det blitt mer vanlig å disponere boligeiendom i flere land samtidig. Dette kan skape problemer i forhold til et tradisjonelt bostedsbegrep.

Med hensyn til rettsanvendelsen, er det uheldig at gjeldende regler inneholder både et subjektivt og et skjønnsmessig vurderingstema, selv om kravet til hensikt kan sannsynliggjøres gjennom objektive forhold. I tillegg kommer at dagens regler til dels er ulovfestede.

2.4 Fremmed rett

2.4.1 Danmark

I forbindelse med innflytting anses en person som bosatt i Danmark hvis vedkommende har tatt opphold i Danmark og har bopel der. Som opphold i Danmark regnes ikke kortvarige opphold (ferier, tilfeldige opphold eller opphold som har erverv til formål, men som ikke er regelmessige). Et sammenhengende opphold i tre påfølgende måneder eller opphold på til sammen 180 dager i en tolv måneders periode anses ikke som kortvarig opphold i Danmark, uansett oppholdets karakter. Om vedkommende har bopel i Danmark beror på en helhetsvurdering av om personen etablerer husstand, leier bolig eller på annen måte gir til kjenne at vedkommende har til hensikt å ha sitt hjemsted i Danmark. Har vedkommende også bolig i utlandet, må det avgjøres hvor vedkommende har sitt egentlige

hjemsted. Ved denne vurderingen legges det særlig vekt på hvor familien oppholder seg, hvor vedkommende har de største økonomiske interesser og hvor vedkommende oppholder seg mest.

Som skattemessig bosatt i Danmark regnes også en person som oppholder seg sammenhengende i Danmark i minst seks måneder. Kortvarige opphold utenfor Danmark avbryter ikke det sammenhengende oppholdet. Som kortvarig regnes ikke et sammenhengende opphold i tre påfølgende måneder eller opphold på til sammen 180 dager i en tolv måneders periode utenfor Danmark.

En turist eller en student som oppholder seg i Danmark, som ikke deltar i virksomhet der og som fortsatt er skattemessig bosatt i hjemlandet sitt, blir bosatt i Danmark først etter at oppholdet har vart mer enn 365 dager i en toårs periode.

Etter dansk lovgivning må en person som ønsker å oppgi sitt skattemessige bosted i Danmark (emigrasjon), bevise sin emigrasjonshensikt. Det gjøres blant annet ved å oppgi rådigheten over boligen i Danmark, kun ha kortvarige opphold i Danmark osv. I praksis er kravene til bevis strenge. Rådigheten over en bolig anses oppgitt ved salg eller ved langvarig utleie, forutsatt at leiekontrakten er uoppsigelig i minst tre år. I denne sammenheng anses ikke fritidseiendom som bolig, med mindre den faktisk brukes til boligformål.

2.4.2 Sverige

Som skattemessig bosatt i Sverige anses person som har bopel eller vedvarende opphold i Sverige. Vedvarende opphold foreligger når personen har et sammenhengende opphold i Sverige på minst seks måneder. Det ikke krav om at et seks måneders opphold finner sted innenfor et kalenderår, og korte og tilfeldige opphold utenfor Sverige avbryter ikke oppholdet. Tre overnattinger i Sverige i gjennomsnitt per uke er tilstrekkelig for at oppholdet er sammenhengende. En person som ikke i noen sammenhengende periode har sin døgnhvile i Sverige, har ikke vedvarende opphold i Sverige.

Selv om en person ikke har vedvarende opphold i Sverige, anses personen som bosatt hvis vedkommende har vesentlig tilknytning til Sverige og tidligere har vært eller skulle ha vært folkeregistrert som bosatt i Sverige. Om en person har vesentlig tilknytning til Sverige beror på en helhetsvurdering. Relevante momenter i vurderingen er en persons statsborgerskap, i hvor lang periode personen tidligere har vært bosatt i Sverige, bolig i utlandet, om vedkommende oppholder seg i utlandet på grunn av studier eller av helsemessige årsaker, om det disponeres eiendom i Sverige som er egnet

som helårsbolig, om vedkommende har familie i Sverige, om det utøves næringsvirksomhet i Sverige, og om personen har økonomiske interesser gjennom posisjoner som gir vedkommende direkte eller indirekte vesentlig innflytelse over næringsvirksomhet i Sverige, besittelse av annen eiendom i Sverige og lignende forhold.

For utflyttingssituasjonen oppstilles en særlig bevisbyrderegulering. Svenske statsborgere eller personer som har vært bosatt eller har hatt vedvarende opphold i Sverige i til sammen mer enn ti år, skal anses skattemessig bosatt i Sverige i inntil fem år etter utflyttingen med mindre vedkommende selv godtgjør å ikke ha vesentlig tilknytning til Sverige.

2.4.3 Finland

Som bosatt i Finland anses person som har varig opphold og sitt hjem i Finland. Som bosatt i Finland anses også person som oppholder seg i Finland sammenhengende i seks måneder. Seksmånedersfristen løper uavhengig av kalenderåret og kortvarige opphold utenfor Finland avbryter ikke seksmånedersoppholdet.

Finske statsborgere som flytter til utlandet, anses likevel som bosatt i Finland i utflyttingsåret og de tre etterfølgende kalenderår, hvis vedkommende ikke godtgjør at han ikke har opprettholdt sin vesentlige tilknytning til Finland.

En person har vesentlig tilknytning til Finland dersom vedkommende ikke har etablert seg permanent i utlandet, utenlandsoppholdet utelukkende skyldes studier eller helsemessige forhold, vedkommende driver næringsvirksomhet i Finland, har familien i Finland eller disponerer bolig i Finland. Fritidseiendom eller kapitalinntekter fra Finland medfører ikke vesentlig tilknytning.

2.4.4 Storbritannia

Storbritannia har tre kategorier for bostedsmessig tilknytning, residence, ordinary residence og domicile.

Residence foreligger enten ved fysisk opphold i landet i 183 dager eller mer i løpet av et skatteår, eller regelmessige opphold i Storbritannia som til sammen utgjør mer enn 91 dager i gjennomsnitt per skatteår i fire skatteår som følger etter hverandre. Ankomst- og avreisedager regnes ikke med når antallet dager med opphold i Storbritannia skal fastsettes. Videre skal det ses bort fra opphold i Storbritannia som skyldes ekstraordinære forhold utenfor vedkommendes kontroll.

Ordinary residence er ikke definert i britisk lovgivning. Denne kategorien bygger enten på en per-

sons nåværende og fremtidige hensikt angående sitt opphold i Storbritannia, eller, som ved residence, regelmessige opphold i Storbritannia som til sammen utgjør mer enn 91 dager i gjennomsnitt per skatteår i fire skatteår som følger etter hverandre. Ved opphør av skatteplikt etter denne bestemmelsen, må en person som oppholder seg utenfor Storbritannia, godtgjøre at vedkommende har en bopel i utlandet som er hans faste hjem.

Domiciled er et generelt begrep i britisk rett og bygger på oppfatningen om at enhver person har et «domicile of origin», som vanligvis er der ens far hadde sitt domicile da man ble født. Hvis en person som er domiciled i Storbritannia, ønsker å etablere domicile i et annet land (domicile of choice), må vedkommende, i tillegg til å oppholde seg der, godtgjøre sin hensikt om å gjøre dette landet til sitt faste bopelsland. Beviskravene for opphør av skatteplikt som domiciled er svært strenge, og i praksis er det vanskelig å oppfylle betingelsene for opphør av domicile i Storbritannia. En utlending som i en periode tar opphold i Storbritannia, vil derfor normalt beholde sitt hjemlands «domicile of origin», hvis vedkommende har til hensikt å forlate Storbritannia når oppholdsperioden er over.

2.4.5 Frankrike

Etter fransk rett etableres skattemessig bosted i landet på grunnlag av enten personlig, næringsmessig eller økonomisk tilknytning.

En person har personlig tilknytning hvis vedkommende har hjemsted eller hovedbolig i Frankrike. Hjemsted er det sted vedkommende bor med sin familie (ektefelle og barn). Dersom familiehemmet er i Frankrike, vil vedkommende anses bosatt der selv om han eller hun har betydelige opphold i utlandet. Hovedbolig er det stedet der skattyter vanligvis oppholder seg, uavhengig av hvor familien bor. Dersom skattyter oppholder seg mer enn 183 dager i året i Frankrike, vil vedkommende anses å ha hovedbolig der. Opphold som er av kortere varighet enn 183 dager i året, kan også medføre skattemessig bosted i Frankrike dersom vedkommende har tilbrakt mer tid i Frankrike enn i noe annet land.

En person har næringsmessig tilknytning til Frankrike hvis vedkommende driver næringsvirksomhet i Frankrike, med mindre det godtgjøres at dette ikke er personens hovednæring.

Som bosatt i Frankrike anses også en person som har sentrum for sine økonomiske interesser i Frankrike. Det vil være tilfelle dersom personen har store investeringer i Frankrike, har et kontor

eller stedet for virksomhetens ledelse der, eller oppbærer mesteparten av sin inntekt fra Frankrike

2.4.6 Tyskland

Skattemessig bosatt Tyskland er den som har bopel eller sted for vanlig opphold i landet. En person har bopel dersom vedkommende disponerer en boligeiendom under slike forhold at det er sannsynlig at han/hun vil beholde den og benytte den som sitt hjem.

En person har sted for vanlig opphold i Tyskland når vedkommende oppholder seg i Tyskland og det er grunn til å anta at oppholdet ikke er midlertidig. Uansett vil et opphold på minst seks måneder i sammenheng medføre at vedkommende anses å ha sitt sted for vanlig opphold i Tyskland. Oppholdet er sammenhengende selv om vedkommende oppholder seg utenfor Tyskland, forutsatt at disse oppholdene er kortvarige

Sted for vanlig opphold oppstår også ved opphold under seks måneder, når oppholdet ikke er midlertidig. Opphold i Tyskland utelukkende på grunn av et besøk, rekreasjon, rekonvalesens, sykehusbehandling/annen behandling eller av andre private årsaker, anses å utgjøre sted for vanlig opphold i Tyskland dersom oppholdet overstiger ett år.

I forbindelse med utflytting blir en tysk statsborger underlagt en særlig utvidet skatteplikt for utlendinger de ti første årene etter utflyttingen, forutsatt at vedkommende:

- har vært globalskattepliktig til Tyskland minst 5 av de ti siste årene før utflyttingen, eller
- har flyttet til en stat som ilegger ingen eller svært lav skatt på inntekter (dvs. at skatten er mer enn en tredjedel lavere enn den tyske skatten som ville blitt ilagt en enslig person med en årlig inntekt på 150.000 DEM (2000) eller er underlagt et fordelaktig skatteregime som reduserer vedkommendes skatt i forhold til andre skattytere i den aktuelle staten, eller
- har beholdt en vesentlig økonomisk tilknytning til Tyskland. Vesentlig økonomisk tilknytning foreligger hvis vedkommende har en betydelig aksjepost i et tysk selskap, mottar inntekt fra Tyskland som enten utgjør mer enn 30 % av personens globale inntekt eller 120.000 DEM (2000), eller har aktiva som gir avkastning som ville ha vært gjenstand for alminnelig tysk bostedsbeskatning, som utgjør mer enn 30 % av personens samlede aktiva eller mer enn 300.000 DEM (2000).

2.5 Høringen

2.5.1 Høringsinstansene

Ved brev av 30. august 2001 sendte Finansdepartementet et forslag til nye regler om skattemessig og folkeregistreringsmessig bosted i Norge på høring. Høringsfrist var 1. november 2001.

Følgende høringsinstanser har hatt merknader til høringsutkastet:

Justisdepartementet
Den norske Revisorforening
Forsvarets Personellservice
Kommunenes Sentralforbund
Landsorganisasjonen i Norge
Ligningsutvalget
Norges Autoriserte Regnskapsføreres Forening
Norges Rederiforbund
Regjeringsadvokaten
Skattedirektoratet
Advokatfirmaet Hjort
Advokatfirmaet Schjødt
Advokatfirmaet Steenstrup Stordrange
NORME – Samarbeid mellom tidligere Norsk Misjonsråd, Lausanne Norge og Den Evangeliske Allianse i Norge
Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund
Skattebetalerforeningen

2.5.2 Generelt om forslagene i høringsnotatet

Høringsnotatet tok sikte på å oppstille et mer objektivt vurderingstema for etablering og opphør av skattemessig bosted i riket. Det ble foreslått at en person som hadde vesentlig tilknytning til Norge, skulle anses som bosatt her. En person som i en eller flere perioder oppholdt seg her i mer enn 183 dager i enhver tolv månedersperiode, skulle uansett anses for å ha slik tilknytning.

Departementet foreslo ingen uttrykkelig lovregulering med hensyn til utflytting – emigrasjon. Vilkårene for emigrasjon skulle motsetningsvis utledes av den foreslåtte bestemmelsen om etablering av skattemessig bosted i Norge. En persons skattemessige bosted skulle således opphøre når en person ikke lenger hadde vesentlig tilknytning til Norge.

Om en person hadde vesentlig tilknytning, skulle bero på en helhetsvurdering av hvor mange tilknytningspunkter vedkommende hadde til Norge. De objektive kriterier som det skulle tas hensyn til var lengden av oppholdet i Norge, om vedkommende hadde bolig i Norge, hvor nærmeste familie oppholdt seg eller om vedkommende hadde arbeids-

eller næringsinntekt i Norge. Andre kriterier som kunne vektlegges var om vedkommende hadde annen fast eiendom i Norge enn bolig, hvor andre eiendeler befant seg, statsborgerskap, trygdemessige forhold, tilknytning til andre stater, samt tidligere tilknytning til Norge. En persons subjektive hensikt i forbindelse med et opphold i Norge eller i utlandet skulle ikke lenger være avgjørende, men kunne inngå som et objektivt moment i vurderingen av om vedkommende hadde vesentlig tilknytning til Norge.

Det ble i høringsnotatet foreslått at det med bolig skulle forstås boenhet med innlagt helårs vann og avløp, med unntak av boenhet som i henhold til reguleringsplan ikke kunne benyttes som helårsbolig. Det ble videre uttalt:

«I tillegg går departementet inn for at en eiendom som faktisk har vært brukt som fritidsbolig de siste fem år bør godtas som fritidsbolig i denne sammenheng. Dette forutsetter at fritidsboligen har vært et supplement til en hovedbolig i Norge og at den ikke har tjent som fast bolig for vedkommende.»

Det ble videre uttalt at en person disponerte bolig i riket dersom vedkommende alene eller sammen med andre enten eide eller på annen måte disponerte bolig i riket. Etter forslaget disponerte en person bolig dersom vedkommende enten gjennom leieavtale hadde bruksrett til bolig, eller vedkommende faktisk disponerte boligen på linje med en leietaker. Det ble videre foreslått at ektefeller og registrerte partnere skulle identifiseres med hverandre. Høringsnotatet foreslo ikke noe minstekrav til hvor lenge en person måtte ha eid eller disponert en bolig i riket.

Med hensyn til opphold i Norge ble det i høringsnotatet foreslått at bare opphold utover ni uker (tretten uker for pensjonister) i en tolv månedersperiode skulle være relevant.

Med hensyn til vektleggingen av de ulike tilknytningspunktene ble det i høringsnotatet foreslått ulike løsninger for inn- og utflytting. I forbindelse med innflytting ble det foreslått at en person skulle anses å ha vesentlig tilknytning til riket dersom vedkommende disponerte bolig i Norge og enten oppholdt seg her i mer enn ni uker (tretten uker for pensjonister) i løpet av enhver tolv månedersperiode eller hadde vært skattemessig bosatt i Norge tidligere. Det å ha ektefelle og mindreårige barn i Norge, skulle i seg selv medføre vesentlig tilknytning. De øvrige tilknytningspunktene skulle tillegges langt mindre vekt, men i tvilstilfeller kunne de likevel være utslagsgivende.

I forbindelse med utflytting ble det foreslått at

bolig og opphold i Norge utover ni uker i en tolv månedersperiode (tretten uker for pensjonister) eller bolig og tidligere skattemessig bosted i Norge skulle medføre vesentlig tilknytning til Norge. Det å ha ektefelle eller mindreårige barn i Norge, skulle i seg selv medføre vesentlig tilknytning til riket. Tilknytningspunktene annen fast eiendom (enn bolig), andre eiendeler, økonomisk tilknytning, statsborgerskap og trygdemessige forhold skulle tillegges langt mindre vekt, men ville kunne forsterke en tilknytning som allerede var sterk.

I høringsnotatet ga departementet uttrykk for at et opphold i Norge utover seks måneder ville innebære en så sterk tilknytning at det i seg selv burde medføre skattemessig bosted i Norge, selv om oppholdet verken var midlertidig eller sammenhengende. Departementet foreslo derfor at opphold i riket på mer enn 183 dager i enhver tolv månedersperiode skulle medføre vesentlig tilknytning.

Videre ble i det foreslått en særskilt selvangivelsesplikt for en person som hadde vært bosatt i riket i til sammen ti år før utflyttingen. En slik person måtte selv godtgjøre at vedkommende ikke hadde vesentlig tilknytning til riket de fire inntektsårene etter at det skattemessige bostedet i Norge hadde falt bort, dvs. utreiseåret og de tre etterfølgende inntektsår.

2.5.3 Generelle synspunkter fra høringsinstansene

Et stort flertall av høringsinstansene gir sin tilslutning til at det bør oppstilles et mer objektivt vurderingstema for etablering og opphør av skattemessig bosted i riket. *Skattedirektoratet* gir uttrykk for at selv om avgjørelsen beror på en helhetsvurdering, gir vilkåret «vesentlig tilknytning» større forutberegnelighet for både skatteetaten og skattyterne. Direktoratet anbefaler imidlertid at det i forskrift gis nærmere retningslinjer om vektleggingen av de ulike tilknytningspunktene. Også *Rederiforbundet* støtter forslaget om å oppstille et mer objektivt vurderingstema for etablering og opphør av skattemessig bosted i riket, men understreker at det i lov eller forskrift bør gis nærmere retningslinjer for vektlegging av de ulike tilknytningspunktene. *Skattebetalerforeningen* gir uttrykk for at forslaget medfører en vesentlig utvidelse av den alminnelige skatteplikten til Norge. Etter foreningens syn legger høringsnotatet for stor vekt på enkeltfaktorer, noe som vil kunne føre til unaturlige resultater.

Høringsinstansenes særskilte merknader til forslagene i høringsutkastet gjennomgås i avsnitt 2.6 i tilknytning til departementets forslag og vurderinger

2.6 Departementets forslag og vurderinger

2.6.1 Etablering av skattemessig bosted i riket (innflytting)

2.6.1.1 Generelt om forslaget til innflyttingsbestemmelser

Ved utformingen av regler om etablering av skattemessig bosted i riket er det ulike hensyn som gjør seg gjeldende. Noen personer ønsker å bli skattemessig bosatt i Norge så raskt som mulig, mens andre omgår regelverket for å unngå å bli bosatt. I tillegg er det behov for standardiserte regler som enkelt kan håndheves overfor personer som verken tar initiativ i den ene eller andre retningen.

På grunn av immigrasjonsregelens skjønnsmessige karakter, er den vanskelig å anvende. Det er derfor etter departementets syn svært viktig at nye innflyttingsbestemmelser oppstiller objektive vilkår som presist angir når skattemessig bosted i riket foreligger.

Høringsnotatets forslag tok sikte på å oppstille et mer objektivt vurderingstema for etablering og opphør av skattemessig bosted i riket. Det ble foreslått at en person som tok opphold i riket og hadde vesentlig tilknytning til Norge, skulle anses som bosatt her. Om en person hadde vesentlig tilknytning, skulle bero på en helhetsvurdering av hvor mange tilknytningspunkter vedkommende hadde til Norge. De objektive kriterier som det skulle tas hensyn til, var lengden av oppholdet i Norge, om vedkommende hadde bolig i Norge, hvor nærmeste familie oppholdt seg eller om vedkommende hadde arbeids- eller næringsinntekt i Norge. Andre kriterier som kunne vektlegges var om vedkommende hadde annen fast eiendom i Norge enn bolig, hvor andre eiendeler befant seg, statsborgerskap, trygdemessige forhold, tilknytning til andre stater, samt tidligere tilknytning til Norge. En person subjektive hensikt i forbindelse med innflyttingen skulle ikke lenger være avgjørende, men kunne inngå som et objektivt moment i vurderingen av om vedkommende hadde vesentlig tilknytning til Norge.

Etter en ny vurdering har departementet kommet til at en ikke bør opprettholde høringsutkastets forslag om vesentlig tilknytning som vurderingstema i forbindelse med skattemessig innflytting. Det foreslås derimot at bare ett av de objektive tilknytningspunktene som omtales i høringsutkastet, skal tillegges vekt. Finansdepartementet foreslår to bestemmelser om etablering av skattemessig bosted i riket som begge utelukkende bygger på lengden av oppholdet i Norge.

2.6.1.2 Ett eller flere opphold i riket på mer enn 183 dager i enhver tolv månedersperiode

I høringsnotatet ga departementet uttrykk for at selv om et opphold i Norge var midlertidig, ville et opphold utover seks måneder innebære en så sterk tilknytning at det i seg selv burde medføre skattemessig bosted i Norge. På bakgrunn av erfaringen med gjeldende seks månedersregel var det ikke ønskelig å stille krav om at oppholdet skulle være sammenhengende. Departementet foreslo derfor at opphold i riket på mer enn 183 dager i enhver tolv månedersperiode skulle medføre vesentlig tilknytning.

Etter departementets syn ville bestemmelsen gi god forutberegnelighet for både skattytere og ligningsmyndigheter. Departementet antok at bestemmelsen ville bli den praktiske hovedregel for etablering av bosted i riket.

Skattedirektoratet gir i sin høringsuttalelse uttrykk for at forslaget til 183-dagersregel ikke innebærer noen forenkling eller forbedring av regelverket, og at en slik bestemmelse vil bli vanskeligere å håndheve. Direktoratet viser blant annet til at ligningsmyndighetene vanskelig kan kontrollere hvor mange dager en person oppholder seg i riket. For en utlending med arbeidsopphold i Norge viser direktoratet til at forslaget bare vil ha betydning for vedkommendes fradragsrett i Norge, idet en eventuell skatteavtale som regel vil avskjære norsk beskatning av alle andre inntekter enn lønnsinntekten. Direktoratet viser også til at forslaget til 183-dagers regel vil medføre at personer med like langt opphold i for stor grad vil bli behandlet ulikt når det gjelder retten til minste- og personfradrag, samt fribeløp ved beregning av toppskatt, avhengig av om de anses bosatt i riket eller bare er begrenset skattepliktig. Etter direktoratets syn vil det også kunne oppstå flere tvister om bosted etter skatteavtalene. *Skattebetalerforeningen* mener at forslaget til 183-dagersregel gir en naturlig avgrensning av skatteplikten til Norge, og har ingen sterke innvendinger mot forslaget. *Forsvarets personellservice* ser det som upraktisk at det i enda større grad enn i dag, legges vekt på det antall dager en person oppholder seg i riket. *LO, Ligningsutvalget, Den norske revisorforening og Advokatfirmaet Schjødt* støtter forslaget til en 183-dagers regel.

Gjeldende seks månedersregel er langt på vei den faktiske hovedregel for etablering av skattemessig bosted i riket. Bestemmelsens krav om sammenhengende opphold i riket er imidlertid vanskelig å praktisere. Videre er kravet om seks måneders sammenhengende opphold i riket etter departementets syn for lett å omgå ved å kortvarig avbryte oppholdet. En person vil således kunne ha

gjentatte lange opphold i Norge uten at det etableres skattemessig bosted for vedkommende.

Når det gjelder Skattedirektoratets synspunkter om at en 183-dagers regel vil være mer ressurskrevende å håndheve, viser departementet til at ligningsmyndighetene i henhold til gjeldende seksmånedersregel skjønnsmessig må ta stilling til om et opphold er sammenhengende. Avgrensningen «183 dager i enhver tolv måneders periode» er dessuten et sentralt vurderingstema når det i henhold til skatteavtalene skal tas stilling til om lønnsinntekt skal beskattes i personens bostedsstat eller i den stat der arbeidet er utført. Departementet legger til grunn at ligningsmyndighetene allerede i dag regelmessig anvender prinsippet om «183 dager i en tolv måneders periode» i forbindelse med beskatningen av lønnsinntekter. Det antas at forslaget til en 183-dagers regel ikke vil være mer ressurskrevende å håndheve enn gjeldende seksmånedersregel.

Skattedirektoratet bemerker at en 183-dagers regel kan innebære at flere personer vil bli skattemessig bosatt i riket i forbindelse med opphold her. Dette vil kunne medføre flere bostedstvister i henhold til skatteavtalene. Departementet vil imidlertid peke på at skatteavtalene har regler som tar sikte på å løse slike bostedstvister.

Direktoratet viser videre til at når ethvert opphold i Norge skal inngå i beregningen av de 183 dagene, vil det for enkelte skattytere kunne bli vanskelig å fastsette korrekt ligningskommune. Også etter gjeldende regelverk kan det være vanskelig for ligningsmyndighetene å ta stilling til i hvilken kommune en person var bosatt i eller tok opphold i, når vedkommende har hatt flere kortvarige opphold i forskjellige norske kommuner, men hvor oppholdene likevel inngår i et sammenhengende seks måneders opphold. Departementet kan på denne bakgrunn ikke se at det er behov for endringer i reglene om skattested for personlige skattytere.

Departementet forslår at som bosatt i riket skal anses person som i en eller flere perioder oppholder seg mer enn 183 dager i riket i løpet av enhver tolv månedersperiode. Ved beregningen av antall dager skal alle hele eller deler av kalenderdøgn med opphold i Norge medregnes. Tolvmånedersperioden skal regnes fra dato til dato.

Skattedirektoratet har anført at en 183-dagers regel vil medføre at flere personer enn i dag vil bli skattemessig bosatt i Norge og dermed få rett til fulle minstefradrag, personfradrag og fribeløp for toppskatt. Fradragene må i så fall også gis for periodene hvor vedkommende oppholder seg utenfor Norge. Etter direktoratets mening gir dette urimeli-

ge utslag når fraværene fra Norge er langvarige og en person er skatteavtalemessig bosatt i et annet land. Det er først og fremst i innflyttingsåret at en 183-dagers regel vil kunne medføre at flere personer får rett til fulle fradrag i forhold til etter gjeldende seksmåneders regel. For å motvirke et slikt resultat foreslår departementet at skattemessig bosted i Norge først etableres i det inntektsåret en person oppfyller kravene til opphold.

Forslaget medfører at en person som oppholder seg i Norge i mer enn 183 dager i en tolv månedersperiode som løper over to inntektsår, ikke skal anses som skattemessig bosatt i Norge i det første av disse årene. I det første året skal vedkommende lignedes som begrenset skattepliktig til Norge. Beregningsperioden for de forholdsmessige fradragene i dette året skal i regnes fra og med første oppholdsdag i riket. Skatteplikten som bosatt i det andre året inntreter 1. januar i dette året.

Hvis vedkommende oppholder seg mer enn 183 dager i riket i innflyttingsåret, regnes vedkommende som bosatt fra og med første oppholdsdag i Norge i dette året.

Det vises til utkast til skatteloven § 2–1 nytt annet ledd bokstav a.

2.6.1.3 *Ett eller flere opphold på mer enn 270 dager i løpet av enhver trettiseksmånedersperiode*

Gjeldende immigrasjonsbestemmelse er i praksis vanskelig å anvende i forhold til personer som tidligere har vært skattemessig bosatt i Norge og som ikke ønsker å reetablere skattemessig bosted her, men som likevel disponerer bolig, har næringsinteresser og regelmessige opphold i Norge.

I høringsnotatet ble det foreslått at en person skulle ha vesentlig tilknytning til riket dersom vedkommende disponerte bolig i riket og enten oppholdt seg her i mer enn ni uker i en tolv månedersperiode eller tidligere hadde vært bosatt i riket. Videre skulle en person også anses å ha vesentlig tilknytning til riket dersom vedkommendes ektefelle eller mindreårige barn var bosatt i riket.

Etter ny vurdering er departementet kommet til at det i forbindelse med innflytting, kan gi urimelige resultater å legge avgjørende vekt på bolig som tilknytningspunkt. Dette vil særlig være tilfelle hvis en person skaffer seg en bolig i et område som er regulert til hyttefelt, og dette området senere blir omregulert til boligfelt. En slik omregulering vil kunne medføre at en person blir skattemessig bosatt til tross for at vedkommendes øvrige tilknytning til Norge ikke har endret seg. Departementet forslår derfor at høringsutkastets forslag om krav

til bolig ikke opprettholdes. Å videreføre høringsutkastets to alternative vilkår uten et samtidig krav om boligtilknytning, dvs. mer enn ni ukers opphold i riket i løpet av en tolv månedersperiode eller tidligere skattemessig bosted her, vil da bli for strengt.

Etter departementets syn bør en person som regelmessig oppholder seg i Norge i lengre perioder, anses som skattemessig bosatt her, uavhengig av om vedkommende tidligere har vært skattemessig bosatt her. Regelen foreslås derfor endret til en bestemmelse som utelukkende bygger på opphold. Departementet foreslår at som bosatt i riket skal anses person som i en eller flere perioder oppholder seg i riket i mer enn 270 dager i løpet av en trettiseks månedersperiode. Med et tillatt opphold på gjennomsnittlig 90 dager pr år, har en tatt rimelig hensyn til at en person kan ha relativt lange ferieopphold i Norge uten skattemessige konsekvenser. Ved beregningen av antall dager skal alle hele eller deler av kalenderdøgn med opphold i Norge medregnes. Trettiseks månedersperioden skal regnes fra dato til dato. Tidspunktet for når det skattemessige bostedet etableres, fastsettes etter de samme prinsipper som ved 183 dagers regelen, se punkt 2.6.1.2.

Det vises til utkast til skatteloven § 2–1 nytt annet ledd bokstav b.

2.6.2 Opphør av skattemessig bosted i riket

2.6.2.1 Generelt om forslaget til utflyttingsbestemmelser

Om opphør av skattemessig bosted i riket ble det i høringsnotatet punkt 4.1.4 uttalt:

«Når det gjelder det materielle innhold av regelen om opphør av skattemessig bosted ved utflytting, er denne etter departementets oppfatning i hovedsak tilfredsstillende. Det er imidlertid ønskelig med en klarere regulering på dette punkt og det foreslås derfor at opphør av skattemessig bosted skal være betinget av at skattyter ikke lenger har *vesentlig tilknytning til riket.*»

Høringsinstansene var generelt positive til en klarere regulering av skattemessig utflytting (emigrasjon). *Skattedirektoratet* gir i sin høringsuttalelse uttrykk for at en lovfesting vil gjøre det enklere å informere skattyterne om hva som kreves for at skattemessig bosted i Norge opphører.

Med hensyn til emigrasjon forslår departementet enkelte endringer i forhold til høringsnotatet. I dette notatet ble det foreslått felles regler om inn- og utflytting. Vilkårene for opphør av skattemessig bosted i riket skulle utledes motsetningsvis av vilkårene for etablering av skattemessig bosted i ri-

ket. En person skulle anses emigrert når vedkommende ikke lenger hadde vesentlig tilknytning til riket.

Etter en ny vurdering har departementet kommet til at inn- og utflytting bør reguleres hver for seg. Slik departementet ser det, er de to situasjonene såpass ulike at ikke de bør reguleres gjennom en fellesregel.

I høringsnotatet ble det foreslått en annen løsning for utflytting enn for innflytting med hensyn til vektleggingen av de ulike tilknytningspunktene. Her ble det foreslått at bolig og opphold i Norge utover ni uker i en tolv månedersperiode (tretten uker for pensjonister) eller bolig og tidligere skattemessig bosted i Norge skulle medføre vesentlig tilknytning til Norge. Det å ha ektefelle eller mindreårige barn i Norge, skulle i seg selv medføre vesentlig tilknytning til riket. Tilknytningspunktene annen fast eiendom (enn bolig), andre eiendeler, økonomisk tilknytning, statsborgerskap og trygdemessige forhold skulle tillegges langt mindre vekt, men ville kunne forsterke en tilknytning som allerede var sterk.

Skattebetalerforeningen mener at forslaget legger for ensidig vekt på bolig som tilknytningspunkt. Det pekes på at departementet i høringsutkastet gir uttrykk for at vurderingstemaet skal være om vedkommende har en tilknytning til Norge som i styrke kan måles med tilknytningen som vanlige innbyggere i Norge har. På denne bakgrunn mener foreningen at bolig i seg selv ikke kan være et tilstrekkelig tilknytningspunkt. *Rederiforbundet* skriver at det bør legges mindre vekt på opphold i Norge for personer som har boligtilknytning, men få andre tilknytningspunkter. Slike personer bør ha en videre adgang til ferieopphold i riket. *Den norske Revisorforening* mener det er uheldig at det foreslås å legge så stor vekt på opphold i riket, all den tid dette er et kriterium som det er vanskelig å føre kontroll med. Etter foreningens syn er det fare for at ligningsmyndighetene vil legge uforholdsmessig stor vekt på opphold i forhold til andre tilknytningspunkter.

Etter departementets syn er det ikke urimelig at de tilknytningspunktene som klartest gir uttrykk for en fortsatt bostedsmessig tilknytning til Norge, også skal tillegges mest vekt i en utflyttingssituasjon. Langvarig opphold i Norge og fortsatt disposisjonsrett til bolig er momenter som nettopp tyder på at tilknytningen til Norge ikke er brutt. De andre tilknytningspunktene som foreslås i høringsnotatet gir ikke det samme uttrykk for en bostedsmessig tilknytning som bolig og opphold. Etter en fornyet vurdering har departementet kommet til at en bør legge vekt på færre tilknytningspunkter enn det

som var foreslått i høringsutkastet. Departementet foreslår derfor at opphold i riket og bolig er de eneste momentene som skal tas i betraktning i forbindelse med opphør av skattemessig bosted. Det foreslås at skattemessig bosted opphører for en person som tar fast opphold i utlandet og godtgjør at vedkommende eller hans nærstående verken eier, leier eller på annen måte disponerer bolig i Norge eller oppholder seg her i mer enn 61 dager i det inntektsåret vedkommende tar fast opphold i utlandet eller inntektsåret etter.

Det vises til utkast til skatteloven § 2–1 nytt tredje ledd bokstav a.

2.6.2.2 Nærmere om kravet til opphold

Det er en absolutt forutsetning for emigrasjon at en person flytter fra Norge og tar fast opphold i utlandet. En person skal derfor ikke anses som emigrert dersom vedkommende oppholder seg i Norge i den perioden vedkommende hevder å være i ferd med å flytte fra landet. Som opphold regnes ikke tilfeldige og kortvarige opphold i Norge som ikke indikerer bostedstilknytning, for eksempel feriebesøk. Etter gjeldende praksis kan en pensjonist oppholde seg i riket i inntil 3 måneder i enhver tolv månedersperiode i den første tiden etter utflyttingen. For andre enn pensjonister kan antall måneder/dager ikke angis helt konkret, men det tillatte oppholdet i Norge er uansett kortere enn 3 måneder.

Høringsnotatets forslag om lengden av det tillatte opphold i Norge i forbindelse med utflyttingen, var ni uker (63 dager) i en tolv månedersperiode. For pensjonister ble det foreslått at tretten uker (91 dager) i en tolv månedersperiode kunne tillates.

Departementet foreslår at lengden av det tillatte opphold i Norge i utflyttingsfasen ikke må overstige 61 dager. Ved beregningen av antall dager skal alle hele eller deler av kalenderdøgn med opphold i Norge medregnes.

Etter departementets syn bør grensen for hvor mye en person kan oppholde seg i riket mens vedkommende er i ferd med å emigrere, være lik for alle. Det foreslås derfor ingen særregler for pensjonister med hensyn til tillatt opphold i Norge i forbindelse med utflyttingen.

Det foreslås at inntektsåret skal utgjøre tidsperioden for beregningen av tillatte oppholdsdager i Norge. Beregningen kan foretas i utflyttingsåret, inntektsåret etter utflyttingsåret eller et senere inntektsår hvis betingelsene ikke er oppfylt verken i det angivelige utflyttingsåret eller året etter. I utflyttingsåret skal alt opphold i Norge medregnes, også oppholdstiden før utflyttingen.

Med hensyn til tidspunktet for opphør av det skattemessige bostedet, må betingelsen om tillatt

opphold i Norge ses i sammenheng med betingelsene om kravet til å oppgi disposisjonsretten til boligen og kravet om å ta fast opphold i utlandet. Hvis en person oppfyller disse tre betingelser innenfor samme inntektsår, faller skatteplikten bort fra det seneste av de to tidspunktene i dette året, hvor vedkommende oppgir disposisjonsretten til boligen eller tar fast opphold i utlandet. Oppfylles betingelsene i forskjellige inntektsår, faller det skattemessige bostedet bort på forskjellige tidspunkter, avhengig av i hvilken rekkefølge og hvilket inntektsår betingelsene oppfylles. Hvis vedkommende i et inntektsår både har tatt fast opphold i utlandet og oppgitt boligen, men ikke oppfyller kravet til tillatt opphold i Norge før i inntektsåret etter (eller et senere år), faller skatteplikten bort fra og med 1. januar i det året kravet til tillatt opphold i Norge oppfylles. Hvis en person i et inntektsår både har oppgitt boligen og oppfylt kravet til opphold i Norge, men ikke tar fast opphold i utlandet før i det neste inntektsåret etter, faller skatteplikten bort fra og med det tidspunkt i inntektsåret etter hvor vedkommende tar fast opphold i utlandet, forutsatt at vedkommende også i dette inntektsåret oppfyller kravet til tillatt opphold i Norge. Tilsvarende gjelder hvis vedkommende tar fast opphold i utlandet og oppfyller oppholdskravet i et inntektsår, men ikke oppgir boligen før i det neste inntektsåret (eller et senere inntektsår).

2.6.2.3 Nærmere om kravet til bolig

I høringsnotatet ble bolig foreslått definert som boenhet med innlagt helårs vann og avløp. Med boenheter skulle forstås

«alle enheter som etter alminnelig oppfatning kan brukes til boligformål hele året, som f.eks. eneboliger, rekkehus, tomannsboliger, leiligheter i blokk, bygård eller leilighetskompleks m.v. Enheter som funksjonelt kan likestilles med de nevnte, dvs. at den har innlagt vann og avløp og er egnet til helårsbruk, skal også anses som bolig i denne sammenheng, f.eks. en husbåt. Det at en boenhet er mobil, er ikke i seg selv diskvalifiserende for at enheten anses som bolig. Det avgjørende for om en mobil enhet kan anses som bolig i denne sammenheng, bør være hvorvidt den, i tillegg til å ha innlagt vann og avløp, etter alminnelig oppfatning er egnet til å tjene som fast bolig. Campingvogner av vanlig størrelse eller anleggsbrakker bør, etter departementets oppfatning, ikke anses som bolig i denne sammenheng.

Hotellrom og lignende som disponeres kortvarig og midlertidig faller i utgangspunkt utenfor det som etter alminnelig oppfatning kan karakteriseres som bolig. Departementet går

imidlertid inn for at også slike enheter kan anses som bolig, dersom bruken av dem fremstår som bruk av bolig.»

Med denne definisjonen vil hytter og leiligheter til fritidsbruk, samt boenheter som fremstår som en ren kapitalplassering, også anses som bolig. I høringsutkastet ble boligbegrepet avgrenset mot fritidsboliger. Det ble gjort unntak for boenhet som i henhold til en reguleringsplan ikke kan benyttes som helårsbolig. Det ble videre uttalt:

«I tillegg går departementet inn for at en eiendom som faktisk har vært brukt som fritidsbolig de siste fem år bør godtas som fritidsbolig i denne sammenheng. Dette forutsetter at fritidsboligen har vært et supplement til en hovedbolig i Norge og at den ikke har tjent som fast bolig for vedkommende.»

Skattedirektoratet slutter seg til departementets forslag til definisjon av bolig, men påpeker at en slik avgrensning mot fritidseiendom i noen tilfeller kan være problematisk og viser til at kommunal reguleringspraksis varierer. *Skattebetalerforeningen* mener at forslaget vil medføre at en person som regel vil være bosatt i riket på grunnlag av vesentlig tilknytning. Foreningen påpeker at en person som oppholder seg Norge, nødvendigvis må ha et sted å bo. Med forslagets definisjon av bolig, vil de fleste oppfylle kriteriet om å disponere bolig. Ved definisjonen av bolig bør det legges vekt på den faktiske bruk av boenheten. Etter det foreningen har erfart, gir offentligrettslige regler på langt nær et riktig bilde av hvordan en eiendom benyttes.

Departementet tar utgangspunkt i høringsutkastets definisjon av bolig. Det er imidlertid nødvendig med enkelte endringer for å unngå utilsiktede virkninger som ville følge av dette forslaget.

En boenhets status i forhold til planer og andre offentligrettslige regler kan endre seg i perioden etter at en person tar fast opphold i utlandet, for eksempel ved en omregulering fra hyttefelt til boligfelt. Dette vil kunne få betydning for hvorvidt vedkommende anses å disponere bolig i riket eller ikke, og vil særlig være aktuelt i forhold til den treårsregel departementet foreslår for personer som har vært bosatt i riket i ti år, se avsnitt 2.6.3. Etter departementets syn er det uheldig at en omregulering i den perioden en person er i ferd med å emigrere, skal få skattemessige konsekvenser. Det foreslås derfor at boenhets status i henhold til planer og andre offentligrettslige regler på det tidspunkt en person tar fast opphold i utlandet, skal legges til grunn for hele utflyttingsperioden.

I høringsnotatet ble det foreslått at en boenhet som de fem siste år før utflyttingen kun var benyt-

tet som fritidsbolig, ikke skulle anses som bolig. *Skattedirektoratet* viser til at det i enkelte tilfeller gjøres gjeldende at en boenhet verken utgjør bolig eller fritidsbolig, men en kapitalplassering. Etter høringsnotatets definisjon vil en boenhet som har karakter av å være en kapitalplassering, ikke omfattes av denne femårsregelen, idet den ofte ikke vil være benyttet som fritidsbolig. Etter en fornyet vurdering finner departementet at femårsregelen også bør omfatte visse boenheter som har karakter av kapitalplassering. Departementet foreslår at som bolig skal ikke regnes en boenhet som en person har anskaffet minst fem år før utflyttingen og som i denne perioden ikke har vært benyttet som persons egen eller hans nærstående bolig.

Departementet foreslår å opprettholde høringsnotatets reservasjon om at den boenheten som en person faktisk benytter som bolig, skal anses som vedkommendes bolig. Begrensningen får betydning for en boenhet som er benyttet som fast bolig, men som i henhold til reguleringsplan eller andre offentligrettslige planer ikke kan brukes slik. Det må i hvert enkelt tilfelle vurderes konkret om omfanget av bruken tilsier at boenheten reelt er benyttet som fast bolig. I forbindelse med utflytting kan en person uansett ikke oppholde seg i riket utover 61 dager i det inntektsåret vedkommende tar fast opphold i utlandet eller inntektsåret etter.

Skattedirektoratet ser det som ønskelig å få avklart om en leilighet eller annen bolig beliggende i et bystrøk, kan anses som fritidsbolig. Slike boenheter må vurderes etter den alminnelige definisjonen av bolig. Byleiligheter vil som regel ha innlagt helårs vann og avløp, og vil som oftest kunne benyttes som helårsbolig i henhold til reguleringsplan. Slike boenheter skal imidlertid ikke regnes som bolig, hvis de faktisk er benyttet som fritidseiendom de siste fem årene før utflyttingen. Hvis en byleilighet ikke er benyttet som fritidseiendom, skal den ikke anses som bolig hvis den ble anskaffet minst fem år før utflyttingen og den ikke har vært brukt som bolig for den personen som ønsker å emigrere eller hans nærstående på noe tidspunkt i denne perioden.

Departementet foreslår å lovfeste definisjonen av bolig. Det vises til utkast til skatteloven § 2–1 nytt sjette ledd.

2.6.2.4 Nærmere om kravet til å disponere bolig

Høringsutkastet omtalte hva som skulle ligge i å eie eller disponere en bolig.

«Det kreves videre at vedkommende person eier eller disponerer boenheten for at den skal an-

ses som bolig i denne sammenheng. Departementet legger til grunn at alt eierskap omfattes uansett om vedkommende eier boenheten alene eller sammen med andre eller eier den direkte eller indirekte, f.eks. gjennom et aksjeselskap. Der en person eier en boenhet sammen med andre eller indirekte, forutsettes det at eierskapet gir vedkommende rett til å bruke enheten til boligformål. F.eks. skal en aksjepost i et aksjeselskap som eier en boenhet, bare tillegges vekt dersom aksjeposten gir aksjonæren kontroll eller disposisjon over enheten. Der vedkommende eier en boenhet, vil det ikke spille noen rolle om han eller hun disponerer den. Når det gjelder disponering av boenhet, vil dette som hovedregel skje på rettslig grunnlag, f.eks. en leiekontrakt eller bruksrett. Når det gjelder faktisk disposisjon, foreslår departementet at dette skal kunne tas i betraktning dersom vedkommende har adgang til å bruke boenheten på en måte som tilsvarer den en eier eller leietaker har. Dette vil typisk kunne være tilfellet der vedkommendes tidligere bolig er overdratt til familie-medlemmer, f.eks. voksne barn, og vedkommende bruker den som sin egen når han eller hun er i Norge.

Departementet legger til grunn at det i forhold til det å eie eller disponere en bolig skal skje en identifikasjon mellom ektefeller og registrerte partnere, med mindre det godtgjøres at samlivet er brutt.»

Departementet forslår å lovfeste prinsippene i høringsutkastet gjennom en definisjon av å disponere bolig. Det vises til utkast til skatteloven § 2–1 nytt femte ledd.

2.6.2.5 Nærmere om hvem som er nærstående

Av hensyn til mulighetene for å omgå bestemmelsene, foreslår departementet å utvide kretsen av personer som skal identifiseres med den person som ønsker å emigrere til å omfatte personens nærstående. Med nærstående skal, i tillegg til ektefelle, også samboer og mindreårige barn omfattes. Som ektefelle regnes en registrert partner, jf. lov av 30. april 1993 nr. 40 om registrert partnerskap. Det vises til utkastet til skatteloven § 2–1 nytt fjerde ledd.

2.6.3 Opphør av bosted for personer som har vært bosatt i riket i mer enn ti år

2.6.3.1 Høringsutkastets forslag

Det ble i høringsnotatet foreslått at en person som hadde vært bosatt i riket i til sammen ti år før utflyttingen, selv måtte godtgjøre at vedkommende ikke hadde vesentlig tilknytning til riket de fire inntekt-

sårene etter at det skattemessige bostedet i Norge hadde falt bort, dvs. utreiseåret og de tre etterfølgende inntektsår. Hvis en person hadde godtgjort å ikke ha vesentlig tilknytning til riket, skulle vedkommende anses som skattemessig bosatt i utlandet, selv om fireårsperioden ikke var utløpt.

For å få dokumentert en persons emigrasjonshensikt, foreslo departementet en bestemmelse om selvangivelsesplikt i utflyttingsåret og de tre etterfølgende år.

2.6.3.2 Synspunkter fra høringsinstansene

Skattedirektoratet er enig i at det kan være hensiktsmessig med en særskilt fireårsregel for å føre kontroll med at vilkårene for opphør av bosted er oppfylt. Direktoratet mener at det bør vurderes om den særskilte fireårsregelen skal gjelde begge ektefeller, selv om bare den ene har bodd i Norge i mer enn ti år. Skattedirektoratet peker på at ordningen åpner for misbruk ved at en person kan være bosatt i et inntektsår, men ikke i et annet, og realisere eiendeler i de årene vedkommende ikke er bosatt. Direktoratet mener at den foreslåtte fireårsregelen harmonerer dårlig med bestemmelsen i skatteloven § 2–1 fjerde ledd annet punktum («fireårsregelen») hvor det ikke skjer noen prøving av skattyters tilknytningsspunkter til Norge utover kravet til opphold i utlandet.

Ligningsutvalget støtter forslaget om å pålegge skattyter en klar plikt til å sannsynliggjøre at vilkårene for utflytting er oppfylt. Etter utvalgets syn gir en slik bestemmelse skattemyndighetene mulighet til å vurdere skattyters tilknytning til riket over tid. Etter dagens regel blir dette ofte avgjort på det tidspunktet skattyteren melder flytting, noe som kan medføre at etterfølgende forhold ikke blir vurdert.

Skattebetalerforeningen gir uttrykk for at den foreslåtte bevisregel er urimelig streng, sett fra skattyters ståsted. Foreningen anfører at det virker unødvendig byråkratisk at en person som har brutt med Norge, skal måtte levere selvangivelse i tre år etter utflytting. I tillegg anføres at rutinene ved ligning i Norge ikke vil være gjennomførbare i forhold til personer som flytter til fjerntliggende områder, og at resultatet kan bli en rekke skjønnsligninger med tilhørende skattekrav som aldri vil kunne innføres.

Den norske revisorforeningen gir uttrykk for at den foreslåtte fireårsregel med tilhørende selvangivelsesplikt vil innebære en for stor grad av uforutsigbarhet for den enkelte skattyter. Etter foreningens syn bør det være tilstrekkelig å vurdere situasjonen i forbindelse med utflyttingen.

Advokatfirmaet Schjødt stiller seg uforstående

til hvorfor man skal dokumentere å ikke lenger ha vesentlig tilknytning til riket utover tidspunktet for utflytting. Fire år er uansett for lenge. Det stilles også spørsmål ved om manglende levering av selvangivelse skal medføre skjønnsligning.

Rederiforbundet gir uttrykk for at skatterettens bevisbyrderegler normalt er slik at ligningsmyndighetene må sannsynliggjøre at de materielle vilkår for skatteplikt foreligger. Omvendt bevisbyrde bør kun anvendes i tilfeller hvor skattyter selv er nærmest til å sannsynliggjøre at lovens krav for skatteplikt ikke foreligger. Forbundet er ikke enig med departementet i at den foreslåtte bestemmelse om bosted foranlediger en regel om omvendt bevisbyrde, og viser til at skattyter i medhold av ligningsloven kan pålegges å fremskaffe dokumenter og annen informasjon som har betydning for hans ligning og kontrollen av denne. Subsidiært anfører forbundet at dersom departementet går inn for å velte bevisbyrden over på skattyter, så bør den varslende forskriften inneholde regler for hva som skal anses som tilstrekkelig dokumentasjon for at skattyter skal sannsynliggjøre at han ikke lenger har vesentlig tilknytning til riket.

2.6.3.3 Departementets vurdering

Departementet anser det som svært viktig at det i tiden etter utflyttingen skal kunne kontrolleres om en person reelt emigrerer fra Norge. Etter en fornyet vurdering er departementet imidlertid kommet til at det i slike tilfeller kan være uheldig at unnlattelse av å levere selvangivelse medfører skjønnsligning. Selv om ligningsloven § 8–2 tredje ledd annet punktum åpner for at grunnlaget for ligningen kan settes lavere enn ved forutgående ligning, finner departementet at en slik ordning vil innebære en fare for fastsettelse av et stort antall skattekrav, selv om det er helt på det rene at en persons skattemessige bosted i Norge er bortfalt.

Etter gjeldende praksis er det anledning til å legge vekt på om en person i tiden etter utflyttingen innretter seg slik at vedkommende likevel må anses å ha til hensikt å forbli her. En etterfølgende bosettelse i Norge eller stadige opphold her av en viss varighet, er således en indikasjon på at personen i hele perioden har vært bosatt i Norge. På bakgrunn av høringsinstansenes innvendinger om den særlige selvangivelsesplikten i utreiseåret og de tre etterfølgende år for person bosatt i utlandet, foreslår departementet at en slik person skal anses skattemessig bosatt i Norge i denne perioden.

Også i andre europeiske stater er det lovgivning som, for å motvirke omgåelser, går langt i å anse en person som skattemessig bosatt en viss periode et-

ter at vedkommende har tatt fast opphold i utlandet. Det vises til omtalen av fremmed rett foran i kapittel 2.4.

Departementet foreslår at for en person som har vært bosatt i riket i minst ti år før utflyttingen, opphører det skattemessige bostedet i Norge etter utløpet av det tredje inntektsåret etter det inntektsåret vedkommende har tatt fast opphold i utlandet. I denne perioden må det godtgjøres at vedkommen- de ikke disponerer bolig i Norge eller oppholder seg her i mer enn 61 dager for hvert av de tre inntektsårene.

Det var ingen av høringsinstansene som hadde kommentarer til kravet om ti års opphold i riket. Departementet foreslår å opprettholde høringsutkastets forslag på dette punkt. Det foreslås at tiårsfristen skal løpe fra dato til dato. Det skal imidlertid ikke stilles krav om at en person må ha vært sammenhengende bosatt i Norge i ti år. For en person som ikke har vært sammenhengende bosatt, skal det telles hvor mange hele måneder vedkommende har vært bosatt her. Når det gjelder Skattedirektoratets innspill om at det bør vurderes om den særskilte fireårsregelen (i høringsutkastet) skal gjelde begge ektefeller, selv om bare den ene har bodd i Norge i mer enn ti år, kan departementet ikke se at det er noe stort behov for særlige regler om dette.

Som skattemessig bosatt i Norge i utreiseåret og tre etterfølgende år, vil en person ha plikt til å levere selvangivelse i Norge på lik linje med enhver annen bosatt person. De uheldige resultatene med hensyn til forskuddstrekk, selvangivelsesplikt og eventuell skjønnsligning og innkreving av utestående skattekrav som høringsinstansene påpekte i forhold til høringsutkastets forslag, vil dermed ikke oppstå.

Det vises til utkast til skatteloven § 2–1 nytt tredje ledd bokstav b.

2.6.4 Forholdet mellom internrettens regler og skatteavtalene

De internrettslige reglene om inn- og utflytting vil være av mindre betydning når en person enten kommer fra eller reiser til et land som Norge har skatteavtale med. I slike tilfeller vil skatteavtalens regler om bosted være avgjørende for hvor en person skal anses skattemessig bosatt.

Per 1. januar 2003 har Norge skatteavtaler som er i kraft med 78 stater. De fleste av Norges skatteavtaler bygger på OECDs mønsteravtale.

Skatteavtalens bestemmelser om bosted i mønsteravtalens artikkel 4 er sentrale. For det første er avtalenes virkeområde begrenset til å omfatte personer (dvs. fysiske og juridiske personer) som er bosatt i en eller begge de kontraherende stater

etter statenes interne rett. Videre er bosted etter avtalen viktig med sikte på å løse dobbeltbeskatning som følger av dobbelt bosted etter avtalelandenes interne rett, eller dobbeltbeskatning som følge av beskatning i både bostedsstat og kildestat.

Skatteavtalene bygger på prinsippet om at den ene eller den andre staten er bostedsstat eller kildestat. Skatteavtalene oppstiller et eget bostedsbegrep som innebærer at det bare er en av statene som i skatteavtalemessig sammenheng kan være bostedsstat.

Hovedregelen i artikkel 4 punkt 1 fastslår at en person etter skatteavtalen skal anses bosatt i den stat hvor vedkommende er skattepliktig som bosatt etter de interne reglene.

De fleste land har regler som innebærer at en person som flytter inn, blir skattemessig bosatt etter landets interne regler etter kort tid. Samtidig vil de fleste land ha regler som beholder en utflyttet person som bosatt, selv om vedkommende oppholder seg i utlandet. Dette medfører at en person ofte vil kunne bli internrettslig bosatt i to stater i forbindelse med flytting fra en stat til en annen.

Mønsteravtalens artikkel 4 punkt 2 inneholder bestemmelser som gir anvisning på hvilke momenter som skal tillegges vekt ved avgjørelsen av hvilken stat en person etter skatteavtalen skal være bosatt i, når det er på det rene at vedkommende er bosatt etter internretten i begge statene.

Forslaget til reglene om skattemessig inn- og utflytting må ses i sammenheng med bostedsreglene i det landet vedkommende flytter fra eller til, samt skatteavtalen mellom Norge og dette landet. I praksis vil en person som regelmessig oppholder seg i utlandet, men som ikke oppfyller kravene til emigrasjon fra Norge, fortsatt være skattemessig bosatt her. Samtidig vil vedkommende bli internrettslig bosatt i tilflyttingslandet. Skatteavtalen mellom Norge og tilflyttingslandet vil i et slikt tilfelle avgjøre hvilket land som skal anses som vedkommendes bostedsland etter skatteavtalen. Hvis en person oppholder seg mer i tilflyttingslandet enn i Norge, vil tilflyttingslandet ofte bli anset som skatteavtalemessig bostedsland. En tilsvarende situasjon vil kunne oppstå for en person som i realiteten bor i utlandet, men som på grunn av opphold i Norge anses skattemessig bosatt her etter norske interne regler. I dette tilfellet vil det annet land ofte anses som vedkommendes bostedsland etter skatteavtalen.

Konsekvensen av å være bosatt i Norge etter norsk internrett, men internrettslig og skatteavtalemessig bosatt i en annen stat, er at det landet hvor vedkommende er bosatt etter skatteavtalen, ofte vil ha en eksklusiv beskatningsrett til alle inntekter

som etter avtalen kan skattlegges i bostedsstaten. For eksempel vil pensjonen til en nordmann som oppholder seg i Spania, i et slikt tilfelle ikke kunne skattlegges i Norge, men bare i Spania.

Norge vil i et slikt tilfelle anses som kildestat i forhold til skatteavtalen. Norge vil da som regel kun ha rett til å beskatte inntekter med en særlig og nær tilknytning til Norge, f. eks. utbytte fra norske selskaper, næringsinntekt i Norge og inntekt fra fast eiendom i Norge. De inntektene som Norge kan skattlegge som kildestat, har Norge beskatningsretten til uavhengig av om de oppebæres av en person som er skattemessig bosatt i Norge eller skattemessig bosatt i utlandet. Personer som er internrettslig bosatt i Norge, har imidlertid den fordel at de får fulle rentefradrag, minstefradrag, personfradrag og fribeløp for toppskatten selv om de er skatteavtalemessig bosatt i en annen stat. Personer som etter norsk intern rett anses bosatt i utlandet, har kun begrenset eller ingen fradragsrett ved beskatningen i Norge.

Som internrettslig bosatt i Norge, vil vedkommende kunne beholde sin bolig her ved utflytting. Det vil også være mulig for vedkommende å oppholde seg i Norge betydelig lenger enn det som er mulig for en person som er i ferd med å emigrere eller en i utlandet bosatt person som ikke ønsker å bli bosatt her. Verken bolig i Norge eller lengre opphold i Norge er til hinder for at vedkommende kan være skatteavtalemessig bosatt i et annet land og ikke skattepliktig til Norge for annet enn inntekter som er stedbundne hit.

2.6.5 Skatteloven § 2–1 fjerde ledd annet punktum – fireårsregelen

Det vises til omtalen av gjeldende rett foran i avsnitt 2.2.3.2.

I forbindelse med forslaget til nye regler, er departementet av den oppfatning at fireårsregelen bør oppheves. Gjeldende emigrasjonsregel er skjønnsmessig og angir ikke hvilke betingelser som må være oppfylt, hvilket forhold det er mellom de momenter som skal tillegges vekt eller på hvilket tidspunkt det skal foretas en vurdering av de relevante momentene. Fireårsregelen har derfor fungert som en yttergrense for skatteplikten som bosatt i de tilfellene hvor en person faktisk har opphold seg sammenhengende i utlandet, eventuelt bare avbrutt av kortvarige opphold i Norge (vanlige ferier, tilfeldige opphold). De foreslåtte nye reglene vil klart angi når man har emigrert og ikke lenger er skattemessig bosatt. For personer som har vært bosatt i Norge i minst 10 år før utflyttingen, er det foreslått at de i tre år skal dokumentere at de har oppgitt sin

bostedsmessige tilknytning til Norge. Det er først når disse vilkårene er oppfylt at skatteplikten bortfaller. Det vil derfor være ulogisk å beholde en emigrasjonslignende regel som innebærer opphør av skatteplikt etter fire år, uten at det behøver å foreligge noen påviselig hensikt om å bryte den bostedsmessige tilknytning til Norge. Med innføringen av klare og firkantede regler for emigrasjon, foreligger det ikke lenger behov for en regel som prenumerer en emigrasjonslignende situasjon.

Etter opphevelsen av fireårsregelen i skattelovens § 2–1 fjerde ledd annet punktum har første punktum i bestemmelsen ikke lenger noen selvstendig betydning. Departementet foreslår derfor at § 2–1 fjerde ledd oppheves.

2.6.6 Nærmere om sjøfolk

Etter skatteloven § 2–1 femte ledd anses ikke en norsk sjømann som arbeider ombord på et norsk eller et utenlandsk skip som bosatt i Norge hvis vedkommende har tatt fast opphold i utlandet og godtgjør skatteplikt for hele hyreinntekten i oppholdsstaten.

Ved høringen i forbindelse med skatteloven § 2–1 åttende ledd (ny ettårsregel) understreket *Skattedirektoratet* behovet for en gjennomgang av bestemmelsen. Direktoratet uttalte at gjeldende lovgivning stiller altfor strenge krav til opphør av skatteplikt til Norge for sjøfolk. Dette gjelder særlig for sjøfolk som bosetter seg sammen med sin norske eller utenlandske familie i et land som ikke beskatter hyreinntekter. Slike personer vil etter dagens regel i prinsippet aldri kunne få godkjent opphør av skatteplikt til Norge.

I Ot.prp. nr. 50 (2001–2002) Ny ettårsregel ble det fra departementets side uttalt at en i forbindelse med en generell regel om skattefritak ved midlertidig arbeidsopphold i utlandet, fant det vanskelig å ta hensyn til de særlige forhold som gjør seg gjeldende for sjøfolk, blant annet fordi en måtte se på reglene i sammenheng med en gjennomgang av emigrasjonsreglene for sjøfolk. Det ble gjort særskilt unntak fra den nye ettårsregelen for sjømenn, jf. § 2–1 åttende ledd punkt f. Departementet uttalte imidlertid at en ville se nærmere på gjeldende emigrasjonsregel i skatteloven § 2–1 femte ledd.

I forbindelse med gjennomgangen av de generelle regler for skattemessig bosted har departementet kommet til at en bør foreslå å oppheve den spesielle emigrasjonsregelen for sjøfolk i skatteloven § 2–1 femte ledd. En kan ikke se at det lenger er behov for å opprettholde gjeldende strenge regel for denne yrkesgruppen.

Departementet foreslår at også det særskilte

unntaket for sjømenn i skatteloven § 2–1 åttende ledd punkt f oppheves. Det innebærer imidlertid ikke at sjøfolk automatisk omfattes av ettårsreglen. I denne bestemmelsen er det uttrykkelig fastsatt at ettårsreglen ikke kommer til anvendelse for personer med arbeidsopphold som hovedsakelig finner sted utenfor annen stats territorium. Dette vil i stor grad gjelde for sjøfolk som arbeider på skip som hovedsakelig går i fart utenfor andre staters territorium, dvs. i internasjonal fart.

2.6.7 Forholdet til svalbardskatteloven

I forbindelse med høringen peker *Justisdepartementet* på at de foreslåtte endringene vil kunne få betydning i forhold reglene om skatteplikt til Svalbard. Etter Justisdepartementets oppfatning bør en unngå at de nye reglene får utilsiktede virkninger i forhold til personer som er skattemessig bosatt på Svalbard.

Personer som er bosatt på Svalbard, skal svare skatt til Svalbard av hele sin formue og inntekt, med mindre annet følger av svalbardskatteloven, jf. svalbardskatteloven § 2–1 første ledd første punktum. Opphold av minst tolv måneders varighet regnes som bosettelse, jf. annet punktum.

Skattemessig bosted på Svalbard opphører hvis en person emigrerer fra Svalbard. Bosted på Svalbard kan også opphøre hvis en person tar midlertidig tar fast opphold utenfor Svalbard og blir skattepliktig som bosatt på fastlandet eller i fremmed stat.

Departementets forslag til nye bestemmelser om etablering av bosted i Norge vil kunne medføre raskere opphør av bosted på Svalbard ved midlertidig opphold på fastlandet. Departementet foreslår derfor det i bestemmelsen om at en person som i en eller flere perioder oppholder seg i riket i til sammen 270 dager i en trettiseksmånedersperiode skal anses som bosatt, ikke skal gjelde for personer som er skattemessig bosatt på Svalbard. Departementet kan ikke se at det foreligger tungtveiende grunner for å opprettholde regelen om at bosted på Svalbard først opphører ved seks måneders sammenhengende opphold på fastlandet. Dette innebærer at bosted på Svalbard, ved midlertidig opphold på fastlandet, opphører hvis en person i en eller flere perioder oppholder seg her i mer enn 183 dager i løpet av en tolv månedersperiode.

Det vises til utkast til skatteloven § 2–1 nytt annet ledd.

2.6.8 Forhåndslikning ved utflytting

2.6.8.1 Høringsutkastet

Skattyter som skal ta fast opphold i utlandet og som

ikke vil være skattepliktig til Norge etter skatteloven § 2–3 første ledd bokstavene a, b, e og f, jf. § 2–34, etter at vedkommende har emigrert fra Norge, skal senest fire uker før avreisen levere selvangivelse og kreve forhåndsligning, jf. ligningsloven § 4–7 nr. 6 første punktum. Midlertidig opphold i riket medfører ingen slik plikt, men en person som er skattepliktig til Norge i henhold til skatteloven § 2–3 første ledd bokstav d og annet ledd, kan sende selvangivelse og kreve forhåndsligning, jf. annet punktum.

Departementet foreslo i høringsutkastet å oppheve ordningen med forhåndsligning i forbindelse med opphør av skattemessig bosted i riket, jf. ligningsloven § 4–7 nr. 6 første punktum. Ordningen med forhåndsligning ved utflytting var etter departementets syn vanskelig å forene med forslaget om en særlig selvangivelsesplikt etter utflytting for personer som hadde vært bosatt her i mer enn ti år. Videre vil det sjelden foreligge tilstrekkelige opplysninger til å kunne ta stilling til om en person har oppfylt vilkårene for opphør av skattemessig bosted på det tidspunkt skattyter hevder seg utflyttet.

Det ble ikke foreslått endringer i adgangen til forhåndsligning for personer som er begrenset skattepliktig til Norge etter skatteloven 2–3 første ledd bokstav d og annet ledd, jf. ligningsloven.

2.6.8.2 Synspunkter fra høringsinstansene

Skattedirektoratet er enig i at ordningen med forhåndsligning av bosatte personer som tar fast opphold i utlandet, bør oppheves. Direktoratet ber imidlertid departementet om å vurdere å forlenge ligningskontorets frist for å fremme skattekravet overfor personer som er begrenset skattepliktig etter skatteloven § 2–3 første ledd bokstav d og annet ledd, jf. ligningsloven §§ 8–10 nr. 4.

Ligningsutvalget støtter departementets forslag for bosatte personer i sin høringsuttalelse, men understreker behovet for en ordning med forhåndsligning for personer som *ikke* er skattemessig bosatt.

Skattebetalerforeningen er i sin høringsuttalelse negativ til departementets forslag, og gir uttrykk for at også personer som har vært skattemessig bosatt i Norge bør ha mulighet til å levere selvangivelse og kreve forhåndsligning ved utflytting. Foreningen anfører at det er i forbindelse med selve utflyttingen at skattyter ønsker å foreta et endelig oppgjør med norske skattemyndigheter, og at det er på dette tidspunktet skattyter har sterkest foranledning til å opplyse om hvilke tilknytningspunkter vedkommende ønsker å beholde til Norge etter utflyttingen. Ligningsmyndighetene har uansett ad-

gang til å ta opp saken på et senere tidspunkt, dersom det viser seg at skattyter har gitt uriktige eller ufullstendige opplysninger.

Rederiforbundet er av den oppfatning at skattytere som flytter fra Norge, kan ha behov for å få vurdert sin skattemessige status til Norge på utflyttingstidspunktet.

2.6.8.3 Departementets vurdering og forslag

Ordningen med forhåndsligning for bosatte personer er vanskelig å forene med de foreslåtte bestemmelsene som innebærer at betingelsene for opphør av bosted alltid skal vurderes etter utløpet av inntektsåret. Det vil derfor ikke være behov for en ordning med forhåndsligning for bosatte personer. Departementet mener at ordningen med forhåndsligning for bosatte personer bør opphøre og foreslår at ligningslovens § 4–7 nr. 6 første punktum oppheves.

Det antas at en opphevelse av ordningen med forhåndsligning ved utflytting vil medføre færre krav om forhåndsligning. Departementet vil i denne omgang derfor ikke foreslå å forlenge fireukersfristen i ligningslovens § 8–10 nr. 4.

Det vises til utkast til ligningsloven §§ 4–7 nytt nr. 6.

2.6.9 Folkeregisterlovens bestemmelser

2.6.9.1 Høringsnotatet

Da lov av 16. januar 1970 nr. 1 om folkeregistrering (folkeregistreringsloven) ble vedtatt, sluttet Stortinget seg til en målsetting om at vilkårene for inn- og utflytting i skatteloven og folkeregistreringsloven, så langt som mulig skulle være sammenfallende. I høringsnotatet av 30. august 2001 uttalte departementet at en ville anmode Skattedirektoratet om å endre forskriften av 4. mars 1994 om folkeregistrering i tråd med de endringer som vedtas i skattelovens bostedsbestemmelser. *Skattedirektoratet* gir i sin høringsuttalelse uttrykk for at det vil være kontrollmessige problemer med en 183-dagers regel også i forhold til folkeregisterloven. *NORME* gir uttrykk for at de to regelverk i større grad enn i dag bør harmoniseres.

2.6.9.2 Departementets vurdering

Skattelovens og folkeregisterlovens bostedsbestemmelser har ulike formål og håndheves av ulike myndigheter. Dette kan medføre at bestemmelser med identisk ordlyd fortolkes og praktiseres ulikt. Departementet har etter en ny vurdering kommet til at de to regelsettene ikke bør harmoniseres. Departementet vil i denne sammenheng ikke foreslå

endringer i forskriften av 4. mars 1994 om folkeregistrering.

2.7 Økonomiske og administrative konsekvenser

2.7.1 Økonomiske konsekvenser

De nye reglene om skattemessig bosted vil medføre at noen flere personer blir omfattet av skatteplikt til riket ved inn- og utflytting enn det som følger av gjeldende regler. Provenykonsekvensene av dette er usikre, men antas ikke å bli betydelige.

2.7.2 Administrative konsekvenser

I forhold til gjeldende regler er betingelsene for skattemessig bosted ved inn- og utflytting i de nye reglene langt klarere angitt. Dette forventes å medføre at reglene materielt sett blir mindre ressurskrevende for ligningsmyndighetene å praktisere. Både inn- og utflyttingsreglene inneholder dessuten flere elementer som har til formål å forenkle de ligningsadministrative rutineene ved inn- og utflytting.

2.8 Ikrafttredelse

Det foreslås at reglene skal ha virkning fra og med inntektsåret 2004 og at gjeldende bestemmelser

oppheves med virkning fra samme tidspunkt. Ved innflytting innebærer beregningen av tidsfristen i skatteloven § 2–1 annet ledd bokstav a, som fastsetter at en person som oppholder seg i riket til sammen mer enn 183 dager i en tolv månedersperiode skal anses som bosatt fra det tidspunkt betingelsen for bosettelse er oppfylt, at en må ta med i beregningen det oppholdet som har funnet sted i 2003. En person vil imidlertid bare bli ansett som bosatt fra og med inntektsåret 2004. Etter gjeldende regel vil en person som har et opphold i riket av minst seks måneders varighet, bli ansett som bosatt fra det tidspunkt vedkommende tok opphold. For å fastslå om vedkommende i henhold til denne bestemmelse skal anses som bosatt med virkning for inntektsåret 2003, må en ta i betraktning den delen av oppholdet som finner sted i 2004.

Når det gjelder bestemmelsen i skatteloven § 2–1 annet ledd bokstav b, som fastsetter at bosted skal anses å foreligge fra det tidspunkt en person har oppholdt seg i riket i mer enn 270 dager i en trettiseks månedersperiode, skal det ikke tas i betraktning opphold i Norge i 2003.

For utflytting får bestemmelsen i skatteloven § 2–1 tredje ledd virkning fra og med inntektsåret 2004.

3 Omtale av ny praksis for skatte- og avgiftsmyndighetenes formidling av opplysninger om mistenkelige forhold til politi- og påtalemyndighet

3.1 Innledning

Skatte- og avgiftsmyndighetene er undergitt taushetsplikt mht. mottatte opplysninger om skatte- og avgiftspliktiges økonomiske, bedriftsmessige eller personlige forhold. For ligningsmyndighetene reguleres taushetsplikten uttømmende av ligningsloven § 3–13. Taushetsplikten gjelder overfor uvedkommende, med de unntak som følger av lovbestemmelsens nr. 2, 3, 5 og 6. For avgiftsmyndighetene på merverdiavgiftsområdet reguleres taushetsplikten av merverdiavgiftsloven § 7, med utfyllende regler i forvaltningsloven, jf. forvaltningsloven § 13 første ledd.

Ligningsmyndighetens adgang til å gi opplysninger til politi- og påtalemyndighet ved mistanke om straffbare forhold reguleres av ligningsloven § 3–13 nr 2 bokstav f. Ligningsmyndighetenes taushetsplikt er ikke til hinder for at opplysninger gis:

«til politi eller påtalemyndighet til bruk i straffesak. Gjelder straffesaken overtredelse av bestemmelser utenfor skatteetatens forvaltningsområde, kan opplysninger bare gis når det foreligger skjellig grunn til mistanke om overtredelse som kan medføre høyere straff enn fengsel i 6 måneder. Opplysningene om brutto- og nettoinntekt, bruttoformue og gjeld kan gis til bruk under utmåling av straff eller erstatning i straffesaken. Ligningskontorene, unntatt Oslo ligningskontor og sentralskattekontor, kan ikke gi opplysninger etter annet punktum til politi eller påtalemyndighet uten samtykke fra overordnet ligningsmyndighet.»

I forarbeidene til bestemmelsen, se Ot.prp.nr.21 (1991–1992) side 4, er det definert hva som i denne sammenheng skal regnes som skatteetatens eget forvaltningsområde:

«Første punktum gjelder ubeskåret ved straffesaker på skatteetatens eget forvaltningsområde, det vil si i første rekke straffesaker om skatte- og avgiftsunndragelse m.v. etter ligningsloven, folketrygdloven, merverdiavgiftsloven og investeringsavgiftsloven.»

Også regnskapsovertredelser av betydning for

skattekontroller må sies å ligge innenfor skatteetatens forvaltningsområde.

Skatte- og avgiftsmyndighetene sitter ofte på opplysningsmateriale som gir klare mistanker om grove ulovligheter på ulike, ikke-skattemessige områder, f.eks. smugling, bedrageri, underslag, utpressing, hvitvasking osv. Etter gjeldende praksis gis opplysninger om mulige straffbare forhold *utenfor* skattemyndighetenes forvaltningsområde til politi- og påtalemyndighet kun etter konkret forespørsel fra disse. Dette har sin bakgrunn i tidligere merknader fra Stortingets finanskomité, jf. nedenfor.

3.2 Departementets vurdering og begrunnelse for å endre praksis

Departementet ser behov for at politi- og påtalemyndighet i større grad enn tidligere får tilgang til opplysningsmateriale om mistenkelige forhold utenfor skatte- og avgiftsmyndighetenes forvaltningsområde. Skatte- og avgiftsmyndighetene bør kunne innrapportere forhold av en viss grovhet til politi- og påtalemyndighet uten forutgående forespørsel fra dem. Departementet ser det videre som ønskelig at underretning til politi eller påtalemyndighet ikke bare er tillatt, men også er pålagt som en tjenesteplikt for ansatte i skatte- og avgiftsetaten i de mer alvorlige tilfeller.

Etter ligningsloven § 3–13 nr 2 bokstav f kan opplysninger om mistenkelige forhold utenfor ligningsmyndighetenes forvaltningsområde overleveres politi- og påtalemyndighet når det foreligger skjellig grunn til mistanke om overtredelse som kan medføre høyere straff enn fengsel i 6 måneder, og etter at fylkesskattekontoret har godkjent overleveringen. Bestemmelsens ordlyd er m.a.o. ikke til hinder for at opplysningene gis uten at det foreligger en konkret forespørsel.

I forbindelse med endring av § 3–13 i 1992 uttalte Stortingets finanskomité følgende om dette tema: «*at informasjon berre vert gjeven i enkeltsaker etter konkret spurnad*», jf. Innst.O.nr. 46 (1991–1992)

side 17. Begrensningen fra finanskomiteens side fremtrer som en anvisning om forsiktig praktisering av lovens unntak fra taushetsplikten. Lovens generelle ramme for unntaket fra taushetsplikten er imidlertid ikke innskrenket ved denne anvisning. Departementet er kommet til at praksis bør legges om innenfor lovens ordlyd, slik at forutgående konkret forespørsel fra politi- og påtalemyndighet ikke kreves. For særlig alvorlige tilfeller legges også opp til en administrativ instruks om plikt til å varsle politi- og påtalemyndighet. Bl.a. på grunn av den nevnte komitémerknaden har departementet funnet det riktig å redegjøre for omleggingen i denne proposisjonen.

Hovedbegrunnelsen for omlegging av praksis er at kravet om forutgående forespørsel fra politi- eller påtalemyndighet i dag fremtrer som en uheldig begrensning av samarbeidsmulighetene mellom skattemyndighetene og de straffehåndhevende organer, og ikke kan anses nødvendig av hensyn til skattyternes personvern.

Skattemyndighetene samler inn et meget omfattende opplysningsmateriale om skattyternes økonomiske forhold, og om de økonomiske forbindelser mellom skattyterne. I enkelte tilfeller gir dette opplysningsmateriale meget klare mistanker om grove ulovligheter på ulike, ikke-skattemessige områder, f.eks. smugling, bedrageri, underslag, utpressing, hvitvasking osv. Politi og påtalemyndighet vil ha god nytte av opplysningsmateriale om slike mistenkelige forhold. Dette kan effektivisere straffehåndhevelsen og skape et smidigere samarbeidsforhold mellom forvaltningen og de straffehåndhevende myndigheter. Ikke minst i saker om økonomisk kriminalitet vil et slikt samarbeid være en vesentlig faktor i håndhevelsen.

For politi- og påtalemyndighet vil det være tilfeldig om de på annet grunnlag kan starte en straffesak som foranlediger forespørsel til skattemyndighetene om supplerende informasjon. Det bør ikke være slik at skattemyndighetene er avskåret fra å kunne levere politiet bevis for grove lovbrudd, bare fordi politiet selv ikke har tilstrekkelig grunnlagsinformasjon til å kunne stille de rette spørsmål om disse bevisene. En slik hindring kan til dels oppfattes som uheldig for det personale som sitter på slike bevis. Departementet har merket seg den misnøye som dagens ordning skaper blant skatterevisorer og andre, og har stor forståelse for denne misnøyen.

En adgang for skattemyndighetene til å kunne overlevere opplysninger av eget tiltak vil også overflødiggjøre evt. bruk av uspesifiserte tips til politiet om at det kan være noe strafferettslig interessant å spørre skattemyndighetene om. En bør unngå tvil

om hvor langt slike tips i seg selv er forenlige med taushetsplikten.

Hensynet til skattyterne tilsier at innsamlede ligningsopplysninger behandles fortrolig, og ikke blir spredd unødig. Men hensynet tilsier ikke at skattyterne skal være beskyttet mot politiettersforskning av mistenkelige tilfeller av en viss grovhet. Dette gjelder også om politi- og påtalemyndighet ikke på egen hånd er klar over mistanken, og derfor ikke har foranledning til selv å rette forespørsel til skattemyndighetene om mistanketemaet. Departementet kan ikke se vektige grunner mot at skattemyndighetene også av eget tiltak skal kunne overlevere opplysninger om klart mistenkelige, grovere forhold. De øvrige deler av regimet for unntak fra taushetsplikt (krav til skjellig grunn til mistanke, krav til minste strafferamme og krav til kanalisering gjennom fylkesskattekontoret) sikrer at en slik overleveringsadgang ikke misbrukes.

Politi- og påtalemyndighet har for øvrig selv et regime for fortrolig behandling av straffesaksopplysninger. Dette regime må anses tilstrekkelig som personvern etter at etterforskning av en skattyter evt. er igangsatt på grunnlag av de overleverte opplysninger fra skattemyndighetene.

Som begrunnelse for en streng taushetsplikt hos skatte- og avgiftsmyndighetene anføres ofte at de skatte- og avgiftspliktige lettere gir fullstendige opplysninger om sine økonomiske forhold *til* disse myndighetene, når avgiverne vet at opplysningene ikke blir brakt videre. Dette hensynet er relevant som en del av den generelle begrunnelse for taushetsplikten. Men hensynet kan ikke stenge for unntak fra taushetsplikten på det område som denne saken gjelder. Snarere bør det være slik at skattemyndighetenes arkiv *ikke* oppfattes som et trygt oppbevaringssted for opplysninger som kan utgjøre bevis i grovere kriminalsaker. Det bør ikke være av betydning om slike opplysninger er aktivt brukt av skattyteren i sine forklaringer til skattemyndighetene (for eksempel ved å begrunne skattefrihet for en inntekt ved å angi at den er vunnet ved en konkret forbrytelse), eller om opplysningene bare inngår som mer passive elementer i det samlede informasjonstilfang til skattemyndighetene, evt. avdekkes ved bokettersyn, eller først fremgår ved sammenholding av opplysninger fra flere kilder. Det kan heller ikke være av betydning om opplysningene opprinnelig stammer fra den mistenkte skattyter selv eller fra andre skattytere eller tredjemenn. I alle disse situasjoner bør skattemyndighetene kunne prioritere hensynet til effektiv strafforfølgning fremfor hensynet til å bevare taushet også overfor politiet om de aktuelle opplysninger. At skattyterne er kjent med denne strafferettslige oppdagelsesrisi-

ko og innretter seg etter den, anser departementet ikke som noen ulempe.

Før ligningsopplysninger gis til politi- og påtalemyndighet må ligningsmyndighetene foreta en selvstendig vurdering av om vilkårene i ligningsloven § 3–13 nr 2 bokstav f annet punktum er oppfylt. Opplysninger kan kun gis når det foreligger skjellig grunn til mistanke om en overtredelse som kan medføre høyere straff enn fengsel i 6 måneder. Ligningsmyndighetene må tolke og anvende begrepet «skjellig grunn til mistanke» på samme måte som etter straffeprosessloven, hvor begrepet blir benyttet bl.a. i § 171 om pågrep og § 192 om ransaking. Ved anvendelse av begrepet her er det lagt til grunn at det kreves sannsynlighetsovervekt, men ikke kvalifisert sannsynlighetsovervekt for at vilkåret skal anses oppfylt.

Dersom ligningsmyndighetene finner at vilkårene for å gi opplysninger er oppfylt, må det i tillegg foretas en konkret vurdering av hvilke opplysninger som vil være relevante for etterforskningen av forholdet. Eventuell overskuddsinformasjon, dvs. informasjon som klart er uten betydning for vurderingen av det straffbare forhold mistanken gjelder, må lukes bort før oversendelse til politi- og påtalemyndighet, hvor dette er praktisk mulig.

Når vilkårene i ligningsloven § 3–13 nr 2 bokstav f annet punktum er oppfylt vil forvaltningens taushetsplikt ikke være til hinder for opplysningsformidling til politi- og påtalemyndighet. Det vil bero på etatens nøkterne skjønn og gjeldende retningslinjer på området om opplysninger bør gis i disse tilfellene. Det er gitt regler om betryggende saksbehandling, bl.a. om krav til overordnet beslutning eller samtykke, og til skriftlighet.

Adgangen til å underrette politi- og påtalemyndighet ved mistanke om straffbare handlinger utenfor skatteetatens forvaltningsområde bør ikke være snevrere for avgiftsmyndighetene enn for ligningsmyndighetene. Disse to forvaltningsområdene i skatteetaten er nært beslektet, og de samme hensyn som taler for en liberalisering av praksis på ligningsområdet gjør seg derfor også gjeldende på avgiftsområdet.

I de tilfeller hvor det foreligger særlig sterk mistanke om svært alvorlige forhold, instruksfestes en tjenesteplikt for den enkelte tjenestemann til å orientere sin nærmeste overordnede med sikte på at politi- og påtalemyndighet blir underrettet. Et utgangspunkt vil her være at forhold som antas å kunne lede til ubetinget fengselsstraff som regel bør anses meldepliktig for etatens tjenestemenn. Instruksen fastsettes av Skattedirektoratet. I tvilstilfeller vil etaten kunne drøfte med politiet eller påtalemyndighet om tilfellets grovhet tilsier formell overlevering av opplysninger.

Ut fra rent praktiske hensyn kan det fortone seg noe tungvint å regulere skatteetatens opplysningsrutiner overfor politi- og påtalemyndighet så sammensatt og detaljert som det nå legges opp til for mistenkelige tilfeller utenfor etatens forvaltningsområde. Avhengig av overtredelsens strafferamme og grovhet må etaten forholde seg til både fortsatt taushetsplikt (ved strafferamme inntil 6 måneders fengsel), opplysningsrett (ved høyere strafferamme, men ikke så grovt forhold at opplysningsplikt inntreter), og opplysningsplikt (ved forhold hvor ubetinget fengselsstraff antas å kunne bli aktuelt). Men alternativet til en slik mer inngående regulering ville være å overlate praksis til et friere skjønn i etaten. Det er ikke tilrådelig på et så sensitivt område som dette dreier seg om. Departementet anser det viktig at denne reguleringen er forankret i lovgivningen og i instruks fra overordnet myndighet, med sikte på likebehandling og en balansering av hensynet til konfidensialitet og personvern på den ene side, og hensynet til effektiv strafforfølgning på den annen side. Med de særlige saksbehandlingsregler som gjelder for etatens avgjørelser om overlevering av opplysninger til politi- og påtalemyndighet, antar departementet at etaten vil kunne etterleve et slikt sammensatt og overordnet regelverk på en god måte.

Departementet legger til grunn at den opplysningsordningen som nå etableres, ikke er i strid med Den europeiske menneskerettskonvensjonens artikkel 8 om beskyttelse av og respekt for privat- og familieliv. Det eventuelle inngrep en slik opplysningsadgang representerer for den skatte- og avgiftspliktige anses fullt forsvarlig ut fra samfunnets behov for en slik opplysningsadgang. Spørsmålet synes imidlertid ikke direkte å ha vært prøvd for Den europeiske menneskerettsdomstolen, og det kan derfor ikke vises til rettspraksis på området.

Finansdepartementet sendte 8. oktober 2002 utkast til lov om forebyggende tiltak mot hvitvasking av utbytte og finansiering av terrorisme på høring. Utkastet gjelder lovregler som skal gjennomføre europaparlaments- og rådsdirektiv 2001/97 EF om forebyggende tiltak mot hvitvasking av penger. Utkastet innebærer en utvidelse av den personkretsen som vil omfattes av hvitvaskingsregelverket, ved at bl.a. privatpraktiserende advokater, revisorer og eiendomsmeglere under bestemte forhold vil få plikt til å oversende opplysninger til ØKO-KRIM. Den nye opplysningsordningen for skatteetaten vil henge godt sammen med dette.

Den foreslåtte praksisendring iverksettes ved at Skattedirektoratet fastsetter nærmere retningslinjer for etatens praktisering i henhold til skissen ovenfor.

4 Oppretting av lovtekst

4.1 Ligningsloven § 10–7

Det følger av ligningsloven § 10–7 nr. 1 første punktum at fylkesskattekontorene – i Oslo ligningskontoret – på visse vilkår kan pålegge oppdragsgiver som ikke har oppfylt sin opplysningsplikt etter § 6–10 nr. 1–3 ansvar for forfalt men ikke innbetalt skatt, arbeidsgiveravgift og forskuddstrekk fra en oppdragstaker. Ligningsloven § 10–7 nr. 1 annet punktum hjemler adgang til å delegere dette ansvaret til annen ligningsmyndighet enn nevnt i første punktum.

Ligningsloven § 10–7 nr. 1 første punktum ble endret ved lov 20. desember 1993 nr. 136. Oppdragsgiver ble da i tillegg til ansvar for forfalt, men ikke innbetalt skatt, pålagt ansvar for manglende betaling av oppdragstakers forskuddstrekk og oppdragstakers plikt til å svare arbeidsgiveravgift for sine arbeidstakere. Det vises til Ot.prp. nr. 17 (1993–94) side 18 pkt. 2.4.4 og Innst. O. nr. 15 (1993–94) side 18 pkt. 3.4.3.

Ved innføringen av denne endringen i ligningsloven § 10–7 nr. 1 første punktum ble det ved en inkurie ikke foretatt tilsvarende endring i delegasjonsbestemmelsen i § 10–7 nr. 1 siste setning. Finansdepartementet foreslår derfor at delegasjonsbestemmelsen i § 10–7 nr. 1 siste setning endres på dette punktet. Samtidig foreslås også å endre overskriften til paragrafen slik at det fremgår at paragrafen også gjelder oppdragsgivers ansvar for arbeidsgiveravgift og forskuddstrekk. Det vises til utkast til endring av ligningsloven § 10–7 nr. 1 første punktum. Departementet foreslår at endringene trer i kraft straks.

4.2 Regnskapsloven § 2–2 og skatteloven § 14–40

Investeringsavgiftsloven ble opphevet ved lov 21. desember 2000 nr. 114. Opphevelsen hadde virkning fra 1. oktober 2002. Opphevelsen av investeringsavgiftsloven gjør det nødvendig å foreta tekniske endringer i to bestemmelser i regnskapsloven og skatteloven.

Lov 17. juli 1998 nr. 56 om årsregnskap m.v (regnskapsloven) § 2–2 inneholder krav til regn-

skapssystemet. Regnskapsloven § 2–2 siste ledd angir hvordan utgående og inngående merverdiavgift og investeringsavgift skal spesifiseres for hvert regnskapsår. Som følge av opphevelsen av investeringsavgiftsloven, foreslår departementet at benevnningen av investeringsavgift i § 2–2 siste ledd fjernes. Dette forslaget til lovendring er kun av teknisk karakter.

Lov 26. mars 1999 nr. 14 om skatt av formue og inntekt (skatteloven) § 14–40 angir hvilke driftsmidler som kan saldoavskrives. Etter skatteloven § 14–40 første ledd bokstav a første punktum kan varige og betydelige driftsmidler saldoavskrives. Hva som regnes som et betydelig driftsmiddel er angitt i § 14–40 første ledd bokstav a tredje punktum. Etter denne bestemmelsen regnes et driftsmiddel som betydelig når kostpris er kroner 15 000 eller høyere, inkludert investeringsavgift eller merverdiavgift.

Som følge av at investeringsavgiftsloven er opphevet, foreslår departementet at benevnelsen av investeringsavgiften i skatteloven § 14–40 første ledd bokstav a tredje punktum fjernes. Dette forslaget til lovendring er kun av teknisk karakter.

Bortfallet av investeringsavgiften skal ikke føre til noen endret rettstilstand for næringsdrivende med rett til fradrag for merverdiavgift når det gjelder beregning av kostpris i skatteloven § 14–40 første ledd bokstav a tredje punktum. For en næringsdrivende med rett til fradrag for merverdiavgift skal kostpris etter denne bestemmelsen som tidligere være uten merverdiavgift. For å gjøre bestemmelsen tydelig etter at benevnelsen av investeringsavgiften fjernes, foreslår departementet derfor at den gis den tilføyelse at merverdiavgiften skal inkluderes i kostprisen dersom det ikke foreligger fradragsrett. Heller ikke denne endringen innebærer noen materiell endring.

Departementet viser til forslag om endringer i lov 17. juli 1998 nr. 56 om årsregnskap m.v (regnskapsloven) og i lov 26. mars 1999 nr. 14 om skatt av formue og inntekt (skatteloven). Det foreslås at endringene trer i kraft straks.

4.3 Skatteloven § 5–15 første ledd bokstav b

Skatteloven § 5–15 gir anvisning på inntekter som skal være skattefrie. Paragrafens første ledd bokstav b lyder:

- «følgende ytelser etter lov om tiltak til å fremme sysselsetting kapittel III:
- tilskudd under opplæring med sikte på høvelig arbeid
 - tilskudd i forbindelse med yrkesrettet attføring.»

Ordlyden i første alternativ her tilsvarer ordlyden i den tidligere forskriften av 4.12.1990 nr. 948 om tilskudd under opplæring med sikte på høvelig arbeid. Ny forskrift om arbeidsmarkedstiltak ble vedtatt 20. desember 2001 og trådte i kraft 1. januar 2002. Etter dette er ordlyden i skatteloven § 5–15 første ledd bokstav b blitt for snever i forhold til hvilke tiltak som gir rett til tilskudd til livsopphold mv. etter arbeidsmarkedsforskriften. «Opplæring» er i henhold til den nye forskriften bare ett av flere aktuelle arbeidsmarkedstiltak.

For at arbeidssøkerne skal få skattefritak for tilskudd til livsopphold mv. i samme utstrekning som tidligere, må første strekpunkt i § 5–15 første ledd bokstav b utvides til å dekke også andre former for deltakelse i arbeidsmarkedstiltak enn bare opplæring med sikte på høvelig arbeid.

Departementet foreslår derfor at ordlyden i første strekpunkt i skatteloven § 5–15 første ledd bokstav b endres slik at det ikke skal være noe vilkår at vedkommende deltar i opplæring med sikte på høvelig arbeid. Etter dette vil det være tilstrekkelig for å kunne motta tilskudd til livsopphold skattefritt at vedkommende deltar i arbeidsmarkedstiltak.

Endringen er bare en tilpasning til ordlyden i den nye arbeidsmarkedstiltaksforskriften, og innebærer ingen realitetsendring i forhold til praksis.

Departementet foreslår at endringen trer i kraft straks med virkning fra og med inntektsåret 2002.

4.4 Skatteloven § 6–80

I skatteloven § 6–80 første ledd første punktum heter det:

«Skattyter som forsørger barn som det ikke kan kreves barnetrygd eller forsørgerfradrag for, foreldre eller personer som tilhører samme husstand som skattyter, gis et særfradrag i alminnelig inntekt når det vil være urimelig å la for-

sørgelsen være uten virkning ved skattlegging av forsørgeren.»

Ved lov 15. desember 2000 nr. 95 ble bestemmelsen om forsørgerfradrag i skatteloven § 16–1 opphevet med virkning fra og med inntektsåret 2001. Det foreligger derfor fra og med 2001 ikke grunnlag for å opprettholde henvisningen fra § 6–80 første ledd til bestemmelsen om forsørgerfradrag i skatteloven.

Departementet foreslår derfor at en endrer ordlyden i skatteloven § 6–80 første ledd, slik at henvisningen til «barn som det kan kreves forsørgerfradrag for» fjernes. Departementet presiserer at lovendringen ikke innebærer noen materiell endring, men bare er en oppretting av redaksjonell art.

Det vises til forslag til endring av skatteloven § 6–80. Endringen foreslås tre i kraft straks med virkning fra og med inntektsåret 2003.

4.5 Skatteloven § 17–10 fjerde ledd

Skatteloven § 17–10 fjerde ledd regulerer hvilke beløp som ikke skal tas i betraktning ved anvendelsen av skatteloven § 17–10 og 17–11 (80-prosent regelen). Bokstav a lyder «skattetillegg etter §§ 16–1 og 16–2». Henvisningen til § 16–1 er feilskrift for § 16–11 som er opphevet i sin helhet, sist ved lov 21. desember 2001 nr. 112. Paragraf 16–2 finnes ikke i skatteloven. Departementet foreslår derfor at bokstav a oppheves og at bokstav b – d blir bokstav a-c. Departementet foreslår at endringen trer i kraft straks med virkning fra og med inntektsåret 2003.

4.6 Skatteloven § 18–5 fjerde ledd siste punktum

Ved lov 21. desember 2001 nr. 112 ble skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14 § 14–41 første ledd endret, slik at anlegg for overføring og distribusjon av elektrisk kraft og elektroteknisk utrustning i kraftforetak ble skilt ut i egen saldogruppe g. Bestemmelsen ble lydende:

«(1) Driftsmidler som avskrives etter § 14–40, inndeles i følgende saldogrupper:

- a. kontormaskiner o.l.
- b. ervervet forretningsverdi
- c. vogntog, lastebiler, busser, varebiler, drosjebiler og kjøretøy for transport av funksjonshemmede
- d. personbiler, traktorer, maskiner, redskap, instrumenter, inventar m.v.
- e. skip, fartøyer, rigger m.v.

- f. fly og helikopter
- g. anlegg for overføring og distribusjon av elektrisk kraft og elektroteknisk utrustning i kraftforetak
- h. bygg og anlegg, hoteller, losjehus, bevertningssteder m.v.
- i. forretningsbygg»

Tilsvarende endring ble gjort i skatteloven § 14–43. Endringen ble iverksatt fra og med inntektsåret 2002.

Ved en inkurie ble ikke henvisningen fra skatteloven § 18–5 fjerde ledd siste punktum til §§ 14–41 første ledd bokstav g og h og 14–43 første ledd bokstav g og h endret. Den korrekte henvisningen skal være til skatteloven §§ 14–41 første ledd bokstav g

og i og 14–43 første ledd bokstav g og i. Departementet foreslår at dette rettes opp, og at endringen trer i kraft straks med virkning fra og med inntektsåret 2002.

Finansdepartementet

t i l r å r :

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et framlagt forslag til proposisjon til Stortinget om lov om endringer i skatteloven m.m.

Vi HARALD, Norges Konge,

s t a d f e s t e r :

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak til lov om endringer i skatteloven m.m. i samsvar med et vedlagt forslag.

Forslag til lov om endringer i skatteloven m.m.

I

I lov 21. november 1952 nr. 2 om betaling og innkreving av skatt (skattebetalingsloven) gjøres følgende endringer:

§ 5A nytt annet punktum skal lyde:

Innlåner som etter avtale om verdipapirlån, jf. skatteloven § 9–11, utbetaler utbyttekompensasjon som nevnt i skatteloven § 10–11 tredje ledd til kontraktspart hjemmehørende i utlandet, plikter å foreta forskottstrekk til dekning av inntektskatt av slik kompensasjon.

§ 10 nr. 1 første ledd første punktum skal lyde:

Forskottstrekk gjennomføres ved at arbeidsgiveren, eller i de tilfelle som er nevnt i § 5A, selskapet eller innlåneren, beregner trekkbeløpet og holder dette tilbake i oppgjøret med den skattepliktige.

§ 12 nr. 1 første ledd annet punktum skal lyde:

Selskap og innlåner som nevnt i § 5A skal sende oppgjør for forskottstrekk til tid som bestemt i første punktum til skatteoppkreveren i den kommune der selskapet eller innlåneren har sitt kontor eller styret har sitt sete.

II

I lov 13. juni 1980 nr. 24 om ligningsforvaltning (ligningsloven) gjøres følgende endringer:

Overskriften til § 10–7 skal lyde:

§ 10–7 Oppdragsgivers ansvar for oppdragstakers skatt, arbeidsgiveravgift og forskuddstrekk.

§ 10–7 nr. 1 skal lyde:

Fylkesskattekontoret – for Oslo ligningskontoret – kan pålegge oppdragsgiver som ikke har oppfylt sin opplysningsplikt etter § 6–10 nr. 1–3 ansvar for forfalt men ikke innbetalt skatt, arbeidsgiveravgift og forskuddstrekk fra en oppdragstaker, når den manglende betaling må antas å skyldes at opplysningene ikke ble gitt i rett tid. Departementet kan bestemme at myndighet til å pålegge ansvar for skatt, arbeidsgiveravgift og forskuddstrekk skal tillig-

ge annen ligningsmyndighet enn nevnt i foregående punktum.

III

I lov 13. juni 1980 nr. 24 om ligningsforvaltning (ligningsloven) gjøres følgende endringer:

§ 4–7 nr. 6 skal lyde:

Skattyter som er skattepliktig etter skatteloven § 2–3 første ledd bokstav d og annet ledd kan før det midlertidige oppholdet i landet opphører, sende selv-angivelse og kreve forhåndsligning.

IV

I lov 17. juli 1998 nr. 56 om årsregnskap m.v. (regnskapsloven) gjøres følgende endring:

§ 2–2 siste ledd skal lyde:

For hvert regnskapsår skal utgående og inngående *merverdiavgift spesifiseres* etter kodene i regnskapssystemet.

V

I lov 26. mars 1999 nr. 14 om skatt av formue og inntekt (skatteloven) gjøres følgende endringer:

§ 5–15 første ledd bokstav b skal lyde:

følgende ytelser etter lov om tiltak til å fremme selselsetting kapittel III:

- *tilskudd til livsopphold mv. under deltakelse i arbeidsmarkedstiltak*
- tilskudd i forbindelse med yrkesrettet atføring,

§ 18–5 fjerde ledd siste punktum skal lyde:

For driftsmidler som avskrives etter §§ 14–41 og 14–43 settes minste gjenstående levetid til 10 år for avskrivningsgruppe g og 10 år for avskrivningsgruppe i.

VI

I lov 26. mars 1999 nr. 14 om skatt av formue og inntekt (skatteloven) gjøres følgende endringer:

§ 6–80 første ledd første punktum skal lyde:

Skattyter som forsørger barn som det ikke kan kreves *barnetrygd for*, foreldre eller personer som tilhører samme husstand som skattyter, gis et særfradrag i alminnelig inntekt når det vil være urimelig å la forsørgelsen være uten virkning ved skattlegging av forsørgeren.

§ 14–40 første ledd bokstav a tredje punktum skal lyde:

Det regnes som betydelig når kostpris er 15.000 kroner eller høyere, *inkludert merverdiavgift dersom det ikke foreligger fradragsrett*.

§ 17–10 fjerde ledd bokstav a oppheves. Nåværende bokstav b-d blir bokstav a-c.

VII

I lov 26. mars 1999 nr. 14 om skatt av formue og inntekt (skatteloven) gjøres følgende endringer:

§ 2–1 annet ledd til sjetten ledd skal lyde:

(2) *Person som*

- a. *i en eller flere perioder oppholder seg mer enn 183 dager i riket i løpet av enhver tolv månedersperiode, eller*
- b. *i en eller flere perioder oppholder seg mer enn 270 dager i riket i løpet av enhver trettiseks månedersperiode,*
anses som bosatt i riket, men først i det inntektsår oppholdet i riket overstiger antallet dager som nevnt i henholdsvis a og b.

Bestemmelsen i b gjelder ikke for person bosatt på Svalbard.

(3)

- a. *For person som tar fast opphold i utlandet, opphører bostedet i riket for det inntektsår det godtgjøres at personen ikke har oppholdt seg i riket i en eller flere perioder som overstiger 61 dager i inntektsåret og at personen eller dennes nærstående ikke har disponert bolig i riket. Bostedet opphører uansett ikke før det tidspunkt personen eller dennes nærstående ikke lenger disponerer bolig i riket.*
- b. *For person som har vært bosatt i riket i minst ti år før det inntektsår vedkommende tar fast opphold i utlandet, opphører bosted i riket etter utløpet av det tredje inntektsåret etter det inntektsår vedkommende tar slikt fast opphold i utlandet, men bare hvis det for hvert av de tre inntektsårene godtgjøres at personen ikke har oppholdt seg i riket i en eller flere perioder som overstiger 61 dager i inntektsåret og at personen eller dennes nærstående ikke har disponert bolig i riket.*

(4) *Med nærstående menes en persons ektefelle, samboer eller mindreårige barn.*

(5) *Med å disponere bolig menes å direkte eller indirekte eie, leie eller på annet grunnlag ha rett til å bruke bolig.*

(6) *Med bolig menes:*

- a. *boenhet med innlagt helårs vann og avløp, med mindre boenheten i henhold til reguleringsplan, kommuneplanens arealdel eller andre offentlig-rettslige regler på utflyttingstidspunktet ikke kan benyttes som bolig, og*
- b. *enhver boenhet som faktisk er benyttet som bolig.*

Som bolig anses likevel ikke boenhet som er anskaffet minst fem år før det inntektsår det tas opphold i utlandet og som i denne perioden ikke har vært benyttet som bolig av skattyteren eller dennes nærstående.

Nåværende fjerde ledd, femte ledd og åttende ledd bokstav f) oppheves.

Nåværende tredje, sjette, syvende, åttende og niende ledd blir henholdsvis syvende, åttende, niende, tiende og ellefte ledd.

VIII

I lov 26. mars 1999 nr. 14 om skatt av formue og inntekt (skatteloven) gjøres følgende endringer:

Ny § 4–4 skal lyde:

§ 4–4. *Forpliktelse etter avtale om verdipapirlån*

Ved fastsettelse av skattepliktig formue gis det fradrag for forpliktelse til å levere tilbake identisk verdipapir etter avtale om verdipapirlån som nevnt i § 9–11.

Ny § 6–23 skal lyde:

§ 6–23. *Utbyttekompensasjon*

Det gis ikke fradrag for utbyttekompensasjon som nevnt i § 10–11 tredje ledd.

§ 6–40 nytt syvende ledd skal lyde:

Rentekompensasjon etter avtale om verdipapirlån som nevnt i § 9–11, regnes som renter på gjeld. Som rentekompensasjon regnes et beløp som motsvarer den rente som i låneperioden er utdelt på et utlånt verdipapir. Bestemmelsen i § 10–11 tredje ledd tredje punktum gjelder tilsvarende.

Ny § 9–11 skal lyde:

§ 9–11. *Lån av verdipapirer*

(1) *Gevinst anses ikke realisert ved etablering og innfrielse av verdipapirlån. Slik gevinst anses likevel realisert når vilkårene nedenfor i denne paragraf ikke er oppfylt.*

(2) *Tap anses ikke realisert ved etablering og innfrielse av verdipapirlån.*

(3) Med verdipapirlån forstås en avtale hvor eieren av et verdipapir (utlåneren), mot annet vederlag enn kjøpesummen for dette, overdrar verdipapiret til den annen avtalepart (innlåneren), og hvor den annen avtalepart er forpliktet til å tilbakeføre et identisk verdipapir til den opprinnelige eieren mot annet vederlag enn kjøpesummen for dette.

(4) Bestemmelsen i første ledd første punktum gjelder når det er inngått en skriftlig avtale om verdipapirlån, og

- a. lånet gjelder aksje, grunnfondsbevis eller ihendehaverobligasjon, tatt opp til notering på børs som definert i børsloven § 1–3 annet ledd, eller tilsvarende notering på utenlandsk børs, og
- b. innlåneren påtar seg en forpliktelse til å kompensere utlåneren for all avkastning som i låneperioden utdeles på det utlånte verdipapiret, og
- c. transaksjonen registreres som lånetransaksjon i vedkommende verdipapirregister, når lånet omfatter verdipapir som er registrert i et verdipapirregister opprettet i medhold av verdipapirregisterloven § 3–1.

(5) Ved utlån av aksje i aksjeselskap og allmennaksjeselskap hjemmehørende i Norge og grunnfondsbevis i sparebanker, skal bestemmelsen i første ledd første punktum bare gjelde dersom lånet er innfridd ved tilbakeføring av et identisk verdipapir til utlåners verdipapirkonto 1. januar i året etter utlånsåret.

(6) Verdipapiret anses realisert, og gevinst tas til inntekt og tap kommer til fradrag, når det anses klart at verdipapirlånet ikke vil bli innfridd med tilbakeføring av et identisk verdipapir til utlåneren.

(7) Departementet kan gi bestemmelsen i første ledd første punktum anvendelse for andre finansielle instrumenter enn nevnt i fjerde ledd a.

Ny § 9–12 skal lyde:

§ 9–12. Realisasjon av verdipapir dekket ved lån (dekket shortsalg)

(1) Verdipapir som skattyter har fått tilgang til etter en avtale om verdipapirlån som nevnt i § 9–11 tredje ledd, anses realisert når skattyter erverver et identisk verdipapir (dekningskjøp). Verdipapiret anses likevel realisert senest på det tidspunkt skattyter gjør opp sin forpliktelse etter låneavtalen.

(2) Gevinst og tap skal beregnes etter følgende regler:

- a. Utgangsverdien settes til vederlaget ved realiseringen.
- b. Inngangsverdien settes til summen av:
 1. anskaffelseskostnaden ved dekningskjøpet, eventuelt beløp som trer i stedet for tilbakelevering av lånt verdipapir,
 2. premie (vederlag for lånet) betalt til utlåneren, og

3. kompensasjon for annen avkastning enn utbytte utdelt på utlånt verdipapir i låneperioden.

- c. Det gjøres ikke tillegg for positivt RISK-beløp etter § 10–34 på dekningskjøpt aksje eller grunnfondsbevis i sparebanker.

§ 10–10 første ledd nytt annet punktum skal lyde:

Bestemmelsene i §§ 10–11 til 10–13 gjelder også for skattyter som oppbeholder utbyttekompensasjon som nevnt i § 10–11 tredje ledd fra selskap mv. som nevnt i § 10–1.

§ 10–11 nytt tredje ledd skal lyde:

Mottatt utbyttekompensasjon etter en avtale om verdipapirlån som nevnt i § 9–11, regnes som utbytte på utlånt aksje. Som utbyttekompensasjon regnes et beløp som motsvarer det utbyttet som i låneperioden er utdelt på en utlånt aksje. Slik utbyttekompensasjon skal anses å være betalt mellom partene i en avtale om verdipapirlån, uavhengig av om avtalen inneholder en egen bestemmelse om slik betaling.

Nåværende tredje til syvende ledd blir fjerde til åttende ledd.

§ 10–11 fjerde ledd skal lyde:

Som innbetalt aksjekapital etter reglene i annet ledd regnes ikke aksjer som er utstedt ved forhøyelse av aksjekapitalen uten nytegning, og tilskrivning på aksjer.

§ 10–13 skal lyde:

§ 10–13. Utenlandsk aksjonær

Av utbytte som utdeles til aksjonær som er hjemmehørende i utlandet, svares skatt til staten etter en sats som fastsettes av Stortinget i det årlige skattevedtak, jf. kapittel 15. Skatteberegningen skjer under ett i den kommunen der selskapet har sitt kontor eller styret har sitt sete, eventuelt ved Sentralskattekontoret for storbedrifter dersom selskapet lignes der. Selskapet er ansvarlig for den skatten som etter denne paragraf faller på aksjonærene. Foregående punktum gjelder ikke skatt på utbyttekompensasjon som nevnt i § 10–11 tredje ledd. Ansvar for slik skatt påhviler innlåner som etter avtale om verdipapirlån, jf. § 9–11, svarer slik kompensasjon til kontraktspartner hjemmehørende i utlandet. Reglene i denne paragraf gjelder ikke for utdeling fra obligasjonsfond.

Ny § 14–24 skal lyde:

§ 14–24. Gevinst og tap ved realisasjon av verdipapir dekket ved lån

Gevinst og tap ved realisasjon av verdipapir dek-

ket ved lån (dekket shortsalg) inntektsføres eller fradragføres når verdipapiret anses realisert etter § 9-12 første ledd.

§ 16–30 nytt niende ledd skal lyde:

Ved beregning av eierkrav etter denne paragraf medregnes ikke aksjer som er utlånt eller innlånt etter avtale om verdipapirlån som nevnt i § 9–11 tredje ledd.

Nåværende niende ledd blir tiende ledd.

IX

Endringene under I og VIII trer i kraft fra den tid Kongen bestemmer.

Endringene under II trer i kraft straks.

Endringene under III og VII trer i kraft med virkning fra og med inntektsåret 2004.

Endringene under IV og VI trer i kraft straks med virkning fra og med inntektsåret 2003.

Endringene under V trer i kraft straks med virkning fra og med inntektsåret 2002.

